

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "כי תצא"

י"א באלול תשע"ג, 17/08/2013

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה
אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
 נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
 שמעון תורג'מן

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר-שבע	חשפונאים	
18:46	19:01	18:54	19:03	19:01	כניסת שבת
19:59	20:02	20:02	20:01	20:00	יציאת השבת

תוכן העניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת כי תצא – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	9
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	21
4 .	בין אדם לחברו	48
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	50
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	67
7 .	החיים הבריאים	74
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	77
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	83
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	בכריכה האחורית

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה, נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

על הפרשה

1- פרשת כי תצא – על הפרשה

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת כי תצא היא פרשת השבוע השישית בספר דברים.
פרשת כי תצא מתחילה בפרק כ"א פסוק י' ומסתיימת בפרק כ"ה פסוק י"ט.
בפרשת כי תצא יש 110 פסוקים.

1.2. תוכן הפרשה

- א . שבועית מלחמה (כא, י-יד)
- ב . בכור יורש כפליים (כא, טו-יז)
- ג . בן 'סורר ומורה' (כא, יח-כא)
- ד . איסור הלנת התלוי (כא, כב-כג)
- ה . השבת אבידה ועזרה בדרך (כב, א-ד)
- ו . הבדלה בין המינים (כב, ה)
- ז . מצוות שילוח הקן (כב, ו-ז)
- ח . מצוות עשיית מעקה לגג (כב, ח)
- ט . מצוות לא תעשה כלאים שעטנז (כב, ט-י)
- י . מצוות לא תעשה שעטנז (כב, י"א)
- י"א . מצוות ציצית (כב, י"ב)
- י"ב . איסורי עריות ופסולי חיתון (כב, יג - כג, ט)
- י"ג . טוהר מחנה ישראל (כג, י-טו)

י"ד . אין להסגיר עבד גוי לאדוניו (כג, טז-יז)

ט"ו . איסור זנות (כג, יח-יט)

ט"ז . איסור ריבית (כג, כ-כא)

י"ז . שמירה ואי הפרת הנדר (כג, כב-כד)

י"ח . פועל אוכל במקום עבודתו (כג, כה-כו)

י"ט . נישואין וגירושין (כד, א-ה)

כ . הנהגות חברתיות וממוניות (כד, ו - כה, ד)

כ"א . ייבום וחליצה (כה, ה-י)

כ"ב . דמי בושת (כה, יא-יב)

כ"ג . יושר במסחר (כה, יג-טז)

כ"ד . מחיית עמלק (כה, יז-יט)

1.3. ההפטרה

השנה כבכל שנה פרשת כי תצא נקראת בשבת החמישית שלאחר תשעה באב .

שבת זו היא השבת החמישית משבעת השבתות הנקראות " שבע דנחמתא " - והוא הכינוי לשבע ההפטרות שמפטירים בנביא, לאחר קריאת התורה, בשבע השבתות שבין תשעה באב לראש השנה, העוסקות בנבואות נחמה ובחזון הגאולה, כפי שיהיה באחרית הימים. ההפטרות לקוחות כולן מקובץ נבואות הנחמה שבספר ישעיהו, החל מפרק מ'. על פי מנהג יהודי איטליה קוראים רק שלוש הפטרות הנחמה הראשונות (לפרשות ואתחנן, עקב וראה) ואילו שאר ההפטרות הן מעניין פרשת השבוע.

שבע ההפטרות דנחמתא הן:

- 1 "נחמו" (ישעיה מ', א'-כ"ו) - לפרשת ואתחנן.
- 2 "ותאמר ציון" (ישעיה מ"ט, י"ד עד נ"א, ג') - לפרשת עקב.
- 3 "עניה סוערה" (ישעיה נ"ד, י"א עד נ"ה, ה') - לפרשת ראה.
- 4 "אנכי" (ישעיה נ"א, י"ב עד נ"ב, י"ב) - לפרשת שופטים.
- 5 "רני עקרה" (ישעיה נ"ד, א'-י') - לפרשת כי תצא.
- 6 "קומי אורי" (ישעיה ס', א'-כ"ב) - לפרשת כי תבוא.
- 7 "שוש אשיש" (ישעיה ס"א, י' עד ס"ג, ט') - לפרשת ניצבים או לפרשות ניצבים-וילך.

השבת אנו מפטירים כאמור את : "רני עקרה" (ישעיה נ"ד, א'-י')

1.4 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת כי תצא

א. בפרשה שלנו ישנם מספר רב של נושאים בעיקר בנושאים שבין אדם לחבירו. הפרשה מתחילה במקרה שבני ישראל יוצאים למלחמת רשות להרחבת גבולות הארץ. חלק מטקטיקת הלוחמה של אויבינו בתקופה הקדומה היה לשלב גם את הנשים וכך הם נהגו הנשים היו נוהגות ללבוש בגדים יפים, להסתרק בצורה מיוחדת וכמובן להתאפר ולהשקיע בצפורניהן. הכוונה היתה לפתות את לוחמי ישראל. במקרה וחייל מבני ישראל היה חושק באשה כזו אסור לו היה להתקרב אליה במשך חודש שלם. בחודש זה האשה השבויה היתה צריכה להחליף את בגדיה, לגלח את שער ראשה, לגזוז את ציפורניה ולבכות את משפחתה שהפסידה בקרב ורק לאחר חודש ימים במידה ואיש ישראל עדיין רצה אותה רק אז יכול היה לקיים יחסי אישות עימה ובמידה ולא רצה אותה אסור לו לענות אותה ואסור לא לסחור בה אלא לשלחה לביתה. הסיבה לכל זה שהתורה לא כואה בעין יפה מהלך זה, יחד עם זאת התורה מבינה את יצריו של האדם.

ב. לפי חוקי הירושה התורה מצווה שיש להעניק לבן הבכור כפליים משאר הילדים מהרכוש שהאבא השאיר. מדובר ברכוש אמיתי ובנקודת הזמן שהאבא נפטר. זאת אומרת שאם לאב ישנם אופציות בחברת היי-טק אשר ימומשו לאחר הפטירה עליהן לא חל נושא הכפל. התורה אומרת לנו שאם לאדם היו שני נשים האחת אהובה והאחת שנואה והבן הבכור שייך לאשה השנואה עדיין חובה על האב לפעול לפי חוקי הירושה ולהעניק לבכור כפליים. בזמנו היה מותר לשאת שתי נשים עד שרבינו גרשום לפני כ-1000 שנה אסר את נושא הביגימיה מה שנקרא "חרם דרבינו גרשום". (אגב, תקנה נוספת של רבינו

גרשום הינה שאסור לאדם לפתוח מכתבים שלא מיועדים אליו, וכן דואר אלקטרוני אשר ממוען לאדם אחר).

ג. קורה, וההורים לפעמים נכשלים בחינוך הילדים. ולזוג הורים נולד ילד אשר כל היום מתבטל, שותה לשוכרה אוכל כל היום ומזלזל בהוריו מה שנקרא בלשון התורה "בן סורר ומורה איננו שמע, בקול אביו ובקול אמו" (קיימת הגדרה ברורה לכמות הבשר והיין שהילד צורך על מנת שתחול עליו ההגדרה) ובית המשפט התרה מספר פעמים בנער. במקרה זה כשכלו כל הקיצין ואין תקנה לנער וקיים חשש יותר מסביר שנער זה יגדל ויהיה שודד ורוצח יש להעמידו לדין ולגזור עליו דין מוות. לכאורה נראה שהעונש קשה ועל כך אומרים הפרשנים שמוטב שימות זכאי (כידוע לפני גיל 13 אין "התחשבות" על מעשיו של האדם) ולא ימות חייב.

ה. כאשר בית דין מבצע גזר דין מוות בתליה אזי אסור להשאיר את גופת ההרוג וחובה לקברו בקבר ישראל והסיבה לכך הינה כבוד המת וכן כבוד האומה, למרות שיש גם בעם אנשים שדינם מוות אין סיבה "להתגאות" בכך ולהציג את הגופה באור יום אלא יש להביאו לקבורה.

ה. ישנו סדר הגיוני בכל הפרשיות לעיל שאם אדם לוקח שבוייה לביתו ומתחתן עימה יש סבירות שלאחר זמן ישנא אותה ואולם בנו הבכור שייך לשנואה ואותו בן יוצא סורר ומורה ואשר סופו שתולים אותו. לכן התורה מיעצת לנו לא להתחיל בכלל בכל התהליך.

ו. מצוות "השבת אבידה" כאשר אדם רואה את השור או החמור של חברו תועים בדרך ונעלמו לבעליהם חובה עליו לאוספם לביתו ולהחזירם לחבירו. חובה זו חלה גם במידה ולא יודע למי שייכים השור והחמור חובה לאסוף אותם לביתו להאכיל ולהשקות אותם עד אשר יבקשו הבעלים אותם. יש זכות לבקש מבעל האבידה את עלות אחזקתם של השור והחמור או לחילופין להשתמש בהם. במידה ומדובר בבעל חיים שרק גורם להוצאות למוצא האבידה ואין אפשרות להשתמש בו אזי יש רשות למכור את האבידה ולהחזיר לבעלים את הכסף שבגין המכירה. "לא תראה את שור אחיך או את שיו, נדחים, והתעלמת, מהם השב תשיבם, לא אחיך. ואם לא קרוב אחיך אליך, ולא ידעתו ואספתו, אל תוף ביתך, והיה עמך עד דרש אחיך אתו, והשבתו לו. וכן תעשה לחמרו, וכן תעשה לשמלתו, וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו, ומצאתה לא תוכל, להתעלם"

ז. קיים איסור לגבר ללבוש בגדי נשים ולאשה ללבוש בגדי גבר והסיבה לאיסור זה הינו ליצור הפרדה ברורה בין הנשים והגברים על מנת לא להביא את האנושות לידי תופעות

מגונות (לכל מי שזוכר לפני מספר שנים היתה להקה בשם "בנות פסיה" שסביר להניח שהיו חולים באותו היום שלמדו פרשה זו בבית הספר)

ה. מצוה שעל פניו נראית מוזרה ואולם יש לה חשיבות עד כדי הדגשה מפורשת של השכר הינה מצוות "שילוח הקן". כאשר אדם הולך בדרך ורואה קן של ציפור וברצונו לקחת את האפרוחים או את הביצים. חובה עליו קודם כל לשלח את הציפור ורק לאחר שהציפור רחוקה מותר לו לקחת את האפרוחים או את הביצים. מי שמקיים מצווה זו מובטח לו אריכות ימים (זהו אחד הבסיסים לכל נושא "צער בעלי חיים").

ט. כאשר בונים בית (פרטי או בית דירות) חובה על הקבלן לקבל אישור של "טופס 4" מהרשויות על מנת שיוכל לאכלס את הבית. אחד הסעיפים החשובים בטופס זה הינו קיום מעקה הן בחדר המדרגות וכמובן על הגג. המקור לתקנת בניה זו נמצא בפרשתינו והסיבה לכך שלא יקרה מצב בו יש סכנה לאנשים ליפול ולהפגע. "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֶדְשׁ, וְעֲשִׂיתָ מַעֲקֵה לְגַגְךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמַיִם בְּבֵיתְךָ, כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ"

י. ישנם מספר איסורים במספר תחומים על שילוב בין מינים שונים כגון: אסור לזרוע גרעיני חיטה יחד עם חרצני ענבים (איסור כלאיים). אסור לחרוש עם שור וחמור ביחד. וגם כאן הסיבה היא צער בעלי חיים שהרי כוחם וקצב הליכתם של השור והחמור שונים ויוצא שהאחד פוגע בשני "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר, יַחְדָּו". בכל עבודה שבה צריך זוג בעלי חיים חובה שיהיו מאותו המין. גם בבגדים קיים איסור לשילוב בין חומרי גלם שונים כפשתן וצמר למעט במצוות ציצית שבה מותר לשים פתילים של צמר על בגד של פשתן.

יא. בפרשה גם מצוייה הנחייה ברורה כיצד מחנה צבאי צריך להתקיים מבחינה נקיון והיגיינה ציבורית חובה להקים שירותים ציבוריים מחוץ למחנה וכן לצייד כל לוחם באת חפירה על מנת שבשעת הצורך יעשה בה שימוש. (מה שנקרא "חוברת פעולה והנחיות להקמת מחנה צבאי")

יב. אסור להסגיר עבד שברח מאדונו ויותר מכך יש לעזור לו להסתדר. (לכל מי שמכיר את סיפורו של מרק טווין "תום סויר")

יג. אחד האיסורים המופעים בפרשתנו הינו איסור לקיחה ונתנת ריבית. כיום, עקב אילוצי הכלכלה ישנו "היתר עיסקה" המאפשר לבנקים ולשוק ההון לסחור בכסף כולל ריבית היתרים אלו הינם במסגרת ההלכה. ואולם אנו מוצאים הן בקופות גמ"ח (גמילות חסדים) והן בעסקים שבין אדם לחבירו אשר בהם אין ריבית בכלל (לגבי הצמדה אין בעיה הלכתית). איסור לקיחה ונתנת ריבית שייך רק בין יהודים ויש היתר לקחת ריבית בעסקים מול הגויים.

יד. כאשר קמה חברת החשמל בישראל על ידי רוטנברג הוא הבטיח לכל העובדים חשמל חינם כמו שמשפחתו של טייס באל – על זכאי לטיסות חינם וכן מפעלים ועסקים שונים. הבסיס להבטחתו של רוטנברג, "הזקן מנהרים" מי שהגה את הקמתה של חברת החשמל בארץ ישראל, נהרים הינו מקום בחיבור שבין נהר הירמוך ונהר הירדן שם הוקם סכר על מנת להפיק חשמל. ובכן הבסיס לתנאי ה- "חשמל חינם" מופיעה בפרשתינו "כִּי תָבֵא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ, וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים פְּנִפְשֵׁךָ שְׂבִיעֶךָ" ואולם וועדי העובדים לא למדו את המשך הפסוק ובו נאמר שרק במידה סבירה זאת אומרת שאין הכוונה שהעובדים ישתמשו במוצרי החברות הנותנות הטבה זו ללא גבולות שני מקררים, תנור חשמלי, כיריים חשמליים, שבעה מזגנים וכמובן חיבור של כל השכונה לקו החשמל. אלא על בסיס הגיוני שנאמר "וְאֵל פְּלִיךָ, לֹא תִתֵּן" זאת אומרת שמותר לפועל לאכול ענבים בכרם ואולם אסור לו לקחת ענבים אל מחוץ לכרם.

טו. אדם הנושא אשה חייב בשנה הראשונה להיות בבית זאת אסור לו להתגייס לצבא ואסור לו לקחת עבודה המחייבת אותו לשהות זמן רב מחוץ לבית. הסיבה לכך שהשנה הראשונה היא השנה החשובה בבניית כל מערכת היחסים בין איש לאשתו. "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצֵבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל- - וְנָקִי יְהִי לְבֵיתוֹ, שָׁנָה אֶחָת, וְשָׁמַח, אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח".

טז. בפרשה שלנו ישנם מספר הנחיות משפטיות ושל הוצאה לפועל. אסור להפליל אדם על בסיס עדות של בן משפחה, אסור להטות משפט אפילו לטובת איש מסכן, יתום ואלמנה. בכל הקשור להוצאה לפועל ישנם מספר הנחיות חברתיות חשובות כגון אסור לעקל חפצים המשמשים את החייב לפרנסתו. אסור הן ללוה והן לשליח ההוצאה לפועל להכנס לבית החייב בכח אלא לחכות בחוץ עד אשר החייב יוציא את המשכון. במידה ויש חייב שכל רכושו מתבטא ב כלי מטה ובחפץ נוסף ויש לקחת עירבון ממנו אזי לוקחים את כלי המטה בבוקר ומשיבים לו בערב על מנת שיוכל לישון ולהתכסות ולוקחים את החפץ האחר. "כִּי תִשֶׁה בְּרֵעֶךָ, מִשָּׂאת מְאוּמָה לֹא תָבֵא אֵל בֵּיתוֹ, לְעֵבֶט עֲבָטוֹ. בְּחוּץ, תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ, אֲשֶׁר אֶתָּה נִשֶּׂה בוֹ, יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט, הַחוּצָה. וְאִם אִישׁ עָנִי, הוּא לֹא תִשָּׁב, בְּעֲבָטוֹ. הָשֵׁב תִּשָּׁב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ, וְשָׁכַב בְּשַׁלְמָתוֹ וּבִרְכֶכָּה; וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה, לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ"

יז. קיים איסור הלנת שכר (הלנה מלשון לינה – שינה) זאת אומרת שחובה על המעסיקים לתת את המשכורת בזמן כפי שסיכמו עם העובדים ולא כמו שראינו לפני מספר שנים עובדי הרשויות ובמועצות הדתיות במספר ערים בארץ אשר מספר חודשים לא קיבלו את שכרם.

יח. כאשר אדם בוצר את ענביו בכרם או חובט את זיתיו או קוצר את התבואה ותוך כדי העבודה "פספס" חלק מהתוצרת אסור לו לחזור אחורה אלא חובה עליו להשאיר זאת

לעניים. מצווה זאת נקראת "שכחה", קיימות מספר מצוות בנושא: לקט שכחה ופאה שעיקרן להשאיר אוכל לעניים הן על ידי שחובה להשאיר באופן יזום חלק מהתוצרת בקצה השדה או הכרם ("פאה"), או שבמידה ותוך כדי הקטיפה או הקצירה נשארו חלקי תוצרת יש להשאירם ("לקט") וכל זאת על מנת לתמוך בעניים ובחלשים כי הרי גם אנו (בני ישראל) היינו עבדים בארץ מצרים והיה חסר לנון מזון.

י. אסור לחסום את פיו של שור או כל בעל חיים בעת עבודתו זאת אומרת שיש לאפשר להם לאכול תוך כדי עבודתם. "לא תחסם שור, בְּדִישׁוֹ"

כ. כאשר אדם נפטר והשאיר את אשתו אלמנה ללא ילדים חובה על משפחת הבעל לדאוג לאלמנה ולהשיא אותה עם אחד מבני המשפחה על מנת להקים זכר לנפטר במידה ובן המשפחה לא מסכים מציגים אותו בפני כל האנשים החשובים בעיר אשר מנסים לשכנעו ובמידה ועדיין מסרב מבזים אותו על כך שלא הסכים. לצערינו בשנים האחרונות אנו רואים שישנם אנשים אשר מנצלים לרעה מצב זה ומונעים מאלמנות ללא ילדים להתחתן בשנית ופשוט סוחטים אותן. "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתֵּי הַמֵּת הַחוּצָה, לְאִישׁ זָר יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ, וּלְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה. וְהָיָה, הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם, עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ, מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ, לְקַחְתָּ אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָהּ יְבִמְתּוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל הַזִּקְנִים, וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה, יְבָמִי וְקָרָאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ, וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר, לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ. וְנָגְשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו, לְעֵינֵי הַזִּקְנִים, וְחָלְצָה נַעֲלָו מֵעַל רַגְלוֹ, וַיִּרְקַהּ בְּפָנָיו; וְעָנְתָהּ, וְאָמְרָה, כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ, אֲשֶׁר לֹא יְבַנֶּה אֶת-בֵּית אָחִיו."

כא. בכל הקשור לכללי מסחר הוגנים התורה אוסרת על הסוחרים לרמות. לדוגמא חובה שיהיה משקל מדויק. התורה נותנת דוגמא של מאזניים אשר בצד אחד שמים את הסחורה ומצד שני משקולת (אבן) והתורה אוסרת להחזיק שני סוגי משקולות (אחד מדויק והאחר לא) ובתמורה התורה מבטיחה אריכות ימים לסוחר ההוגן. "לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִסֶּד, אָבֶן וְאָבֶן: גְּדוּלָה, וְקִטְנָה. לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבֵיתְךָ, אֵיפָה וְאֵיפָה: גְּדוּלָה, וְקִטְנָה. אָבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ, אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ לְמַעַן, יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ, עַל הָאָדָמָה, אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. כִּי תוֹעֵבֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים כָּל, עֲשֵׂה עוֹל."

כב. המצוה האחרונה בפרשתנו הינה מצוות זכור בו אנו מצווים לזכור את מעשי העמלק אשר התנכל לבני ישראל כשיצאו ממצרים ותקף את הזקנים והחלשים בנוסף חובה עלינו להשמיד את זכרם לחלוטין. שאול המלך כשיצא למלחמה בעמלק ריחם על מלך אגג מלך עמלק ובשל כך הפסיד את המלוכה. (המן הרשע (המן האגגי) היה מזרעו של מלך עמלק וכידוע לא היה אויב יהודים גדול) כיום כל שונא ישראל אנו ומזהים כזרע עמלק כמו היטלר ימ"ש (ימח שמו) בזמנו או חמילנצקי (צורר אוקראיני שהשמיד הרבה יהודים בתקופת "פרעות ת"ח ות"ט" - 1648-1649 במזרח אירופה ועוד.

לקח טוב מהפרשה

2.1 . "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

על "תורת המסר הכפול" / ר' משה רוט

בשנת 2002 יצא לאקרנים, סרטו הבדיוני של סטיבן ספילברג "דו"ח מיוחד" – Minority Report בכיכובו של טום קרוז.

השנה היא 2054 ומשטרת וושינגטון מפעילה "מערכת קדם הפשע". המערכת מבוססת על שלשה אנשים "בעלי חלומות", הנקראים "חוזים". "נביאים" אלה, מנפקים למשטרה הודעות "טרום רצח". כך יכולה המשטרה לכלוא מראש את העבריינים טרם מעשה העבירה ובכך למנוע מראש את הרצח הבא.

הסרט עוסק במגוון של שאלות קשות ובמיוחד בשאלה האם הכל קבוע ומוגדר מראש (דטרמיניזם), או שמא לנו – בני האדם, יש בחירה חופשית ואנו יכולים אפילו ברגע האחרון לבחור אחרת ולשנות את העתיד החזוי...

בפרשתנו – פרשת "כי תצא", מפעילה התורה "מערכת קדם הפשע", משלה. אבל כאן, המערכת אינה מבוססת על חזיונות וחלומות, אלא מסתמכת על עובדות ישירות.

כאשר ישנו נער המתנהג בדרך רעה וחריגה ביותר – חסר משמעת, פורק עול ונהנתן, כנראה שזו רק שאלה של זמן עד שהוא יהפוך לשודד אלים ואולי אף לרוצח.

ומהו הפתרון של התורה (לכאורה) ביחס לפושעים שכאלה? להרוג אותם כשהם קטנים. לא כעונש, אלא כמניעה.

מדובר בנער המתדרדר מהר במדרון חלקלק של הפשע. פשע הכולל גניבת כסף מהוריו, משתאות זלילה של בשר ויין, סירוב לשמוע בקול הוריו ולסיום הוא אף מקלל את הוריו. וכל זאת למרות האזהרות וההתראות שאותן הוא מקבל במהלך הדרך.

נער זה מכונה בתורה "בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה" (דברים כא, יח) והוא נהרג על שם סופו – על כך שמסלול חייו מוביל אותו באופן וודאי להיות שודד ואולי אף רוצח.

לפנינו "מערכת קדם הפשע", המבוססת על מיטב המידע והניסיון באופן ישיר. תיקו האישי של הנער "מוכיח" שהוא פושע קטן והתורה דורשת מאיתנו להרוג אותו כשהוא קטן, לפני שיהיה לפושע גדול. בכך נרוויח בכפלים. מחד, הנער לא יהפוך לפושע גדול ולא ייענש על כך בעולם האמת – בבחינת: "ימות זכאי (יחסית...) ואל ימות חייב" ומאידך, נצליח "לנקות" את הרחובות מפשיעה עוד לפני שהיא קורית.

ולכאורה, הפרשה הזאת קשה מאד!

האם תהליך חינוכו של האדם הינו מכניסטי? האם כאשר אנו עוסקים בבני אנוש, אפשר לנבא בוודאות את עתידו ואת התנהגותו של אדם בהתאם למעשיו בנעורותו?

והיכן היא הבחירה החופשית ואיה הוא הסיכוי לתשובה?!

והרי היהדות רואה בתשובה אמיתית אפשרות של תיקון לכל אדם, בכל מצב ובכל זמן ומקום?!

בפיוט "ונתנה תוקף קדושת היום", הנאמר בקהילות אשכנז בתפילות המוספים של הימים הנוראים הבאים עלינו לטובה, אנו אומרים:

...כִּי לֹא תִחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת (במותו של הרשע, כעונש על חטאיו)

כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכּוֹ וְחָיָה

וְעַד יוֹם מוֹתוֹ תִּחַפֶּה לוֹ

אִם יָשׁוּב מִיַּד תִּקְבְּלוּ...!

ולכאורה, דינו של "בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה" הדוגל ב"חיסול מוקדם" ומניעתו, אינו עולה בקנה אחד עם התפיסה הסבלנית של "וְעַד יוֹם מוֹתוֹ תִּחַפֶּה לוֹ, אִם יָשׁוּב מִיַּד תִּקְבְּלוּ...!". ואם כן, הדבר קשה מאד.

כאשר משה קיבל תורה מסיני, הוא קיבל בצד הפסוקים, גם את ביאורם ומשמעותם. והנה מתברר, שכדי ש"בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה" יוצא להורג, צריכים להתקיים אינסוף תנאים קשים ומדוייקים (הרמוזים בפסוקים), עד שפשוט זה בלתי אפשרי שזה יקרה. ועל כן

אמרו חז"ל (למעט דעת יחיד): "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות" (סנהדרין עא ע"א).

אם בן סורר לא היה ולא יהיה, מדוע נכתבה פרשה "מיותרת" זו בתורה?
לפני שנתרין, נוסף נעלה שאלה נוספת.

מה דינו של הפוגע וחובל במזיד בגופו של חברו? לכאורה התורה אומרת בבירור: "עין תחת עין שין תחת שין יד תחת יד רגל תחת רגל" (שמות כא, כד). אולם, חז"ל מבארים על פי המסורת שבידם ממש רבינו (בתורה שבעל פה), שכוונת התורה היא, שהפוגע והחובל בגופו של חברו, מפצה אותו בתשלומי כסף בלבד.

וגם כאן, נשאל שוב. אם כוונתה של התורה לפיצוי ממון, מדוע היא לא אומרת זאת במפורש? מדוע התורה אומרת דבר שונה – אבר תחת אבר?

מדוע בשני המקרים שלפנינו (בן סורר ומורה והחובל בחברו) התורה מדברת בכפל לשון?! התורה שבכתב גוזרת דין קשה והתורה שבעל פה מרככת את הדין (או מספרת לנו שהוא לא היה ולא יהיה) על פי המסורת האלוקית ממש רבינו!

התשובה היא, שיש לכתחילה ויש בדיעבד. החובל בחברו במזיד, ראוי היה שישלם באבריו הוא. אולם התורה חסה עליו והוא נדרש רק לפיצוי ממוני. אולם, המסר הערכי של התורה לתוקף הוא: דע לך, שמן הדין היה ראוי שתשלם באיבריך. התקווה היא שהמסר הקשה של "כמעט קטיעה", יזעזע את התוקף ויעמיד אותו במקומו וימנע אולי את הפשעים הבאים.

וכן הדבר, בפרשת בן סורר ומורה. יסוד התשובה הוא מתנה אלוקית, בבחינת חסד. גם כאן התורה שבכתב במקורה, מעבירה לנער הסורר מסר ברור. אתה כבר "בדרך למטה". זן רק שאלה של זמן מתי תפשע ותפגע באחרים באופן קשה ובעולם אידיאלי, היה צריך לסלק אותך מן האנושות.

אולם, הקב"ה ברחמיו, נותן לך צ'אנס ומחכה שתשנה את דרכיך. ואם לא תעשה כן, סופך כבר ידוע...

ואולי ניתן לקרוא לגישה הזו בשם – "תורת המסר הכפול". מסר "לכתחילה" של דין חמור וקשה, המופיע בתורה שבכתב, מסר שנועד להפחיד ולהתריע ובצידו מסר נוסף – מרוכך של "למעשה". מסר שיש בו חסד ורחמים וצ'אנס נוסף.

ומדוע הקב"ה אכן נוהג בחסד וברחמים ו"מרכך" את הדין?

התשובה טמונה בלשון הפיוט שהבאנו:

...כִּי לֹא תַחֲפִץ בְּמוֹת הַיָּמָת (במותו של הרשע, כעונש על חטאיו)

כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכּוֹ וְחַיָּה

וְעַד יוֹם מוֹתוֹ תַּחֲכֶה לוֹ

אִם יָשׁוּב מִיַּד תִּקְבְּלוּ...!

ונחזור לסרט בו פתחנו. האם ביהדות יש "מערכת קדם פשע"?

כן! אכן קיימת מערכת כזאת. אולם, זאת לא מערכת של מניעה כמו בסרט, אלא מערכת של חינוך והתראה, של הודעה ואזהרה.

והתוצאה? היא נתונה בידו של כל אחד מאיתנו. בְּחֵר, החלט ועשה כרצונך... הכדור נמצא בידיים שלנו.

אולם, עלינו להאזין ולשמוע את המסר הכפול של התורה. הן את דרישת הדין התקיפה והאולטימטיבית והן את בשורת החסד והרחמים, המאפשרת לנו שוב ושוב לחזור ולתקן...

את השיר "תיקון כללי" העוסק בתיקון ובשינוי הדרך, שרה הזמרת רבקה זוהר, יחד עם כותב השיר לירון לב (מילים ולחן):

...בֵּין צְדִיקִים וְקְדוּשִׁים

בֵּין חֲכָמִים וְטַפְשִׁים

הַתְּשִׁמַע קוֹלִי

בֵּין הָעֹשִׂים לְשִׁלְשִׁים

בין הקלים לקשים
אלי, אלי תשמע קולי
זמן לתקון כללי...

בְּיָדוֹת הַמַּפְחִידוֹת
בְּשֶׁהַרְגָּלִים רוֹעֵדוֹת
אַתָּה תָּמִיד הוֹלֵךְ אִתִּי
אַתָּה כָּבֵר מִכִּיר אוֹתִי...

משנה תוקף לדברים אלה, נותן סיפורה האישי של רבקה זוהר, שחייה והקריירה האישית שלה התרסקו עקב התמכרותה להרואין. אולם, לאחר שנים קשות של עבודה אישית, היא עשתה "תיקון כללי" לחייה. היא הצליחה להיגמל לגמרי ואף חזרה לשיר.

אכן, רבקה זוהר (וכן רבים אחרים, כל אחד בדרכו), הוכיחו שוב ושוב, שלקב"ה כדאי ושווה "לחכות" לאדם, בתקווה שהוא יחליט לעשות "תיקון".

אלי, אלי... אַתָּה תָּמִיד הוֹלֵךְ אִתִּי, אַתָּה כָּבֵר מִכִּיר אוֹתִי... (ובלשונו של הפייטן:
"אַמֶּת כִּי אַתָּה הוּא יוֹצֵרִם
וְאַתָּה יוֹדֵעַ יוֹצֵרִם...").

ולכן, ועד יום מותו תִּחַפֶּה לו... וכך נולד ה"צ'אנס הבא" שהקב"ה נותן לכל אחד ואחת מאיתנו שוב ושוב בכל יום מחדש, בתקווה שאכן ננצל אותו... ובימי חודש אלול, הדברים מקבלים משנה חשיבות ותוקף.

בברכת שבת שלום, משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

נא לשמור על קדושת הגליון ולהכניסו לגניזה לאחר השימוש.

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל: nekudatova.roth@gmail.co

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

גם התורה דורשת צדק חברתי!!! / ניר אביעד

צדק חברתי, דאגה לחלשים, חמלה כלפי הנזקקים, שוויון הזדמנויות. לא, אלה לא רק סיסמאות הנכתבות בימים אלו על גבי השלטים שנשאים בהפגנות ההמונים ואינם המצאה של המוחים באוהלים ברחוב רוטשילד. מקורם של ערכים אלה קדום הרבה יותר – מדובר בקריאה, בציווי ובהנחיה של התורה והם משמשים כנר לרגלי הדבקים בערכי היהדות כבר למעלה מ-3,300 שנה. התורה בכלל, ופרשת "כי-תצא" בפרט, מלאות במצוות שבין אדם וחברו המדברות על החשיבות של אותו צדק חברתי, אותה סולידריות אנושית ואותה צורת מסחר ושלטון שכולנו היום כה מייחלים להם, אף מבלי לדעת שהם חלק כה מהותי מהדת שלנו.

כמובן שרצון הקב"ה הוא שנשמור את השבת, נאכל כשר, נתפלל וכו', אולם בראש ובראשונה הוא מעוניין שננהג בכבוד, בהגינות ובאהבה איש אל רעהו. "ואהבת לרעך כמוך זהו כלל גדול בתורה" אמר רבי עקיבא, ואכן זוהי תמצית כל היהדות על רגל אחת.

הפרשה שלנו, כאמור, עמוסה במצוות "חברתיות" והקריאה בה מחייבת לסוג של עשיית תשובה אישית ולאומית, שאנו ללא ספק זקוקים לה במיוחד בימים אלה של חודש אלול. מספר דוגמאות למצוות אלה מתוך הפרשה: אסור להלין שכר, במיוחד כאשר מדובר בעובד עני. אין להלוות בריבית. המעקל רכוש בשל חוב לא ייטול ציוד המשמש לפרנסת האדם. הממשכן נכס מחברו בגין חוב לא יכנס אל תוך ביתו, אלא יעמוד בחוץ וידרוש ממנו המצאת המשכון (כדי לא לביישו). אם עוניו של בעל-החוב מאפשר רק משכון של צורכי הבית, כגון שמיכה בה הוא מתכסה בלילה, יש להחזיר את השמיכה הממושכנת עם בוא הערב. אין למשכן רכושה של אלמנה. חובה לקיים מסחר ביושר, ולכן אין לרמות בעת שקילת סחורה בשוק תוך שימוש במשקלות שאינם אחידים ובכלי מידה מזויפים. כאשר נשכח "עומר" (כמות מסוימת של תבואה) בשעת הקציר בשדה אין לשוב ולקחתו והתבואה תישאר עבור העניים. גם בכרם, כמו בשדה, יש להשאיר לעניים "פאה" (חלק בעץ הגפן שאותו לא בוצרים), ואף להשתדל שאלה יהיו הפרות הנמוכים כדי שיהיה קל להגיע אליהם. המאפיין של כל

המצוות הללו ושל רבות נוספות הוא אחד – חמלה כלפי החלש והתחשבות גם במי שאין לו.

להבדיל מדתות אחרות המדברות על "חמלה" ו"אחווה", אבל בפועל לא מחייבות את האדם לווייתור מעשי על שום דבר, היהדות מאוד מעשית וההנחיות שלה אופרטיביות ביותר. מי שרוצה לעבוד את הקב"ה באמת חייב לסחור ביושר ולהתחשב בזולתו.

פתגם עממי מפורסם אומר ש"חוזק שרשרת נקבע לפי החוסן של החוליה החלשה ביותר שלה". את ההבנה הזו אנו פוגשים בפרשה הנוכחית וניתן כמובן להקיש ממנה גם למציאות חיינו היום. העוצמה שלנו כעם לאורך כל ההיסטוריה הייתה באחדות ובסולידריות שבנינו. אסור לנו היום לבעוט בערכים הישנים, ותחת ערכים מיובאים של "קפיטליזם" ו"שוק חופשי" להרשות לעצמינו לזנוח את החלשים. זה נורמאלי ואף בריא לרצות להיות מבוסס כלכלית, אבל הפרשה מזכירה לנו – לא בכל מחיר! הכלכלה האוטופית בראי היהדות, להבדיל מהקומוניזם (שנכשל כישלון חרוץ) אינה מדברת על שוויון גמור. זה חכם ואף נכון לתת לאדם מוטיבציה להצטיין ולעשות לביתו, אולם רק אם זוכרים שכל ישראל ערבים זה לזה ומצוקת השני היא מצוקתי.

התורה ידועה כ"חסכנית" במילים. לכל תו ואות בה משמעות אדירה וישנן מצוות מרכזיות וחשובות מאוד שנמסרו בתמציתיות רבה. לאור זאת, תמוהה מעט העובדה שמצוות "אהבת הגר" (המסמלת את החשיבות היתרה שנותנת היהדות לדאגה לחלש) מופיעה בתורה בצורות שונות 36 פעמים! בפרשה הקודמת קראנו: "...ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. ואהבת את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" וגם השבוע נקרא "לא תטה משפט גר ויתום", וכן "כי תבצור כרמך, לא תעולל אחרריך. לגר, ליתום ולא למנה יהיה". חזרה זו מאירה פינה חבויה בנפש האדם ומלמדת על יחסו של החזק והמבוסס בחברה כלפי החלש וחסר המגן.

כיצד מקווה התורה לחנך את האדם לגבור על חולשה אנושית זו ומהו המחסום שהיא מציבה בפניו? "וגר לא תלחץ", והיא מוסיפה ומנמקת: "ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" (שמות כ"ב). הפסוק מפנה אותנו אל הזיכרון הלאומי של

חיי השעבוד והגלות במצרים ואל החובה לרענן במחשבה ובדמיון את הטעם המר של הייסורים, של הדיכוי ושל ההשפלה שהיו מנת חלקנו. הפעלת הזיכרון תפקידה לעורר חמלה כלפי הגר (ובעצם כלפי כל מי שחלש ממך) ולגלות הבנה עמוקה לצרכיו המיוחדים.

הגמרא מבהירה כי כשאדם יגיע לבית דין של מעלה אחרי מאה ועשרים שנה הוא יישאל שם מספר שאלות נוקבות: "נשאת ונתת באמונה? קבעת עיתים לתורה? עסקת בפריה ורביה? ציפית לישועה? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר?". המשקל שנותנת היהדות לצדק הוא כה גדול עד כדי כך שהשאלה הראשונה אותה כל אחד מאתנו יישאל תהיה, כאמור, האם נשאת ונתת באמונה!?

מה שחשוב זה לא כמה נרוויח, אלא איזה ברכה נראה מהכסף. בניגוד לגישה האמריקאית בה הדולר הוא האלוהים וכל מטרה מקדשת את האמצעים כדי להשיג אותו, החוכמה היהודית היא להרוויח ממון, אך לעשות את זה בהגינות ולשמוח בחלקנו. אם מעט נפתח את העיניים ונתעלה מעל החלום המטופש שהעולם מנסה למכור לנו לפיו "עושר שווה אושר" נגלה שמי שפועל מתוך אמונה ושומר על חוקי השם זוכה ליהנות הרבה יותר מהכסף שהוא זכה להרוויח. התורה חלילה לא מטיפה לעניות או למחסור ודלות, ואפילו מכבדת ומעודדת להצליח מבחינה חומרית, אולם ההצלחה הגשמית אינה חזות הכול, אלא תפקידה לתמוך ולאפשר את חיי הרוח. אם מבינים את זה באמת, הרבה יותר קל לגלות חמלה בעסקים ולרצות שלכולם יהיה טוב.

ואי אפשר לדבר על פרשת "כי תצא" והמצוות החברתיות שניתנות בה מבלי להתייחס למחאת יוקר המחייה שסוחפת כיום רבים.

המחאה והתסכול משקפים קושי אמיתי, ולמרות שיש גורמים פוליטיים שתופסים עלה טרמפ פסול, היא נכונה ומוצדקת מעין כמוה. עבור זוגות צעירים (ולא רק להם) מציאות החיים הכלכלית כמעט ובלתי אפשרית. שכר הדירה, הגנים, הטיטולים, הדלק, מחירי המזון וכו' גבוהים בלי שום פרופורציה והצדקה. חשוב לומר – אין זו מכה משמים. מדובר בתוצר של מדיניות כלכלית קפיטליסטית קיצונית שהשתלטה עלינו ושרואה לנגד עיניה מספרים, גרפים ויעדים במקום אנשים בשר ודם עם צרכים ורגשות אשר כורעים תחת הנטל.

מהבחינה הזו ראוי שיבוא שינוי ויש משהו שהוא אפילו מרגש ביציאה של רבים כל כך מהאדישות ואטימות הלב של השגרה לטובת קריאה משותפת לשינוי ולשיפור החיים. אולם יחד עם זאת, אומרת הגמרא: "קשוט עצמך תחילה" וגם "טול קורה מבין עיניך", כלומר לפני שאנחנו מאשימים את כל העולם בצרותינו יש לעשות בדק בית פנימי. אין ספק שישנם רבים שבאמת חיים בצניעות ובכל זאת כורעים תחת נטל ההוצאות, אולם עדיין כחברה אנו חיים מעל ומעבר ליכולת שלנו ויש לנו גם כן אחריות על המתרחש.

אנחנו מתלוננים על מצבינו, ויחד עם זאת כמעט 2 מיליון ישראלים טסו הקיץ לחו"ל. יש לנו רכוש כפול מזה שהיה להורינו בגילאים שלנו, ובכל זאת אנחנו לא שבעי רצון ולא מסופקים. פיתחנו תרבות של שופינג בקניונים וצריכה מטורפת, ואח"כ אנו מתלוננים שאין לנו איך לשלם בעבור כל זה. התמכרנו בשמחה רבה מידי לתרבות הראליטי והפרסומות הזולות והשטחיות שמציעה לנו הטלוויזיה, ואח"כ מצרים על הרדידות התרבותית והחברתית (בעיקר בקרב בני הנוער), אשר באה לידי ביטוי ברדיפה אחר המותגים השונים שמרוששים את הכיס. מה קרה לכובע טמבל, מכנסי שלושת-רבעי וסנדלים תנ"כיות? זה באמת הכרחי להתלבש בסט בגדים אחד שעולה כמו מלתחה שלמה של אדם שלא נכנע לצווי האופנה המשתנים? האם פלאפון לכל אדם וחבילת כבלים יקרה זה באמת צורך כה חיוני? כל אלה עשו אותנו אנשים יותר מאושרים אפילו במעט, או שמה למרבה הצער – דווקא להיפך?!

יתר על כן, למרות שהמחאה לעניות דעתי, כאמור, צודקת בבסיסה, הגישה ונקודת המוצא לא נכונה. בכל הראיונות בתקשורת ובכל השלטים שהונפו בגאון הודגשו ובלטו המחאה, הביקורת והכעס, אבל לא הייתה שום הכרת תודה אחת על הטוב שכן קיים במדינה (וקיים הרבה ממנו!). האם הכול שחור משחור? האם אכן זה מקום שבלתי נסבל לחיות בו? התשובה שלי היא שממש לא. אין הדבר אומר שאין מה לעשות ולתקן ואין הדבר אומר שצריך לטמון את הראש בחול, אבל בתור יהודים אנחנו קודם כל מודים ומכירים בטוב.

מעבר לכל זאת, נראה לי שמה שבאמת מפריע למוחים זה לא הוזלה של 2 ₪ על הקוטג', הפחתה של עלויות הגנים ואפילו לא מחירי שכר הדירה הגבוהים. זאת תהיה קטנות לסכם את מה שקורה בשבועות האחרונים במדינה במאמץ להוזלה כלכלית

(חשוב ככל שיהיה). הסיבה הפנימית למחאה הוא רצון עמוק לחיים טובים יותר, ולא דווקא מהבחנה החומרית. אנשים מרגישים שיש בחיים איכות ויופי שכיום נסתרים מהם. כלפי חוץ הם מתרגמים זאת במלל החיצוני לשיח על פרנסה וכלכלה טובה יותר משום שזהו ההרגל, אך ההרגשה באה ממקום עמוק יותר – ממקום מושבה של הנשמה (תודה לרב זאב קרוב על ההבחנה היפה הזו).

הרב קוק לפני תשעים שנה כתב: "צריך האדם לתפוש בבירור מה הוא הדבר הרוחני הדוחק את לבבו, המעציבו וממרר את חיו... על פי רוב כשמחפשים ומוצאים איזו סיבה למצב נפשי זה היא רק סיבה שטחית, אבל העיצבון הרוחני הזה הוא החומר של שירת הנשמה...". כאשר חיים חיים ללא משמעות, כאשר מתעלמים שנים מהעובדה שיש בורא לעולם ושהוא רוצה שנתנהג בצורה מסוימת, כאשר משתיקים את קולה הפנימי והעדין של הנשמה, אזי בהכרח מתפתחת אותה תחושת מחנק ועצבות שרבים מדווחים עליה. הדרישה ל"צדק חברתי", אם כך, עמוקה הרבה יותר. מדובר במעין דרישת שלום מהנשמה הדורשת לעשות צדק בחיים. צדק שפרושו להבין מה התפקיד האישי והלאומי שלנו בעולם ולממשו. בכל פעם שנזנח שאלות אלה ונתמכר לנוחות החומרית ולהבל הכללי, שתפקידו למנוע מאתנו לעסוק במה שחשוב באמת, נחמיר את אותה תחושת החנק והמועקה.

יצא לי להסתובב לאחרונה מספר פעמים ברחוב רוטשילד ולחוות את האווירה. אחד הדברים שחיממו את הלב היה לראות אנשים שיושבים ומדברים. פשוט מדברים. הם לא השתמשו בפייסבוק, לא בפלאפונים וגם לא באסמסים. הם עמדו פנים אל פנים, שיתפו באשר על ליבם, החליפו רעיונות וחוו חום אנושי פשוט. ממש כמו פעם לפני שעודף אמצעי התקשורת שיבשו את התקשורת הבין-אישית הבריאה. בדור הפוסט-מודרני, הקר והמנוכר בו אנו חיים אין תחליף ואין תרופה טובה יותר מאשר חום אנושי. נראה היה לי שמה שבאמת חסר למפגינים, הרבה יותר מהזולה בשכר הדירה או במחיר הדלק, זו אותה תקשורת פשוטה ונעימה ואותה התקבצות ביחד במקום אחד סביב רעיון אחד משותף. למרות שהעולם מסביב השתנה במאות השנים האחרונות ללא היכר, הצרכים האנושים הבסיסים כמעט ולא השתנו. אנחנו עדיין כמהים לקשר אנושי ועדיין צריכים חברות וחום. אם ניתן את אלה אחד לשני

יותר ונהיה פחות אנוכיים, "קוצניים" וחסרי סבלנות, אולי גם נרגיש פחות כעס ותסכול מ"המצב" ומהמדינה.

לא צריך להמציא את הגלגל מחדש ולחפש שיטות כלכליות וחברתיות חדשות. התורה אומרת לנו בצורה ברורה ומפורשת צדק חברתי מהו. על פי התורה צדק חברתי יושג רק במקום בו קיימת צדקה חברתית. בעולם המודרני הצדקה נתפסת כמשהו נצלני ומבזה, וזו הסיבה שבמאהלי המחאה מונף הכרוז: "רוצים צדק, לא צדקה", אבל בעומק הדברים דווקא הצדקה היא הדרך להשיג צדק. צדקה באה מצדק המילי: צדק + ה' (צדק השם). לתת לאחר זה לא לעשות לו טובה, אלא לעשות את מה שהקב"ה מגדיר כצדק. הדרישה להתעלות על ה"אני" הפרטי, שטרוד בענייני העולם, בקשייו ודרישותיו לטובת הזולת היא זו שבאמת מקרבת אותנו יותר לבורא, שכן על פי התפיסה האמונית, הבורא תמיד רק נותן ומשפיע וע"י מצוות צדקה האדם מידמה למידותיו. נתינת צדקה זה מעשה של התעלות מעל הטבע הגשמי של האדם. חוקי החומר אומרים – מה ששלי שייך לי ומה ששלך שייך לך. לעומתם, חוקי הרוח אומרים – גם מה ששלי בעצם שייך לך, או יותר נכון שייך לקב"ה שהוא למעשה כולנו. גם לאדם הרוחני כמובן חשוב שצרכיו הבסיסיים והחומריים יסופקו, אולם הוא לא עסוק באגירה וצבירה מעבר למה שהוא זקוק לו. מתוך המקום הזה הוא פנוי הרבה יותר להתחלק עם סביבתו בשפע שהוא זוכה לקבל. כדי להגיע למקום הנשגב הזה יש להתעלות מעל הטבע הבהמי-גשמי שנולדנו איתו, לעמול ולהתאמן בנתינה ועידון המידות. בטבע אין אף חיה שתיתן מהמזון שלה לחיה אחרת (שאינה בת משפחה הקרובה). לחיות אין את התכונה שנקראת "הרגש-הזולת", כלומר אין להן יכולת להרגיש את הצער או הצרכים והמצוקות של חיות אחרות. ג'ירפה או תנין שיראו ג'ירפה ותנין אחרים במצוקה לעולם לא יחלקו משלהם על מנת לסייע להם. בזה נבדל האדם מהבהמה. לאדם יש יכולת להרגיש את כאבם ולהבין את צרכיהם של אנשים אחרים. הוצאת היכולת הזו מהכוח אל הפועל היא זו שמגדירה את האדם כבן אנוש.

באופן טבעי רוב רובם של המוחים סובלים ממצוקה כלכלית כזו או אחרת, ולכן באים בטענות כלפי "השיטה הכלכלית" הנהוגה ואף כלפי אישים כאלה או אחרים במרחב הפוליטי והחברתי במדינה. השאלה ששאלתי את עצמי היא מה היה קורה אם אותם אנשים בדיוק היו לפתע מתעשרים, האם הם עדיין היו מוחים באותו המרץ? התשובה

לדעתי היא שלא. ההיסטוריה מלאה בדוגמאות על "לוחמי צדק ושלום", אשר ברגע שהם הגיעו לשלטון ולשררה הם התחילו להתנהג באותה צביעות וחמדנות כמו קודמיהם בהם הם עצמם נלחמו. דוגמא בולטת לכך הם ראשי הקומוניזם, אשר דיברו ללא הרף על צדק ושוויון, אבל מרגע שמושכות השלטון ניתנו בידיהם, ומהרגע שהם "ישבו על הברז" והיו "קרובים לצלחת" – לא היו מושחתים מהם. זהו טבע בני האדם. אנחנו מונעים מאינטרסים אישיים ופחות רואים את הזולת. אין טעם לעטוף את זה במילים יפות וריקות מתוכן. ראייה לכך היא שאדם יכול לעצוק מלוא גרונו סיסמאות של אחווה, שוויון ואהבת אדם, אבל רגע לאחר מכן ינהג באגרסיביות ובחוסר סבלנות בכביש, יתחמק ממילואים, יעקוף בתור בבנק, יפנה בזלזול לנציג שרות בחברה כזו או אחרת או ידבר סרה ולשון הרע על אדם אחר. מי שבאמת אהבת האדם בוערת בעצמותיו יעשה מאמץ עילאי להימנע מכל אלה, כאשר הדרך היחידה לצאת ממעגל האגואיזם אל לדאגה אמיתית וכנה לבני אדם נוספים (שאינם הקרובים לנו ביותר) היא בהכרח לדבוק בחוקים שנתן לנו הקב"ה בתורה. רק ברגע שאנו מכפיפים את רצונותינו האישים למשהו גבוה מאתנו, אנחנו יכולים להתגבר על היצרים הקטנים והנמוכים ולדבוק בדרך הזו גם כשהאינטרס האישי שלנו משתנה. מהפכה חברתית ללא אלוקים אינה אפשרית. אז קדימה לעבודה, חודש אלול כבר בעיצומו... הלוואי ונשכיל לפתח חברה צודקת באמת. חברה שמחה, אכפתית ומאמינה.

שבת שלום, ניר אביעד ☺

סיכום מתומצת של פרשת כי תצא

פרשתנו דנה במגוון תחומים מעניינים, החל מהמשך "הלכות מלחמה" ודיני ירושה עובר-דרך ניתוח היחסים בין אדם לחברו ובין אדם אל החי ומסיימת ביחסי איש ואשתו

פרשת השבוע, "כי תצא", כוללת בתוכה 27 מצוות (לפי מנין המצוות להרמב"ם) והיא העשירה ביותר מבחינה זו בכל פרשיות התורה. במסגרת זו לא נוכל כמובן לעמוד על כל המצוות בהן דנה הפרשה אלא רק במקצתן, אותן ננסה לסווג לקבוצות.

משבויית המלחמה ועד לבן הסורר "כי תצא למלחמה" . וראית בשביה אשת יפת תואר, וחשקת בה". בני-ישראל עומדים עתה לפני מלחמות רבות. אחד מתכסיסי האויב היה להעמיד את בנותיו המקושטות בשדה המערכה כדי לפתות את חיילי הצד שכנגד. התורה חששה פן יפול אחד מן החיילים ברשת שטמנו לו וכדי שלא ישא את הנוכריה באיסור, התירה לו התורה לקחתה לאשה.

אולם, להחלטה זו עליו לבוא מתוך שיקול דעת ולכן עליו לברר היטב אם המדובר ברגשות כנים של אהבה או הסתנוורות מן היופי בלבד. לכן ציוותה התורה: "והבאת אל תוך ביתך וגילחה את ראשה ועשתה (תגדל) את ציפורניה והסירה את שמלת שביה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח (חודש) ימים". רק אם לאחר חודש – בלא סממנים חיצוניים המושכים את הלב ובהתנהגות ארוכה של בכי – בכל-זאת ירצה בה, יוכל לקחתה לאשה.

חז"ל אומרים כי למרות הכל בסופו של דבר תהיה הנוכריה שנואה עליו והוא ינשא לבת ישראל, כמרומז מסמיכות הענין הבא המוזכר בפרשה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת אהובה ואחת שנואה".

דין הירושה מעניק לבן הבכור חלק הגדול פי שניים משאר אחיו והסיבה: "כי הוא ראשית אונו (כוחו)", הוא בנו הראשון ובזכותו ניתן לו מעמד של אב, עם כל המשמעויות שבדבר. אך מה יקרה אם משתי נשיו האמורות נולדו לו בנים והבן הבכור נולד מהשנואה? – על כך אומרת התורה: "לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור". אין האב יכול לפגוע בזכויותיו של הבן הבכור אפילו שאמו שנואה עליו.

חז"ל קושרים את המשך הפרשה העוסקת ב'בן הסורר' שצאצאיה של אותה שבוית מלחמה. על אף שכלפי חוץ בנה נראה כ"בן טובים" יתגלו אצלו נטיות של מרדנות ורצון לאלימות ופשע. עונשו בסקילה ע"י כל אנשי העיר. יחד עם זאת העמידה התורה תנאים רבים עד לקיום העונש וכבר נאמר שזהו מצב בלתי אפשרי וש"בן סורר ומורה" לא היה ולא נברא, כך שעיקרה של הפרשה הוא רק ללמדנו לקח וחינוך

מעשים שבן אדם חברו

מצות השבת אבידה – "השב תשיבם" – באופן כללי יש להכריז על כל מציאה ולאף אחד אין רשות לקחתה לעצמו. אולם, כשאינן סימנים על החפץ, בצורת הנחתו או מקומו – התירו חכמים ליטלו.

מתנות עניים – "פאה" – השארת קומץ תבואה הגדלה בקצה השדה. "לקט" – אסור ללקט את אותן שיבולים הנושרות מן היד בזמן הקצירה. התנהגות דומה נדרשת מהעובד בכרם או בבית הבד. מטרתן של מצוות אלה: מצד אחד שיתוף העני בנכסי העשיר בעל השדות ומאידך, חינוך ליבו של עתיר הנכסים והגברת נדיבותו.

עוד מצוות המוזכרות בפרשה ושייכות לקטגוריה הנ"ל הן: איסור הלוואה בריבית, איסור השהיית שכר שכיר, דיני לקיחת משכון, דיוק במידות ומשקלות ועוד.

יחס האדם אל החי

שילוח הקן – "כי יקרא (ימצא) קן ציפור לפניך בדרך... והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים, לא תיקח האם על הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך".

הסיבה לכך: כאשר האדם יקח רק את הבנים תחזור האם ותטיל ביצים אך אם יהרוג גם את האם ישמיד את קיום אותו המין.

חרישה בשור וחמור יחד – כוחו של החמור אינו ככחו של השור. כאשר הם מבצעים עבודה קשה וחורשים יחד בשדה נגרם לחמור החלש צער רב והוא כורע תחת המעמסה. משום צער בעלי חיים מצווה בעל השדה להשאיל או לשכור בהמה חזקה נוספת למטרה זו ולא לחרוש בשור וחמור יחד.

לא תחסום שור בדישו" – בשעה שהבהמה עוסקת בעבודתה היא להוטה אחרי התבואה שבשדה. לכן מצווה האדם להתיר את פיה של הבהמה בזמן הדייש ולתת לה לאכול כאוות נפשה בזמן.

בין איש לאשתו

גרושין – כאשר החליט הבעל לגרש את אשתו, עליו לתת לה "ספר כריתות", דהיינו גט. רק לאחר נתינת הגט יכולה האשה להנשא לאדם אחר. אם התגרשה האשה מבעלה השני או התאלמנה ממנו, אין בעלה הראשון יכול להנשא לה בשנית.

יבום וחליצה – במקרה שאחד האחים מת והשאיר את אשתו בלא בנים מוטלת החובה על אחד מאחיו ליבם את אלמנתו ולקחתה לאשה. כשיוולד להם הבן הבכור יקראו לו על שם האב שנפטר. אולם, אם האב אינו רוצה להנשא לאשת הנפטר, יוצאים השניים לשער העיר ולעיני זקני הישוב חולצת האשה את נעלו, יורקת בפניו ואומרת; "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו".

בסיום הפרשה מוזכרת מצוות מחיית עמלק לפיה עלינו לזכור את מעשיו והתגרותו הנועזת של עמלק כלפי עם ישראל ולמחות את שמו. לעמלק אין תקנה אלא בהשמדתו ומחייתו מן העולם עד תום.

דברי תורה ווורטים על הפרשה

א. "כִּי-תֵהְיֶינָּה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וַיֵּלְדוּ-לוֹ בָּנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה." (כא, טו)

מהי ההדגשה וילדו 'לו' בנים, וכי למי תלד האשה את הבנים, נראה לבאר זאת ע"פ מה שביארו חז"ל על פסוק זה (יבמות פג, א) 'וכי יש אהובה לפני המקום, ויש שנואה לפני המקום אלא אהובה אהובה בינושאייה, שנואה שנואה בנישואיה' ומוקמינן לה בגמ' בנישואין שיש עליהם איסור לאו, דאלו הנישואין שנואים לפני המקום.

והנה הגמ' (חולין יא, ב) למדו את הדין של חזקת רוב ממה שאמרה התורה (שמות כא, טו) 'מכה אביו ואמו מות יומת' ולכאורה מניין שזהו אביו באמת, אלא מאי משום שהולכים אחר הרוב ורוב בעילות אחר הבעל, ומשום דין רוב ניתן להרוג את הבן המכה.

התוספות שם (בד"ה כגון) רוצים לדחות ראיה זו משום שניתן לומר שיש חזקה דהעמד האם בחזקת צדקת ולא משום הרוב.

ויש לומר דלכך רמז הכתוב, דאם ירצה הבעל לומר דבשלמא הבן מאשתו זו שנשאת בהיתר, הוא באמת בנו, אבל בנו מאשתו השנואה, הלא לאמו אין חזקת צדקת ושמא אין זה בנו. לכך אמרה התורה 'וילדו לו בנים' אף הבן מהאשה השנואה הוא בנו, משום שהולכים אחר הרוב ורוב בעילות אחר הבעל.

ב. "כִּי-תֵהְיֶינָּה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים" (כא, טו)

שמעתי להעיר מן הכתוב הזה על מה שחידש רבינו גרשום חרם על הנושא ב' נשים, הלא מקרא מפורש כאן שמותר לישא ב' נשים, והלא כתב הט"ז (באו"ח סי' תקפח ויו"ד סי' קיז) דכל שהוא מפורש בתורה להיתר אין בכח חז"ל לאסרו, וצ"ע, וראיתי ליישב דהלא זה הכתוב מיירי שנשא אשה אסורה, כמבואר כן (ביבמות כג, א) דהך שנואה היינו שנואה בנישואיה, באופן דלפ"ז אין שום הכרח מן הכתובים שמותר לעשות כן.

ואשר יראה בזה פשוט, דרבינו גרשום לא אסר לישא ב' נשים בתורת איסור והלכה מחמת דררא דאיסורא, אלא שהוא החרים כל אחד ואחד שיהא נושא ב' נשים, באופן

דלפ"ז נראה פשוט דדוקא כאשר באו חכמים לאסור דבר מסוים יכוננו דברי הט"ז שאין כח ביד חכמים לאסור בדבר המפורש בתורה להיתר, אכן רבינו גרשום לא קבע איסור בכך, כפי שיבואר דבר זה.

דהנה מבואר ברש"י (בביצה ב, ב) דאסור לחכמים לתקן גזירה לגזירה, ומשום דיסוד מה שיש כח ביד חכמים לתקן גזירות ואיסורים הוא מדכתיב ושמרתם את משמרתני, ודרשו (ביבמות כא, א) עשו משמרת למשמרתני, וכ"ז הוא דוקא אם שם משמרת על התקנה דרבנן, אך כל שעושין לה עוד משמרת וגזירה לגזירה הראשונה אזי שוב אין גזירה הראשונה משמרת אלא דין, ואסור לחכמים לעשות כדבר הזה. וזהו ביאור דברי הט"ז שכתב שאין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר, והיינו לפי שכל שבאין חכמים לתקן תקנה מסוימה מכח דין משמרת לדיני התורה, הלא במקום שמפורש בתורה להיתר אין זה שם משמרת אלא הוא עקירת התורה, וכל שהוא נגד התורה אין כח ביד חכמים לעקרו, אך זה אינו שייך במקום חרם דר"ג שאינו לתא דאיסורא, אלא חרם על העושה כן.

והרמב"ן בפירושו כתב שיש כח ביד כל נשיא וגדול הדור להחרים ולאסור אדם להיותו מושבע כאילו נשבע על דבר מסוים, יעו"ש, וודאי דאין נעשה הדבר ענין איסור אלא שנעשה מושבע על כך, וזהו מה שתיקן רבינו גרשום להחרים את כל מי שנושא ב' נשים דהוא תקנה מסוימת על כל אחד שהוא נעשה כמושבע על כך. (ומבואר היטב מה שנקרא רבינו גרשום מאור הגולה, דכל כח החרם הוא בהיותו גדול ומאור הגולה).

ויסוד לזה דרבינו גרשום לא אסר את הדבר מחמת לתא דאיסורא, דהנה כתב הנו"ב (אה"ע סי' עז) להוכיח מדברי הר"נ שחרם הוא דין תורה, וכ"כ בעבודת הגרשוני (סי' נג) דספק חדר"ג נידון כספק תורה, כענין שכתבו הט"ז והש"ך (יו"ד סי' ריח ס"ב) בשם התרוה"ד והרש"ל דתקנת הקהל נידון כאיסור תורה, וכ"כ החת"ס (אה"ע סי' ב) דספק חדר"ג נידון כספק איסור תורה כדברי הרמב"ן הנ"ל דחרם הוא מה"ת.

הלא נמצא לפ"ז דמה שר"ג החרים את הנושא ב' נשים אי"ז שחידש איסור ושוב החרים את העובר ע"ז, אלא שגוף האיסור אינו אלא מהלכות חרמות ושבועות שהשביע את כל ישראל בחרם לבל ישאו ב' נשים, וכן נראה ממש"כ המהרי"ק ששמע בשם הרשב"א שלא גזר רבינו גרשום אלא לאלף החמישי ותו לא, והובא ברמ"א

(אה"ע סי' א סי"א), דמשמע מזה שאי"ז תקנה קבועה כשאר התקנות, אלא שהוא מדין חרם ושבועה לזמן מסוים.

וביותר מבואר במשכנות יעקב (אה"ע סי' א) שעמד בזה מ"ש משאר תקנות דרבנן שקיימים לעולם, ותירץ דלא מצא רבינו גרשום לאסור משום סייג לתורה, אלא שראה שהוא צורך השעה, וא"כ מן הדין אסור לתקן תקנה קבועה משום שהוא הוספה על דיני התורה, (כמו שהאריך הרמב"ן בפרשת ואתחנן לענין מקרא מגילה), ואשר לכן תיקן רק לשעה למען יהא היכר שאי"ז תקנה קבועה אלא הוראת שעה, עכ"ד.

הלא מעתה ניחא היטב מה שגזר רבינו גרשום לאסור לישא ב' נשים, דאינו קשה ממקרא זה שמפורש להיתר, והוא לפי דהרי"ז ממש כמי שנשבע לבל ישא ב' נשים שאין בזה שום סתירה ממה שכתוב בתורה שאפשר לישא ב' נשים, והדברים פשוטים וברורים, ושורר שכיוונתי בכל הדברים הללו לדברי החת"ס (ח"ו סי' נב) שנשאל על דברי הט"ז הנ"ל ממקרא הזה והשיב כנ"ל שהוא רק דין חרם ושבועה ולא תקנה קבועה.

ג. "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלִילוֹ אֶת-בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר-יְהִיָּה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר" (כא, טז)

ובמתני' מגילה (כ, ב) ילפי' מהאי קרא דכל היום כשר להשקאת סוטה כבממון, אלא דתיקשי עלה מהא דבסוטה (יז, ב) אמר רבא מגילת סוטה שנכתבה בלילה פסלה, והטעם פרש"י דילפינן לה מהאי קרא דביום הנחילו את בניו, והק' התוס' אי מדמינן לה לממונות א"כ למה פסלו השקאה בלילה, הא השקאה גמ"ד הוה ובממון עושים גמ"ד בלילה עיי"ש. ובאמת דהאי מילתא דרבא קשה דמשנה מפורשת היא במגילה דכל היום כשר להשקאת סוטה, א"כ מה בא רבא לחדש לן הא כיון דילפינן דמעשה סוטה ביום מקרא, כתיבה נמי בכלל זה ומאי שנא, והרי גם לדידי' ילפינן מהאי קרא גופיה.

עוד קשה דאיכא פלוגתא דתנאי (סוטה כ, ב) דר"מ ס"ל לכל מטילים קנקנתום לכתובת ס"ת חוץ מפרשת סוטה שבתורה שכותבים בדיו דוקא, ר' יעקב אומר חוץ מפרשת סוטה של מקדש, והיינו דנחלקו אי משקינן מס"ת עצמה או לא עיי"ש, וכיון דס"ל לר"מ דמשקינן, א"כ פרשת סוטה שבה צריך למיכתב בדיו. ולכאורה לדעת ר"מ

וכי נצטרך לבדוק כל ספר תורה אי נכתב בלילה שהרי אין משקין ממגילת סוטה שנכתבה בלילה, וא"כ וכי ליכא ס"ת שנכתבה אותה פרשת סוטה בלילה.

עוד הקשו האחרונים שם והרי במגילת סוטה כתיב וכתב הכהן ואם זר כתבו אין משקין ממנה, וכי יצטרכו הכהנים לכתוב הספר תורה, ויותר מזה קשה שהרי מבואר בדעת ר"מ שלא היו כותבים פרשת סוטה בתורה בקנקנתום כיון דמשקין, ולא שאמר רק שאם באים להשקות סוטה בפרשת סוטה שבתורה צריך לבדוק שלא נכתב בקנקנתום, אלא לכתחילה הוקבע משום האי דינא שכל הספרים יכתבו כן בדיו, א"כ ה"נ נקבע שרק כהנים יכתבו פרשת סוטה בס"ת, שהרי צריך כתיבת כהן, וזוהי קושיא חמורה.

והיה נראה ליישב דכל האי דינא דאיכא במגילת סוטה דהיינו כתיבה ביום וכדומה, היינו שבאים להחיל עליו שם דספר ומגילת סוטה שיוכלו להשקות בו ויהא לו שם של מגילת סוטה, בזה צריך שתהי' כתיבתו ביום, ובעי' שיכתבנה כהן כיון דכל מעשה הסוטה ביום וע"י כהן, וזה דבר השייך לו ושייך למשפט שיהא ביום, אבל מגילת סוטה שבתוך הס"ת כבר איכא עלי' שם מגילה מחמת דין ס"ת שיש לו, ואיכא עלי' קדושת ס"ת שיש דין שאפשר להשקות במגילה שבתוך הס"ת, בזה כיון שכבר חל עליו דין של מגילת סוטה מחמת דין הס"ת, בזה לא צריך כל האי כללא בכתיבת כהן וכתיבה ביום, דיש לו כבר דין ספר מחמת דין ס"ת. ומה שצריך דיו היינו משום דהתם דיו יוכל לימחות ולימחק בעינן, וזה ליכא בקנקנתום ולא שייך לזה דהכא.

ומעתה יתורץ מה שהק' התוס' לרש"י דגמר דין הוה בלילה, והשתא כיון דנמצאנו למדים דשייך בספר נמי מילתא דלא צריכים אלו הדינים, א"כ ודאי דגם ההתחלה וגם הסוף הם ההשקאה ולא הוה גמ"ד, שכל פעם גמ"ד נמשך וטפל לתחילה שהוא העיקר, אבל הכא הכתיבה ודאי לא הוה מהעיקר שהרי שייך כתיבה בלא דינים אלו, אלא כיון דקדושת ספר עלי' די לן להשקות, נמצא דגם כשיש דין כתיבה בכהן וכד' הוא רק שיהא עליו שם מגילה ותו לא מידי, ולא הוה תחילת דין אלא שייך למשפט ודו"ק.

ויתורץ לן נמי הקו' מה חידש רבא, דלדידן שפיר חידש לן דגם בכתיבה שייך דין משפט, שהרי בכתיבה מצינו גם גווני דלא בעינן ביום, לכך הוצרך לחדש לן דבכתיבת מגילת סוטה עצמה ודאי צריך ביום, וגם זה יש לו סמך דמשפט היכא דנכתב לשם מגילת סוטה.

ד. "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלֹו אֶת-בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר-יְהִי לֹ" (כא, טז)

מקובל ש"והיה" הוא לשון שמחה, ואם כן, צריך להבין איזו שמחה יש בזה שאדם מת ומנחיל לבניו את נכסיו.

עונה על כך בספר "על התורה", ששמחה גדולה היא לאדם, כשזוכה להנחיל ולהוריש לבניו "את אשר יהיה לו" – מה שהתורה מעידה שהם נכסים כשרים נקיים ומתוקנים, שרכש בזעת אפיים וברכת כפיים, בצדק ובהגינות.

ה. "כִּי-תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל-אֹיְבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיַדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי". (כא, י)

'כי תצא למלחמה' במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה. (רש"י).

ולכאורה אם מצינו שהתירו אשת יפת תואר לכהן על אף שגירת נאסרה לכהן, א"כ מדוע לא הותר גם איסור דלא תחיה כל נשמה.

וצריך לומר דאף שהתירה התורה יפת תואר משום דמוטב שיאכלו תמותות שחוטות כדי שלא יאכלו תמותות נבלות, מ"מ היינו דוקא בשאר אומות, כיון דהגוים הבאים משאר אומות אף שאין נמנעים מלעבור איסורים, בכ"ז אנו רואים דעושים זאת משום שתקף עליהם יצרם, ולכן בשעה שלא יתקפם יצרם יעשו הטוב ויחנכו את בניהם לתורה וליר"ש כי אין להם יצר להחטיא את זרעם.

משא"כ הגוים משבעה אומות חמורים יותר כיון שמסירים את הבנים מדרך התורה ולכן טוב יותר שלא להתיר בכלל את האיסור, אף שאולי יכשלו ויעברו על האיסור במזיד.

ואף שאנו רואים שמכל אשת יפת תואר יוצא בן סורר ומורה. כפי שאנו למדים מסמיכות הפרשיות, מ"מ כל יפ"ת תחנך את בנה לטוב, ואף שלא יועיל לבנה ויהיה בן סורר ומורה מ"מ יועיל החינוך הטוב לכדי שבניו יהיו טובים, אבל אשה כנענית יש לחוש תחנך לרעה, שלכן אף הדורות הבאים יהיו רעים ולכן אסרה התורה מכל וכל.

ו. "כִּי-תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל-אֹיְבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ..." (כא, י)

מדוע פותחת התורה בתיבת "אויביך" בלשון רבים, ומסיימת ב"ונתנו" בלשון יחיד?

אומר "חדושי ידידיה הלוי", שחז"ל דורשים פסוקים אלו על מלחמת היצר. והנה פעמים רבות ניצב לו האדם בפתחו של מאבק בינו לבין יצרו, אולם כאשר הוא בא ונלחם נגדו, מתברר, שהיצר הרע איננו בודד במערכה, אלא מסייעים ועוזרים רבים עומדים לשרותו – הלא המה כל אלו שבעבר "זכו" לטפולו המסור, וכיום הושפעו ממנו כל כך, עד שהם עצמם מתגייסים לעזרתו...

אחד מגדולי ישראל ספר בהקשר לכך את הספור הבא:

בהיותי רב בעיירה קטנה בחו"ל פגשתי באחד הימים את היצר הרע מהלך מולי עצבני ומרוגז.

שאלתי אותו: "מדוע אתה נראה רע כל כך?"

נענה היצר ואמר: "כאן בעיירה אין לי עם מי לדבר, למרות שאני עובד ומשקיע, אינני מצליח להתקדם בכלל!"

לימים – ממשוך אותו רב ומספר – נהייתי לרב בברלין, והנה, באחד הימים, פוגש אני שוב ביצר הרע, הפעם הוא היה נראה שונה לחלוטין – ישוב היה רגוע כולו בבית מרוח, והתענג על המנוחה.

"מה המצב כאן?" – שאלתיו.

"כאן מצוין" – ענה לי מדושן עונג – "כאן אינני צריך להתאמץ כלל, עוזרים רבים יש לי: תאטראות, בתי קולנוע, עיתונים וכיוצא בכך..."

אולם, באה התורה ואומרת: "כי תצא למלחמה... ונתנו ה' אלקיך בידך", כשתעמוד ותכריז מלחמה כנגד היצר הרע, יעזור לך הקב"ה להצליח במלחמה נגדו, ולא זו בלבד, אלא "ושבית שביו", יתכן, שאף תזכה לסייעתא דשמיא מיחדת, ותחזיר אף את אלו שכבר נשבו ונפלו בידו.

ז. "פִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אִיבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיַדְךָ וְשָׁבִיתָ שָׁבוּ. וְרָאִיתָ בַשָּׁבִיָּה אִשָּׁת יַפֶּת-תְּאֵר" (כא, י-יא)

מדויק מדברי הכתוב דרק אם ישראל ניצחו במלחמה והאויב ניתן בידם דוקא אז הותרה יפת תואר, אבל אם ישראל לא ניצחו נצחון מוחלטת את האויב אין את ההתר דיפת תואר, ועלינו להבין איפוא מדוע תלוי ההתר דיפת תואר בנצחון במלחמה.

ונראה לומר בטעם הדבר, דהרי במלחמה שנסתיימה באופן שיש שבויים לשני הצדדים, הדרך הוא שלאחר המלחמה מחליפים שבויים מזה לזה.

ולפיכך במלחמה כזאת שנסתיימה נצחון לא מוחלט של ישראל אלא נפלו משבויי ישראל לגוים, אם נתיר בזה יפת תואר, הרי לאחר שתתגייר ותינשא לישראל לא יהיה שייך להחזירה לעמה ולמולדתה, ויתכן שבעבור יפת תואר זו ימנע שחרור מאחד משבויי ישראל שנשבה במלחמה לגוים.

לכן הקפידה התורה, דההיתר של יפת תואר אינו אלא במלחמה שישראל ניצחו נצחון מוחלט והאויב מסור בידם.

ח. "וְרָאִיתָ בַשָּׁבִיָּה אִשָּׁת יַפֶּת-תְּאֵר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה." (כא, יא)
'אשת' ואפילו אשת איש. (קידושין כא, ב).

דעת התוס' בכמה דוכתי (יעוין בתוס' בסנהדרין נב, ב ד"ה פרט לאשת אחרים) דאע"ג דאין אישות לעכו"ם, מ"מ יש איסור בדבר לישראל שרוצה לישא נכרית, ואולם דעת הרשב"א וכן דעת הרמב"ם (פ"ח מהל' מלכים ה"ג) דאין כלל איסור בדבר, עפ"ז הק' ה'שער המלך', דלדעת הרמב"ם מדוע צריך ריבוי מיוחד דאפי' אשת איש מותרת והלוא אינה אסורה כלל.

ה'אבני מילואים' (סט"ז סק"ג) תירץ עפמ"ש"כ הר"ן, דאע"פ שהישראל אינו חייב משום אשת איש, מ"מ האשה חיבת אם נבעלה לבן נח, וכיון דהיא חייבת אסור ג"כ לישראל לבוא עליה משום לפני עוור, ומשו"ה הוצרך פסוק מיוחד להתיר אשת איש.

והנה בשו"ת 'אמונת שמואל' ר"ל דבמקום שהמכשיל אינו בכלל האיסור ליכא לאו דלפני עוור, ולכאורה לפ"ז א"א לומר את תירוצו של האבני מילואים, שהרי מכיון שלישראל אין איסור אף אינו עובר בלפני עוור.

אלא דבשו"ת אחיעזר (ח"ג ספ"א) הקשה על דברי האמונת שמואל דמדוע יגרע המכשיל ממשיא עצה שאינה הוגנת. דאף אם הוא אינו בכלל האיסור מ"מ הרי בזה יעץ עצה שאינה הוגנת.

מכח זה רצה האחיעזר לחדש דבלפני עוור איכא שני דינים. דין אחד של משיא עצה שאינה הוגנת דזהו דוקא אם העוור שוגג אבל אם הוא מזיד שאינו מטעה אותו א"כ ליכא בכלל האיסור, והדין השני מי שמכשיל את חבירו באיסור דזהו גם אם העובר מזיד, וע"ז חידש האמונת שמואל דאינו חייב אלא א"כ אף המכשיל בכלל האיסור.

ע"פ זה יש ליישב מדוע הוצרך לימוד מיוחד להתיר אשת איש יפת תואר, דאף אם האשה שוגגת דהמכשיל עובר בכל גווני גם אם אינו בכלל האיסור כיון שמשיא עצה שאינה הוגנת, משום כך הוצרך הכתוב להתירה.

אלא דעדיין צ"ע לפ"מ שמשמע מדברי החינוך (מצוה רלב ומדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות נג) דאין כלל איסור דלפני עוור בגוי.

ט. "וְרֵאִיתָ בַּשָּׂבִיחַ אִשָּׁת יִפֶּת-תְּאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה." (כא,יא)
ולקחת לך לאשה' לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר וכו'. (רש"י).

הק' המפרשים מדוע נקט רש"י לשון שלילי 'לא דברה תורה אלא וכו'', ומדוע לא נקט לשון חיובי, דיברה תורה כנגד יצה"ר.

אלא דא"י בגמ' דרב אמר לתלמידיו על אשתו, שלא די שמגדלת את בנינו לתורה אלא גם מצלת אותנו מן החטא, נמצא, דהאשה מועילה לשני דברים לגדל את הבנים לתורה ולהציל מן החטא.

אמנם ביפת תואר דסופה שתלד בן סורר ומורה, וא"כ אינה מועילה אלא לדבר אחד דהיינו להציל מן החטא, לכך פ"י רש"י, לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר. דיפת תואר אינה מועילה אלא כנגד היצה"ר.

י. "וְרָאִיתָ בַּשְּׂבִיָּה אִשָּׁת יִפֶּת-תְּאֵר וְחֲשַׁקְתָּ בָּהּ וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה." (כא,יא)

התוס' בסוטה (לו, א בד"ה כמאן) נקטו דלר' יהודה דס"ל בסוגיא שם דאיכא לאו דלא תחיה כל נשמה גם על כנענים שבחוץ לארץ, אין ההיתר של יפת תואר באשה מז' אומות, והקשו דילמא ביפת תואר אפי' ר"י מודה, ד"א לא דברה תורה אלא כנגד היצר, והואיל והותרו שאר נכריות דהלמ"מ דקנאין פוגעין בו וכו', הותרו אפי' כנענים שבחו"ל במקום שהותרה יפת תואר, ותירצו כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמת הרשות שבו הכתוב מדבר, ש"מ דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר, דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפי' במקום יפת תואר. עיי"ש.

ודבריהם תמוהים מאד, דמה בכך שהתורה לא התירה בפירוש יפת תואר אלא במלחמת רשות ולא במלחמת מצוה, סוף סוף ההיתר דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר להיכן אזיל, וכמו שהקשו התוס'. ובאמת המנ"ח בריש מצוה תקל"ב דייק מדברי הרמב"ם, דבכל ענין התירה התורה יפ"ת ואפי' במלחמת מצוה של כיבוש ארץ ישראל, ומשום הך טעמא דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר, וכמו שהתירה תורה ביפ"ת הרבה איסורין התירה ג"כ יפ"ת מז' אומות ומעמלק.

ונראה לבאר ענין זה, דהנה בכתבי הגרי"ז עה"ת הובאו דברי הגר"ח שביאר דברי המדרש דהקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא, דאנו רואים שחוקי התורה מתאימים להנהגת העולם, כגון לא תרצח ולא תגנוב דרציחה וגניבה הם חורבן העולם, ולכאורה י"ל דמכיון שהם חורבן העולם משום כך אסרה התורה לעשות כן. אבל האמת היא להיפך, שמצד הנהגת העולם היה יכול להיות שרציחה וגניבה יהיו קיום העולם, ורק מפני שהקב"ה הסתכל באורייתא וחוק התורה הוא שדברים אלו אסורים, לכן ברא את העולם באופן שיהיה מזה חורבן העולם, ולפ"ז הוסיף שם שגם מצוות שהן זכר ליציאת מצרים, אין הטעם שמפני שהיתה יציאת מצרים לכן נצטוינו במצוות לזכור אותה, אלא להיפך מכיון שמצוות אלו צריכות להיות זכר ליציאת מצרים לפיכך היתה יציאת מצרים.

ולפי דברי הגר"ח דכל הנהגת העולם וחוקי הטבע הם על פי חוקי התורה דהקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא. נראה דגם בריאת היצר הרע היא ע"פ חוקי התורה, וכשכתוב בתורה לאו כגון על אכילת חזיר ע"כ שהאדם יכול להתגבר על היצה"ר בזה, שאל"כ לא היה שייך ע"ז איסור.

וא"כ גם ביפת תואר אין ההיתר משום שהאדם אינו יכול לעמוד בפני פיתוי היצר בזה, שהרי אם התורה היתה אוסרת יפ"ת היה האדם יכול להתגבר על יצרו, וע"כ דהיתר יפ"ת ביסודו הוא גזה"כ בלא שום טעם, אלא שלאחר ההיתר גדר ההיתר הוא שדברה תורה כנגד יצה"ר, שהרי ההיתר הוא רק בשעה שיצרו תוקפו כדאיתא בקידושין (כא), (ב) ומזה אנו למדים דההנהגה היא באופן שיש כח ליצה"ר להכשיל בזה את האדם.

והשתא דברי התוס' מאירים, דכיון שיסוד ההיתר דיפת תואר הוא גזה"כ בלי טעם, אין לנו אלא מה שהתירה תורה בו, והיינו במלחמת הרשות שבה הכתוב מדבר, אכל במלחמת מצוה דאיכא הלאו דלא תחיה כל נשמה לא התיר הכתוב יפת תואר, ואין להקשות דיהיה מותר משום דלא דברה תודה אלא כנגד יצה"ר, דמכיון שיש לאו דלא תחיה כל נשמה, ע"כ דהאדם יכול להתגבר על יצרו דבריאת היצה"ר היא ע"פ חוקי התורה.

י"א. וְרֵאִיתָ בַּשָּׁבִיָּה אִשֶּׁת יִפֹּת-תְּאֵר וְחָשְׁקָתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה.
(כא, יא)

לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקב"ה מתירה, ישאנה באיסור, (רש"י). שאל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע הייתכן? היאך ייתכן לחשוד ביהודי שיהא עושה באיסור דבר שאין עליו היתר? אלא ההסבר הוא כך: דהרי בסוף הפרשה הקודמת כתוב: שבשעה שיצאו למלחמה, הכריזו תחילה: "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו", ונאמר על כך: "הירא מעבירות שבידו". מכאן, שכל היוצאים למלחמה היו בטוחים בעצמם שהם נקיים מעבירות, ויהודי המתהלך בהרגשה שהוא נקי מעבירות, דווקא לגביו יש מקום לחשוש, ש"אם אין הקב"ה מתירה, ישאנה באיסור", כי הוא מסוגל להכל... כי מי שאין לו כל רגש של חטא, עלול להיכשל בהזדמנות ראשונה!

בהקשר לכך, מובא בשם צדיקים הסבר למאמר חז"ל: (ברכות ה א) "כשרואה אדם יסורים באים עליו יפשפש במעשיו. לא מצא, יתלה בביטול תורה". הכוונה: אם אדם הגיע למצב שאינו מוצא שום פגם במעשיו, סימן שכבר ביטל את כל התורה ולכן אינו מצליח לראות שום פגם...

י"ב. "כִּי-יְהִי לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה" (כא, יח)

ובגמ' סנהדרין (עא, א) בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר, אמר רבי יונתן אני ראיתיו וישבתי על קברו.

והרעק"א בגליון הש"ס שם ציין לשו"ע יור"ד ריש סימן שס"ד, והיינו דמבאר שם בהגהת הרמ"א בשם הגהות אשר"י דאסור לישב על הקבר שנותנין למצבה, וא"כ תמוה איך ישב רבי יונתן על מצבתו של בסו"מ.

ונראה דבהרוגי מלכות כיון שדינם דאין מתעסקין עמהם בכל דבר, א"כ אם שמים מצבה על קבר הנהרג, אי"ז מפני כבודו אלא רק בכדי לסמן על מקום הקבורה. ומעתה יש לומר דכל האיסור לישב על מצבת המת הרי הוא מהלכות כבוד המת, זכיון שבהרוגי ב"ד אין המצבה נעשית לכבודם ממילא אין איסור ישיבה עליה. (ואף שהיה מקום לחלק ולומר, דבסו"מ כיון שאין המתתו עונש אלא מדין דימות זכאי וכו', א"כ שאני משאר הרוגי ב"ד, ובדין הוא שיתעסקו עמו לכל דבר, אלא שלא מצינו חילוק בזה).

י"ג. "כִּי-יְהִי לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה...וַרְגָּמְהוּ כָּל-אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת" (כא, יח-כא)

רש"י: בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש למודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

ותמוה, אף אם נאמר כי בן סורר ומורה נידון על שם סופו, מדוע נידון בסקילה, הלא אם ילסטם ויהרג את הבריות – יהא דינו בסיף, שהיא מיתה חמורה פחות מן הסקילה? באר המהרי"ל דיסקין: מי שעתיד ללסטם ולהרוג את הבריות, בודאי גם עתיד לחלל שבת – אשר עונשו סקילה. אלא שכאשר ציוותה התורה להמיתו כבר בתחילת היותו בן סורר ומורה, הרי זה כדי למנוע ממנו להגיע לסופו, שיעמוד בפרשת דרכים וילסטם את הבריות. ומשעה שציוותה התורה על מיתתו ובאה וקבעה איזו מיתה תהא זו – קבעה התורה כי ימות בסקילה, על מה שודאי עתיד לחלל שבת.

י"ד. "וּבַעֲרַת הָרַע מִקְרַבְךָ וְכָל-יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ." (כא, כא)

העונש שניתן לבן סורר ומורה בפרהסייה, אמור לזעזע את אמות הספים ולהחריד את העם, למען לא יעלו בדעתם לעשות כמעשהו, אולם מלבד זאת, כותב "ילקוט האורים" בשם "פרח לבנון" שבפסוק זה טמונה הדרכה נחוצה ביותר לאדם הרוצה להשפיע ולחנך אחרים בדרך ה', ותוהה מהי הדרך הנכונה ביותר לעשות זאת:

כלל עתיק יומין הוא (סנהדרין יח ע"א): "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים", קדם כל עליך לתקן בעצמך את הדרוש תיקון, ורק לאחר מכן תוכל לחנך ולבקר אחרים, וכל זאת כדי שיתקבלו הדברים, ולא תתקבל התגובה הצוננת של "טל קורת מבין עיניך". זהו שאומר הפסוק: "ובערת הרע מקרבך", רק לאחר שתשכיל ותצליח לבער את הרע ולתקן את עצמך תחילה, דע לך, ש"כל ישראל ישמעו ויראו", בודאי ישמעו דבריך, ויתקבלו על לבם של האחרים.

ט"ו. "וְכִי-יְהִיָּה בְּאִישׁ חַטָּא מִשְׁפָּט-מוֹת וְהוֹמַת" (כא, כב)

ולכאורה הרי חטא הוא בשוגג, וא"כ מדוע נאמר 'חטא משפט מוות', והלוא משפט מוות הוא דוקא על עבירות במזיד ולא על עבירות בשוגג.

ונראה, דהנה איתא בגמ' (מכות יג, ב) 'רבי עקיבא אומר חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים, שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן, חייבי מיתות ב"ד אינו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן'.

ולפ"ז אפשר לפרש את הפסוק, דכשמוציאים את הנידון למיתה הרי צועק ומתחרט על העבר ועושה תשובה מיראה, ובכה"ג נעשים לו זדונות כשגגות, ועל כן אמרה התורה 'וכי יהיה באיש חטא משפט מות' דהיינו דאכתי יש בידו רק 'חטא' דהוא בשוגג מחמת שחזר בתשובה בכ"ז 'והומת', דאין ב"ד של מטה מוחלין לו.

ט"ז. "וְהִתְעַלְמַתְּ מֵהֶם" (כב, א)

בגמ' ב"מ [ל, א] ת"ר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם, הא כיצד הי' כהן והיא בבית הקברות או שהי' זקן ואינו לפי כבודו או שהיתה שלו מרובה משל חבירו, לכך נאמר והתעלמת מהם, ומק' דלכהן והיא בית הקברות פשיטא דהאי עשה והאי לא תעשה ועשה ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, ולשלו מרובה משל

חבירו הרי נפקא מדרב יהודה אמר רב דאפס לא יהי' בך אביון דשלך קודם לשל כל אדם [והוא דין בכל המצות], ומסקי' דבא למעט זקן ואינו לפי כבודו.

והנה יל"ע בזה דהרי בזקן ואינו לפי כבודו חזינן דינא דאם הכישה נתחייב, ולפי"ז יש לדון איך יהי' בשלו מרובה משל חבירו דנתמעט מאפס וגו' אם עשה בו מעשה הכשה אם נתחייב בה או לא. ובימי עלומי שאלתי הך קושיא את הגר"א קוטלר זצוק"ל ואמר שהוא צ"ע.

ונראה, דצדדי השאלה היא, דהנה בתחילה הי' אפשר לומר דהפטור אפס לא יהי' בך אביון הוא רק על מצות גרידא, אבל בלקיחה באבידה שהתורה חייבה שעבודי ממון א"כ אין פטור דאפס וגו', ואדרבה מדיני חיובי הממון הרי דנתהוה כבר מחויב בעיקר קיום המצוה. אולם נראה לומר דאפס וגו' לא הוי רק פטור בדין העלמה כמו בזקן ואינו לפי כבודו, אלא דהוי פטור בעיקר חיובו וע"כ לא מתחייב כלל אף ע"י לקיחתו דאין כאן לקיחת חיוב.

והנה בדין זקן ואינו לפי כבודו הרי חזינן דבאם דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר מיבעי' בגמ' ב"מ [ל, ב] אם לקח בשדה אם נהיה מחויב בעיר, ויעוין ברמב"ם (פי"א הלי"ג). וגם שם נראה דגדרו הוא משום פטור בעצם הלקיחה, והיינו דלא מתחייב בלקיחתו בשדה לגבי חיובים בעיר, וע"כ אין סברא לומר שכבר נתחייב דאדרבה באמת לא נתחייב עלה.

י"ז. "וְאִסְּפְתוּ אֶל-תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אַחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ."
(כב, ב)

זכי תעלה על דעתך שיתנהו לו קודם שידרשהו אלא דרשהו שלא יהא רמאי. (רש"י).

בספר פני יהושע למס' כתובות (יב, ב) הקשה את קושית העולם המפורסמת אמאי איצטריך קרא לאהדורי אבידה בסימנים, וכתיב נמי 'עד דרוש אחיך אותו' דורשהו אם רמאי הוא, תיפו"ל דבלאו הכי מהדרינן אפילו בלא סימנים אלא בטביעת עין, כיון שטוען ברי ואין אדם המכחישו והמוצא טוען שמא, דינא הוא דברי ושמא ברי עדיף. ואפילו למ"ד לאו ברי עדיף הכא יודה, כיון דהמוצא אינו מוחזק וכשאינו מוחזק כו"ע לא פליגי דברי עדיף. (וכתב שם דקושיתו אליבא דהראשונים דלא חילקו בין ברי טוב לשמא גרוע).

ותירץ שם תירוץ פלאי, דשאני התם לענין מציאה דהמוצא מצי למימר דלאו ממנו נפל אלא מרובא דעלמא, ואע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו להוציא מן המוחזק דוקא מה שאין כן הכא דלא הוחזק.

ותירוצו צ"ע, דלכאורה ליכא למימר דיש רוב צדדים שדבר זה נפל מרוב העולם ולא ממנו, דהא אבידה זו נפלה מאחד מכל העולם, ואין רוב המתנגד ואומר שמפלוני זה לא נפל, ואם כן זה שטוען הלה ברי ואין שום מתנגד לטענתו, האיך יטען המוצא כנגדו בשם רוב העולם.

ועוד תימה, דלכאורה יוכל הטוען (כנגד המוצא) לטעון כנגדו מי שמך לטעון בשם כל העולם, ולכל היותר יוכל לטעון המוצא שמא מרוב העולם נפל ועל כך ישנו לטוען ברי שטוען כנגד שמא דרוב העולם ומדוע שלא נאמינו.

י"ח. "לא-יהיה כלי-גבר על-אשה ולא-ילבש גבר שמלת אשה" (כב,ה)

יש לעיין בשינוי הלשון דגבי איש כתיב לא ילבש, ולגבי אשה כתיב לא יהיה כלי גבר על אשה.

ואולי יש נפ"מ לדינא בינייהו באופן שאחר ילביש אותם בגדים אלו, דגבי הלאו ד'לא יהיה', הנה בפשטות אין נפ"מ מי הלבישו, דסו"ס הרי יש עליו בגד זה ודינו שלא יהיה עליה, משא"כ בלאו דלא ילבש, עיקרו שלא ילבש כן, והיכא דאחר הלבישו הרי נמצא דהוא לא הלביש, ואדרבא יתכן דהמלביש יעבור בלאו זה, שכן הוא עבר בלאו דלא ילבש.

וכעיי"ז מצינו ברמב"ם גבי איסור שעטנז, דהמלביש שעטנז לחבירו המלביש לוקה, ובפשטו הוא משום לתא דלא תלבש שעטנז, שכל העושה מעשה ההלבשה עובר בלאו זה. אך במרכה"מ פי' דברי הר"מ דלוקה משום לאו דלא יעלה עליך, וא"כ לפי דבריו אין מקור לומר דלאו דלבישה עובר בו המלביש.

ויש להסתפק בשמלת אשה שאסורה ללבישת גבר, האם צריך שאשה תלבשנו פעם אחת בכדי שייאסר לגבר ללבושו, או שצריך שיהא הבגד מצד עצמו מיוחד לאשה, ומה יהא אם יתפור אדם שמלה במיוחד לאיש, האם גם בזה עובר מחמת שזה מצד

עצמו בגד מיוחד לאישה, או שאינו עובר בזה כיון דאשה לא לבשתם ולא נחשב בגד אשה.

וספק זה יש להסתפק אף לענין ציצית, דהרי קיי"ל דבגד של אשה פטור מן הציצית, ומה הדין כשתפר בגד של אשה לאיש, האם יתחייב בכה"ג בציצית, או דכיון דהוי בגד של אשה יהא פטור מהטלת ציצית בו.

והנה האחרונים דנו האם מותר לגבר ליקח מטריה של נשים, האם יש בזה איסור זה דלא ילבש גבר שמלת אשה, וכמו"כ יש להסתפק בתיקים וארנקים של הנשים דאין שום נ"מ בינייהו.

ונראה פשוט דאם הגבר הולך עם זה, באופן שונה מכפי שהולכות הנשים עם חפץ זה, כגון שהם הולכים עם ארנק ביד והוא מניח ארנק זה בכיסו, אין בכך איסור שכן אינו דרך נשים כך.

ויש סברא לומר בזה, דכל האיסור הוא רק אם לוקח ולובש כל הבגדים כמו שלובשתם אשה, שכן אז יש מקום לשורש האיסור, שנדמה הוא כאשה וכדפירש"י, אבל בגד אחד אין איסור דלא שייך התקלה, וכן דעת הנצי"ב, אולם בשו"ע וברמב"ם איתא להדיא דאפי' מצנפת של אשה לבדה נמי אסור לגבר ללבושה.

י"ט. "לא-יהיה כלי-גבר על-אשה ולא-ילבש גבר שמלת אשה" (כב,ה)

יש לדקדק מדוע לגבי אשה כתיב שלא תלבש כלי גבר, ואילו לגבי גבר קתני דלא ילבש 'שמלת' אשה ומאי חילוק לשון הוא זה.

וי"ל, דאתי לאשמועינן דאשה אסורה אף ללבוש כלי מלחמה שבהם משתמשים הגברים, ולא רק מלבושים כמו בגדי אשה דאסורין לגבר, וזהו דאמר כלי גבר להורות שאף כלי מלחמה נאסרו לה לאשה.

כ. "שליח תשלח את-האם ... למען ייטב לך והארכת ימים." (כב,ז)

על מצות שלוח הקן אמרה תורה כי מתן שכרה בצדה: "למען ייטב לך והארכת ימים", ועל מצות מעשרות דרשו חז"ל (תענית ט ע"א): "עשר בשביל שתתעשר",

&ורמז לדבר – אומר ה"חתם סופר" – מצינו בפסוק במשלי (ג, טז): "ארך ימים בימינה" – זו מצות "שלח תשלח" שבה השי"ן ימנית. "בשמאלה עשר וכבוד" – זו מצות "עשר תעשר" שבה השי"ן שמאלית...

כ"א. "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְדְּךָ וְלֹא-תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ." (כב, ח)

'כי תבנה בית חדש' אם קיימת מצות שילוח הקן סופך לבנות בית חדש, ותקיים מצות מעקה שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים, לכך נסמכו הפרשיות הללו. (רש"י).

מדויק מדברי רש"י דהזכות שיזכה ע"י מצות שילוח הקן הוא שיזכה גם לקיים מצוות מעקה, אלא שמי שחפץ לקיים מצוות מעקה בהכרח שיהיה לו בית חדש, אבל עיקר הענין הוא שיגרר לפניו גם מצוות מעקה.

נמצא לפ"ז, דמי שייבנה בית ולא יקיים מצות מעקה, יגרום בזה שגם הבית לא ישאר אצלו כיון שכל הסיבה שזכה לבית הוא כדי לקיים מצוות מעקה.

והנה האונקלוס מתרגם 'ותעבד תיקא לאגרד', ופירשו רש"י 'כגון תיק שמשמר מה שבתוכו', ובפשטות הכוונה היא לאנשים שעולים על הגג.

אך לפי הנתבאר, הכוונה היא דהמעקה משמר את עצם הבית, דע"י עשיית המעקה גורם שהבית ישאר ברשותו, והיינו התיק ששומר על הבית.

כ"ב. "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְדְּךָ וְלֹא-תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ." (כב, ח)

הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זי"ע אמר בשם אביו הרה"ק בעל האמרי אמת זי"ע "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך", "בית חדש" רמז על התחדשות השנה 'ראש השנה' שבו מתחדש הבריאה. ועפ"ז הוא ממשיך להסביר: "ועשית מעקה" הרמז על אלול קודם ראש השנה, שהוא הכנה לראש השנה משום ש"מעקה" בגימטריא "יראה" הרמז על יראת שמים מקודם בוא יום הדין, וכן "מעקה" הוא ר"ת של הרהורי עבירה קשים מעבירה שזהו חלק מהעבודה בימים אלו להתגבר על כך. ולכן ממשיך הכתוב ואומר: "כי יפול הנפל ממנו" דאף שיפול, יוכל ע"י ימים אלו להתחזק ולשוב,

וממשיך: ואולי בשל כך כופל הלשון "יפול הנופל ממנו" דהכוונה שיפול ממנו הנפילה ויתחזק.

כ"ג. "לא-יבא עמוני ומואבי בקהל ה'... על-דבר אשר לא-קדמו אתכם בלחם ובמים... ואשר שכר עליך את-בלעם בן-בעור..." (כג,ד-ה) 'על דבר' על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. (רש"י).

יעוין בכלי יקר דפ"י דלכך הוציא רש"י את הפסוק מפשוטו, דאין לומר דנענשו בגלל שלא קידמו בלחם ובמים, דאין הדעת נותנת להרחיק שתי אומות בעבור שלא קידמו בלחם, (ובפרט, שבאמת לא היו ישראל צריכים לא את לחם ולא את מימם, שהרי לחם ניתן להם מאת ה' מן השמים ומים היה להם מצור החלמיש), ולפיכך פירש רש"י דעיקר הטעם הוא מפני העצה שיעצו להחטיאכם.

ונראה לומר באופן אחר, דלפיכך הוסיפה התורה ואמרה 'ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו' לקללך', כיון שבטעם הראשון אין סיבה מספקת כדי להרחיקם.

ונראה, דהנה איתא בגמ' (הוריות י, ב) דעל מעשה לוט עם בנותיו נגרם לו שעמון ומואב לא יבואו בקהל ה'. והק' ע"כ בגמ', 'זהא מינס אניס', ותירצה הגמרא 'תנא משום רבי יוסי בר רבי חוני, למה נקוד על וי"ו שבקומה של בכירה, לומר לך שבשכבה לא ידע אבל בקומה ידע', ופריך דאכתי מאי הו"ל למעבד דמאי דהוה הוה, ותי' דמ"מ היה לו להזהר שלא לשתות ביום המחרת.

נמצא דלוט נענש על מעשיו עם הצעירה ומינה נפיק עמון, אבל על הבכירה דמינה נפיק מואב לא נענש. מעתה ניחא שפיר, דהתורה כתבה רק את הסיבה שמואב נענשו והיינו בגלל ששכרו את בלעם לקללך, אבל הסיבה שעמון נענשו א"צ לפרט כאן, שהרי בגלל מעשה לוט נגרם להם שלא יבואו בקהל ה'.

כ"ד. "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע." (כג,י)

בספרי דרשו חז"ל כי פסוק זה מזהיר גם על עוון "לשון הרע!"

סיפר רבי יעקב ניימן, כי פעם אחת נכנס אל רבי יצחק זאב סלובייצ'יק מבריסק, והיה שם אדם שסיפר כי ראה בעיר וילנא אישה יהודיה מוכרת עצים בעיצומו של יום ההשבת!

לשון הרע! זעק הרב מבריסק – איך אפשר לדבר שרה על העיר הזו שמאז ומעולם היו מה חמש מאות רבנים גדולי עולם!

ואפילו אם נכונים הדברים – המשיך הרב מעומק ליבו הטהור – הרי זה כמו יהלום יקר שיש עליו מעט אבק... יהלום הוא נשאר כמות שהיה!

כ"ה. "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע." (כג,י)

ספר רבי אהרן ליב שטינמן שליט"א (הובא בחוברת "מזקנים אתבונן"):

בעל ה"לבושים", רבי מרדכי יפה זצ"ל, שהיה אדם גדול ביותר, תלמיד של הרמ"א, זכה לחיבורו, וקרא לו בשם ה"לבוש" על שם מסירות נפשו להמלט מעברה, מגויה שרצתה להכשילו, ונכנס לבור מלא צואה. באותה העת לבש עשרה מלבושים, וכנגד כל בגד שהתלכלך זכה לחבר ספר – "לבוש התכלת", "לבוש החור", "לבוש הארגמן"... עשרה לבושים.

וכיון שהיה יפה מאד [ולכן קראו שמו "יפה"] וגרם הדבר לנסיון עם הגויה, הוא גזר – בקש, שצאצאיו יהיו מכוערים עשרה דורות. והוסיף הרב שטינמן שליט"א, שמספרים על בן ישיבה יפה תאר, שאביו בא לבקרו והאב היה כחוש ורע למראה מאד, עד שהיה נדמה כי אין זה אביו, וכששאלוהו לפרש הדבר ענה, שהוא דור עשירי לבעל הלבושים, ועליו חלה עדין הגזרה, ועל בנו שהוא כבר דור אחד-עשר, הגזרה כבר אינה חלה.

כ"ו. "לא-תִּשִׁיף לְאָחִיךָ" (כג,כ)

העובר על איסור רבית הריהו חוטא בכל רגע ורגע, שכן מדי דקה עולה הרבית ותופחת, וגורמת לו להכשל שוב ושוב.

יסוד זה קבע הרב מבריסק, כפי שמסופר בספר "מעשה שהיה": באחת השנים הבחין הרב בערב יום כפור בשעת תפילת מנחה, כי גביר אחד, שהיה מוכר כמלווה ברבית, מכה בחזקה יתרה על לבו בשעה שהוא אומר: "על חטא שחטאנו לפניך בנשך ובמרבית".

הבין הרב, כי הרהורי תשובה עלו בלבו, והחליט לנצל שעת כושר זו, כדי למחות בו על מעשיו, ולהעמידו על חומרם. קרא לו, אפוא, ואמר: "לוידוי כזה בדיוק התכוון ישעיהו הנביא, בשעה שזעק 'על מה תבו, עוד תוסיפו סרה' (ישעיה א, ה), באותו רגע בו המלווה ברבית מכה על לבו, הוא ממשיך לחטא, משום שגם בין מכה אחת לחברתה גדלה והולכת הרבית שהוא מקבל..."

כ"ז. "בִּי-תִדּוֹר נְדָר לֵה" (כג,כב)

החיד"א דייק מהו שכפל הכתוב באומרו כי 'תדור נדר' ולא נקט כי תדור לה'.

וכתב עלה דמכאן רמז לדברי הגמ' בנדרים (י, א) ולימא קרבן, דילמא אמר קרבן לה', ולימא קרבן לה', דילמא אמר לה' ולא אמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה, יעו"ש. הרי דטוב שיאמר קרבן לה' כדי שלא יוציא שם שמים לבטלה, וזהו שאמר הכא בקרא כי תדור דכשבא האדם לידור, יאמר נדר לה' ולא לה' נדר כדי שלא יפסיק בין ה' לנדר ויהיה שמו לבטלה.

ויש לדייק דלא מצינו בחז"ל דחיישינן שמא ימות באמצע, דאין חוששין למיתה אלא חיישינן שמא יתחרט אחר שיאמר לה' ולא ירצה לידור, אלא דצ"ב דא"כ בשביל זה גופא לא יתחרט מנדרו אחר שאמר שם שמים בכדי שלא יהא השם לבטלה.

וצ"ל, עפ"ד הריטב"א בחולין (קו, א) שהנוטל ידיו לאכול פת ובירך ונמלך שלא לאכול תוך כדי ברכתו אין זו ברכה לבטלה, כיון דמתחילה בירך לצורך, וכן מוכח

מדברי הר"ן בגיטין לגבי המגרש על תנאי דאף אם יבטל התנאי ונמצא שיש איסור למפרע שנבעלה לאחר, מ"מ לא הוי איסור מה"ת, וא"כ ה"נ לא חשיב ממש שם לבטלה כשמתחרט כיון דאמר בתחילה זאת לצורך, ולהכי לא חיישינן שיתחרט מנדרו.

כ"ח. "פִּי-יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה... וְהָיָה אִם-לֹא תִמְצָא-חֵן בְּעֵינָיו... וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת" (כד, א)

בגמרא (גטין כד ע"ב) מבואר, שאדם שיש לו שתי נשים, ורוצה לגרש את שתיהן, אינו יכול לגרשן בגט אחד, משום שנאמר: "וכתב לה ספר כריתת" – לה, לשמה.

והוא הדין שאי אפשר לקדש שתי נשים יחדיו בשטר אחד, משום שהקיש הכתוב "הויה ליציאה" [קדושין לגטין].

והנה אומרים אנו, כי הקב"ה "מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקדושין", והיינו – אומר המהרש"א – במעמד הר סיני, שההר היה בבחינת חפה, והתורה היתה שטר הקדושין.

אלא שנשאלת השאלה: הלא עם ישראל מורכב מאנשים רבים, וכיצד נתן היה לקדש את כולם בבת אחת על ידי שטר קדושין אחד?

התשובה היא, כי באמת לא היו שם אנשים רבים, אלא "ויחן שם ישראל" – "כאיש אחד בלב אחד".

דבר זה – אומר "ילקוט הגרשני" – מרמז בפסוק: "ה' עז לעמו יתן", "עז" זו התורה, ואיך נתן אותה ה' לנו? התשובה היא: "ה' יברך את עמו בשלום" – כיון שכולם חיו בשלום ובאחדות, כאיש אחד בלב אחד.

כ"ט. "פִּי-תִשֶׁה בְּרַעַף מִשָּׂאת מְאוּמָה לֹא-תָבֵא אֶל-בֵּיתוֹ לְעֵבֶט עֵבֶטוֹ... וּבִרְכֹךְ וּלְדָתְהָיָה צְדָקָה לְפָנָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ." (כד, י-יג)

אי' בגמ' (חולין קי, ב) 'כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד שלמטה מוזהרין עליה, ועפ"ז פסק הרמ"א בשו"ע (חו"מ סי' צ"ז סט"ז) 'מצות השבת העבוט הוא מצות עשה שמתן שכרה כתוב בצידה, ולכן אין ב"ד של מטה מחוייבין לכופ עליה'.

הקצוה"ח (סק"ט שם) תמה ע"כ, דהלוא מצינו במצוות צדקה דאע"פ שכתוב מתן שכרה בצידה בכ"ז כופין עליה כיון שיש בה גם לאוים 'דלא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך', וכמו"כ במצוות השבת העבוט יש גם לאוים 'דלא תשכב בעבוטו ולא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו'. וא"כ משום הלאוים הללו יצטרכו ב"ד לכוף עליה.

ויש לומר, דהנה רש"י (גמ' חולין שם) פ"י דלפיכך מצוה שמתן שכרה כתוב בצידה אין ב"ד כופין עליה, דלכך פירש מתן שכרה לומר, אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תיטול שכר זה, ואין מה לב"ד לכוף ע"כ עוד.

עפ"ז נמצא דיש הבדל ברור בין מצות צדקה לבין מצוות השבת העבוט, דבמצוות צדקה דפעמים עובר גם על העשה וגם על הלאוים ופעמים אינו עובר אלא על העשה בלבד, כגון באופן שאין העני מבקש ממנו צדקה, דבכה"ג אינו מאמץ את לבבו וקופץ ידו מליתן לו, וממילא ניתן לחלק ולומר דבאופן שעבר גם על הלאוים כופין אותו, ואם עבר רק על העשה אין כופין אותו דתלוי על מה עובר, דאם עובר על דבר שכתוב מתן שכר אין סיבה לכפות, אבל במצוות השבת העבוט דבכל מקרה עובר גם על העשה וגם על הלאו, ואין אופן שעובר רק על אחד מהם לפיכך לא שייך לומר שיכפו משום הלאו, משום דא"כ מדוע כתבה התורה מתן שכרה בצידה הלוא לא ניתן להפריד בין העשה ללאו, וא"כ בע"כ שאין כופין כלל על מצוה זו.

ל. 'וְלֹא תַחבֹּל בְּגַד אֱלֻמְנָה. וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה'... כִּי תִבְצֵר בְּרִמְזָךְ לֹא תַעוֹלֵל... וְזָכַרְתָּ כִּי-עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם' (כד, יז-כב)

שינוי הלשון מצריך ביאור, מדוע ב"לא תחבול" כתוב "במצרים", ואילו ב"לא תעולל" נאמר "בארץ מצרים".

ועוד מדוע ב"לא תחבול" נאמר שיש לזכור גם את ענין ויפדך, ואילו בלא תעולל לא נאמר כן.

והנראה שהנה כתב בעל הטורים בטעם הדין "לא תחבול בגד אלמנה", 'שתזכור שהיית עבד ונתתי לך חן בעיני מצרים והשאילו לך כלי כסף וכלי זהב ושמלות, על כן אני מצווך לא לחבול', ולפי זה מבואר, שמה שכתוב כי עבד היית במצרים הכוונה למצריים עצמם, ומובן א"כ שאין לזה ענין לארץ, אולם לגבי לא תעולל נראה שמדובר דוקא על ארץ מצרים, וכמו שביאר הספורנו בטעם המצוה שאף אתם

הוצרכתם לעוללות הגדלות בארץ מצרים מחמת עניותכם שם, ועל כן טוב נכתב בפסוק, ארץ מצרים.

ולפי"ז נראה שמבואר נכון גם שינוי הלשון השני בעניין 'ויפדך', לגבי לא תחבול בגד אלמנה, שזה מדובר ביחס לדבר נא וכו' וישאלו וכו' ושמלות, א"כ מדובר על שעת פדייתם, לכן מובן שכתוב בפסוק & 'ויפדך', אולם גבי לא תעולל ההדגשה היא לזכור את העבדות במצרים, שאז גם אתם הוצרכתם לעוללות, ועל כן אין זה ענין לשעת הפדיון, ודו"ק.

ל"א. "אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ" (כה, יח)

אשר קרך בדרך – ופירש בעל הטורים דברים פרק כה אשר קרך בדרך. קרך בגימטריא סרס

כי יש עניין להזהיר בני אדם שלא ישפכו זרע לבטלה אך צריך להיזהר שלא להזהיר בלשון קשה או תוכחה לא מאהבת הזולת או בפני רבים או בכעס כי ידוע כל הכועס שוכח הלכה ואז משתכחת ההלכה הראשונה בתורה מצוות פריה ורביה ואז לא עולה למוכיח שום דבר מעניין תוכחה על פגם הברית אלה הוא נעשה כלי להתלבשות של עמלק גמור שמסרס בלבד ותו לא.

וכהכלי יקר שרפו ידיהם מן התורה אז פתחו לו פתח ויבוא עמלק וטמאם במשכב זכר לדעת חז"ל (תנחומא תצא) כאשר אוסרים את זה למטה ככה כמו שבארתי ונעשים כלי להתלבשות זה העמלק מתירים את האזהרה של הכלי יקר למעלה ונעשה זה מעשה הבהמה בעליונים ומשם נשפע כל הקלקול הזה למטה.

זכהרמב"ם בהלכות תשובה וזה לשונו "ותדמה שאין שכר המצות והיות האדם שלם בדרכי האמת אלא להיותו אוכל ושותה מאכלות טובות ובוועל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו כמו שמדמין אלו הערביים הטפשים האוילים השטופים בזמה" שכך עושים לעצמם מין גן עדן מדומה שכל עינינו זאת השטות.

וזה באמת בעליונים ואף למעלה מן ההשתלשלות אינו מיושר שלמעלה מההשתלשלות אלה מתוהו דצדדה ואינו מחלק ישראל שענינו רק היושר לאורך כל עניין הא"ס.

ל"ב. "וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ ... תִּמְחָה אֶת-זֵכֶר עֲמֶלְק" (כה, יט)

הרמב"ם (פ"ה הל' מלכים ה"ה) כתב 'מצות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק'. והסמ"ג (ל"ת רכ"ז) כתב וזה לשונו זמצוה זו נוהגת לימות המשיח לאחר כיבוש הארץ, שנאמר והיה בהניח ה' אלהיך לך וכו' תמחה את זכר עמלק. ונראה דסבירא ליה כמו שכתב בספר יראים (מצוה רצט) למדנו מכאן שמצות מחיית זכר עמלק על המלך מוטלת ולא על שאר אנשים, שכן פירוש המקרא כי יד על כס יה, כשקיימת על כס יה היינו המלכות, אז תתקיים מלחמה לה' בעמלק. ע"כ.

ולפי זה כיון שבזמנינו אין מלך לישראל אין מצוה זו נוהגת עד לימות המשיח, ופשוט שלא נתכוון הסמ"ג לשלול מצוה זו בתקופה שהיו ישראל שרויים על אדמתם ומלכם בראשם, אלא לזמנינו זה.

ובהג"מ פ"ה הל' מלכים הובאו דברי הסמ"ג, והרדב"ז שם כתב על זה ופרשת שמואל ושאל הוי"ן תיובתיה, ובספרי אמרו זכור שתהא שונה בפיד, עכ"ל. ותימה שהרי לא נתכוון הסמ"ג על תקופת מלכות ישראל, וכן בספר סביב ליראיו על היראים הסביר דברי הסמ"ג דסבירא ליה כדעת היראים. אלא שהחינוך חולק על זה שכתב שמצוה זו מוטלת על כל יחיד מישראל להרגם ולאבדם מן העולם.

ובס' נר מצוה מוכח דמצות מחיית זכר עמלק נוהגת לדורות, ואף שכבר עלה סנחריב ובלבל כל האומות, כיון שאם יבא אליהו ויאמר האיש הזה מזרע עמלק הוא מצוה להרגו ולאבדו מן העולם, חשיב שפיר מצוה הנוהגת לדורות, וממילא גם מצות עשה דזכירת עמלק נוהגת בזמן הזה. ועוד שמכיון שאנו מצפים לימות המשיח, וכמו שאמרו בשבת (לא, א) צפית לישועה, חובה עלינו לעורר שנאתו וקנאתו בלבנו, שכאשר יבוא המשיח לבער גילולים מן הארץ ולמחות זרעו של עמלק, אנחנו נחלץ חושים להשמיד זרע עמלק.

ל"ג . "כי את הבכור בין השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית
אנו לו משפט הבכרה" (כ"א , י"ז) – מעניין הדבר, שאותיות "בכר" כשלעצמן מרמזות
על כך. שהבכור זכאי לקבל פי שנים בירושת האב. שכן כל אות ב"בכר" מניינה כפול
ממניין האות שלפניה באלפא ביתא, "ב" כפולה מן ה- "א", "כ" כפולה מן ה- "י", ו-
"ר" כפולה מן ה- "ק". (הגר"א מווילנא)

ל"ד . "כי יהיה לאיש בין סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא
ישמע אליהם" (כ"א , י"ח) – בעל ה"תולדות" מפרש בדרך ההלצה "כי יהיה לאיש בין
סורר ומורה" – היתכן דבר כזה? אלא שהסיבה היא כי האיש הזה, שיש לו בין סורר ומורה
הוא עצמו "איננו שומע בקול אביו" איננו שומע בקול אביו שבשמים, ועל כן יש לו בין
כזה.

ועוד למדו, כאשר קול ההורים איננו שווה, "קול אביו וקול אמו" לכל הורה יש קול
אחר, דעה אחרת, וגם החינוך איננו שווה, אזי הבן גודל להיות בין סורר ומורה..

בין אדם לחבירו

4. הנהגות כלליות בקשרי הגומלין שבין אדם לחבירו/ הרב שמעון בוחניק

בשבוע שעבר עסקנו באיסור גניבת דעת הבריות והבאנו מספר דוגמאות. בשבוע זה נפרט מספר הלכות הקשורות להנהגות כלליות בקשרי הגומלין שבין אדם לחבירו.

על כל אדם לעזור לחבירו ככל יכולתו, וכך עליו לחפות על חסרונותיו של חבירו, כפי שהוא מחפה על חסרונות עצמו, ואם הוא רואה אדם שכועס על חבירו מסיבה כלשהי, עליו להשתדל לסלק מאותו אדם את הכעס כלפי חבירו בטענות ואמתלאות.

דבר זה הוא היפך ממידת האנשים הרעים ששמחים במפלת חבריהם, ומגלים וחושפים את חסרונותיהם, ועושים השגגות לזדונות לעין כל ומעוררים בזה מדנים ומחלוקות, ולא עוד אלא שמתהללים בזה שעשו חוכמה וגבורה, והאמת היא שהחוכמה וגדולה היא להיות מן הטובים המקיימים מצווה זו כראוי כמתואר לעיל.

טוב ונכון שבכל עיר ועיר יהיו מתנדבים בעם המוכנים ומזומנים לכל דבר הצלה, הן עזרה גופנית והן לעזור להעביר צער וכדומה, שהרי נצטוו ישראל להטריח את עצמם להצלת שור או בשה של כל אדם מישראל, ומזה נלמד קל וחומר לטרוח עבור האדם עצמו. עזרה זו מקיפה את כלל ישראל בין את הדלים בין את העשירים.

מצווה להיכנס לפני משורת הדין שנאמר: "ואת המעשה אשר יעשון" (שמות פרק יח') וחז"ל דרשו על פסוק זה במדרש אגדה שמות פרשת יתרו פרק יח': "ואת המעשה אשר יעשון – לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו את דבריהם על דין תורה ולא נכנסו לפני משורת הדין".

יש בעלי מקצוע שלאחר שביצעו תיקון מסויים בבית ידידיהם, כשנשאלים כמה יש לשלם על התיקון, מחמת אהבתם עונים הם: "לא חשוב" או "כמה שתרצה". אולם פעמים רבות בכך מעמידים את חבריהם במצב מביך, שלפעמים מחמת

בושה משלמים להם הרבה יותר מאשר היו משלמים לבעל מקצוע זר, ולכן אם הם רוצים להיטיב לידידיהם עליהם לעשות להם הנחה, אך לנקוב במחיר. לכן לדוגמא, אדם שהוא בעל מונית, הרוצה להיטיב לקרובו או לחבירו ומסיע אותו למקום כלשהו, וכשישאל החבר את בעל המונית כמה עליו לשלם עבור הנסיעה, לא ישיב לו בעל המונית – "תשלם כמה שתרצה", מפני שתשובה זו מביכה את החבר ומחמת הבושה הוא משלם בעל כורחו, יותר מאשר היה משלם לנהג זר. אלא ינקוב במפורש את מחיר הנסיעה, ויכלול במחיר זה את ההנחה שעושה לו.

כאשר שני אנשים משוחחים ביניהם, ואדם שלישי צריך לשוחח עם אחד מהם, אל יפסיק את שיחתם ויקח את האדם שהוא נצרך לו, אלא ידחה את השיחה לזמן אחר, או ימתין בסבלנות עד שיסיימו.

במידה ורוצה הוא לומר לו רק כמה מילים, יבקש סליחתם על שהוא מפסיקם, וימסור בקצרה מה שהוא צריך וילך מהם. ויש לו לדעת ולזכור, הפסקת שנים משיחה ונטילת אחד מהם, מהווה עלבון מחפיר לנשאר דומם.

כשרוצה אדם לדבר דבר סתר עם איש העומד בחברת אדם נוסף, לא יאמר לזה האחרון: "צא מכאן לרגע", אלא יקרא לאדם הנדרש לו שיצא עמו החוצה. יש להימנע מאמירת סודות בנוכחות זרים, או לדבר בשפה זרה בנוכחותם. דברים אלו מביאים לידי חשדות והקפדות. וכמו כן יש להימנע מלומר לבריות: "יש לי לומר איזה סוד בעניין זה וזה" ולבסוף לא לגלות להם. דברים אלו מותחים עצביהם ומצערים אותם.

על אדם להימנע מלספר על התענוג והנחת שיש לו מבניו ובנותיו, לפני בני אדם שהם חשוכי בנים, וכן אין לספר על הצלחותיו לאנשים אשר נכשלו בעניינים אלו וכדומה.

במעגל השנה היהודית

5. מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1. כלאיים – יוסף רזניק

כמה מצוות בתורה עוסקות באיסור לערב דברים ממינים שונים. וכך נאמר בתורה (ויקרא יט, יט): 'אֵת חֻקֵי תִשְׁמֹרוּ: בְּהִמָּתֵךְ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים, שֶׁדֶךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים, וּבְגָד כְּלָאִים שֶׁעֲטָנָו לֹא יַעֲלֶה עֲלֶיךָ'. מפסוק זה לומדים את איסורי 'כלאי בהמה', 'כלאי זרעים' ו'כלאי בגדים'. במשנה מוקדשת למצוות אלו מסכת שלמה הנקראת 'כלאיים'.

מהם 'כלאי בהמה' ו'כלאי זרעים'?

'כלאי בהמה' הוא האיסור להרביע יחד בהמות או חיות ממינים שונים, כגון חמור עם סוסה. לנושא זה שייך גם האיסור (שכתבנו עליו בעבר) לרתום לעגלה או למחרשה שני בעלי חיים ממינים שונים. 'כלאי זרעים' הוא האיסור לזרוע זרעים ממינים שונים באותו מקום, או להרכיב יחד שני עצים ממינים שונים. האיסורים הללו אינם חלים על בעלי חיים או צמחים השייכים לסוגים שונים בתוך אותו מין (כגון כבש עם כבש בר, או שעורה עם שיבולת שועל), וספרי ההלכה עוסקים בשאלה מה נקרא אותו מין ומה נחשב מין אחר.

מהו 'שעטנז'?

דבר זה מוסבר בפרשת השבוע שלנו: 'לֹא תִלְבַּשׁ שֶׁעֲטָנָו צֶמֶר וּפְשֵׁתִים יַחְדָּו'. מפסוק זה לומדים ש'שעטנז' הוא תערובת של צמר ופשתן. בגד המכיל שעטנז אסור בלבישה, אפילו אם יש בו רק חוט אחד מכל מין.

כיצד אפשר לדעת אם יש בבגד שעטנז?

בחלק גדול מסוגי הבגדים אין חשש לשעטנז. שעטנז מצוי בימינו בעיקר בחליפות (כולל הווסט והמכנסיים), ז'קטים ומעילים, כובעי פרווה ובגדים המיובאים ממזרח אירופה. גם בחצאיות וחולצות נשים, סוודרים מצמר ועוד, עלול להימצא שעטנז.

בגלל השכלולים בתעשיית הבגדים, זיהוי שעטנז דורש מומחיות; משום כך ישנן בכמה מקומות בארץ מעבדות מיוחדות לבדיקת בגדים משעטנז, וניתן למסור שם בגדים לבדיקה. אין לסמוך על רשימת המרכיבים שבתווית הבגד, משום שבגדים או חוטים הקיימים בכמות קטנה אינם מופיעים בתווית.

מה הטעם לכל המצוות הללו?

לדעת חלק מן המפרשים, כל דיני כלאיים הם 'חוקים' (כפי שנאמר בפסוק עצמו: 'את חקתי תשמרו'), כלומר מצוות שהטעם שלהן אינו ידוע, ואנו מקיימים אותן רק משום שהקב"ה ציווה עליהן.

לדעת מפרשים אחרים, טעם המצוות הללו הוא שלא לשנות דברים יסודיים שקבע הקב"ה במעשה בראשית. הקב"ה נתן לכל בעל חיים ולכל צמח תכונות משלו, לפי התפקיד שעליו למלא בעולם, ועירוב בין מינים שונים מקלקל את הסדר שבבריאה. ואמנם הקב"ה נתן לאדם כוח ורשות לפתח את העולם ולהשתמש בצמחים ובעלי החיים, אך לא ניתנה לו רשות לשנות את סדרי הטבע. כיום אנו רואים זאת עם התפתחות ההנדסה הגנטית שמאפשרת להתערב בתכונותיהם של צמחים ובעלי חיים ואפילו של בני אדם.

עיקרון זה קיים גם בתחומים אחרים: למשל, האיסור לגברים ללבוש בגדי נשים (ולהיפך), בא למנוע טשטוש של ההבדלים שקבע הקב"ה בין גברים לנשים. מצוות רבות בתורה נועדו למנוע התבוללות של עם ישראל בין הגויים, כדי לא לטשטש את תפקידו המיוחד של עם ישראל. גם האדם עצמו צריך להוציא לפועל את אישיותו המיוחדת והנבדלת, ולא לחקות את האחרים. מצד אחד ללמוד – ולקבל אחד מהשני את הדברים הטובים שבו, מצד שני – לא להתערב בן האחרים ולאבד את המשמעות האישית

5.2 . הבן איש חי – רבי יוסף חיים מבגדאד,

הגאון רבי יוסף חיים מבגדאד (כ"ז באב ה'תקצ"ד, 1 בספטמבר 1834 – י"ג באלול ה'תרכ"ט, 30 באוגוסט 1909) היה מגדולי האחרונים, פוסק, מקובל, דרשן, מנהיג ומחבר, אחד הפוסקים הפופולריים ביותר בקרב היהודים הספרדים המסורתיים והדתיים בישראל. ספרו המפורסם ביותר הוא "בן איש חי" ולעתים מכונה רבי יוסף חיים על שמו "הבן איש חי".

הרב יוסף חיים נולד בבגדאד בכ"ז באב ה'תקצ"ד, לרב אליהו בן הרב משה חיים (רבה הראשי של בגדאד בסוף המאה השמונה עשרה ובראשית המאה התשע עשרה), אשר היה מחכמי בגדאד ומנהיגיה.

המו"ל מספרים בהקדמה לספר ההלכה המרכזי שלו, "בן איש חי" [1], שכאשר היה כבן שבע שנים, נפל לתוך באר עמוקה תוך כדי משחק ובנס ניצל. בהיותו בבור נדר שכשיצא מהבור יקדיש את כל חייו רק ללימוד תורה.

את ראשית לימודיו התחיל בתלמוד תורה אצל דודו, אחי אמו, הרב דוד חי מאיר יוסף ניסים סלמאן מעתוק.

בגיל 14, למרות גילו הצעיר, התקבל לבית המדרש לרבנים "בית זלכה" בראשותו של הרב עבדאללה סומך, והיה לתלמידו המובהק. מסופר כי אביו, הרב אליהו, התכתב בשאלות הלכה עם הרב חיים פלאגי, רבה הראשי של האימפריה העות'מאנית. אביו ידע על גדלות בנו בתורה והתייעץ עמו באחת השאלות ששלח אליו הרב חיים פלאגי. יוסף חיים הבן שלח תשובה מפורטת בשמו, ולאחר מספר ימים שלח גם אביו תשובה. הרב חיים פלאגי השיב לרב אליהו שבנו הקדימו כבר והוא עתיד להיות ענק בתורה.

בשנת ה'תרי"א (1851), בגיל 17, נישא לרחל, אחות רבו עבדאללה סומך, ולהם נולדו בן ובת. התפרנס משותפות עסקית עם ארבעת אחיו. למרות שלא היה שותף פעיל בניהול, הקפיד שהשותפים הפעילים ינהלו על פי ההלכה. סירב לקבל שכר כרב קהילה, ומימן את הוצאות ספריו מכספו. מטעמי צניעות, לא העסיק בביתו משרתות מעל גיל 12 ומתחת לגיל 60 משום שלא רצה להכשל במצוה "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (באותה תקופה היה רווח החזקת משרתות ערביות בקרב יהודי בגדאד).

על יכולתו הפרשנית והדרשנית יוצאת הדופן מובא סיפור מעשה[2] לפיו פעם אחת נכנסו אליו אנשים לשאול אותו שאלה, הוא אמר להם שיאמרו לפניו פסוק כלשהו מהתנ"ך. כשעשו כבקשתו הוא דרש על הפסוק מאה ועשרים דרשות במשך ארבע שעות ברציפות.

הרב יוסף חיים היה בקשר רציף עם מקובלי ישיבת המקובלים בית אל בירושלים, אימץ ממנהגיהם והנחיל אותם ליהודי בבל.

מנהיגותו

בו' באלול ה'תרי"ט (1859) נפטר אביו, והרב יוסף חיים, אשר עד אז נמנע מלהתבלט בציבור, קיבל עליו להנהיג את קהילת בגדאד. מנהיגותו לא התבטאה בקבלת משרה רבנית רשמית, אלא בכך שכל השאלות הקשות בהלכה היו מובאות אליו ובכך שהיה דורש בפני הציבור. את דרשתו הראשונה נשא ביום י"ג באלול, בתום השבעה על אביו, ומאז הנהיג את קהילת בגדאד במשך חמישים שנה עד יום מותו. הוא היה דורש

כל שבת לאחר תפילת מנחה גדולה (יהודי בגדאד התפללו מנחה של שבת תמיד מיד לאחר חצות היום), ואלפי אנשים נהרו לשמוע את הדרשה הקבועה.

על גדולתו סיפר חכם יחזקאל משה הלוי, ראש הדיינים בבגדאד:

אם יאמר לי רבי יוסף חיים על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, לא אהרהר אחר דבריו...

רוב ברכות, הקדמת המחבר

הרב יוסף חיים היה רב קהילתי ופנה לכל שכבות הציבור. הוא פעל רבות לקירוב התורה לכל שכבות הציבור על ידי דרשות ציבוריות וכתובות חיבורים מיוחדים המותאמים לאופי הציבור וצרכיו. הוא הנהיג נוסח תפילה המושפע ממנהגי האר"י, בימינו דחה נוסח זה את נוסח הספרדים מארצות המערב כמרוקו ואלג'יריה. השפעתו של הרב חיים הייתה מכרעת עבור יהודי עיראק, וכן בהודו, פרס, סוריה, וספרדים בארץ ישראל.

היהודים בבגדאד שהכירו את הבן איש חי העריצו אותו מאוד. הם ראו בו לא רק גדול בתורה, הוא נחשב בעיניהם כמו מלאך. עד כדי כך שאמרו שאם הבן איש חי היה חי בזמן הבית הוא לא היה נחרב, כי עם ישראל היה שומע לו. בתקופתו לא היה יהודי שחילל את השבת, לא היה יהודי שאינו שומר מצוות, ובוודאי שלא בפרהסיה. כשנפטר, ליוו אותו למעלה ממאה אלף

הרב מרדכי אליהו סיפר ששמע מהרב יהודה צדקה, מצאצאי הרב. אודות "תינוק שמרגע שנולד פתח את פיו ודיבר, והתחיל לגרוס את כל התורה כולה". הילד הובא לאדמו"ר מגור, הרב ישראל אלתר, שאמר שצריכים לעשות לו תיקון שישכח את הלימוד משום עין הרע. הרב צדקה ביקש לשאול את התינוק כמה שאלות והתינוק ידע לצטט את הבן איש חי בעל פה, על אף שהוא פעל לאחר פרשנים שאותם הילד לא ידע. סיפור זה הובא כדי להוכיח את מעלתו של ה"בן איש חי" בשמים[4].

עם זאת, על דרך פסיקתו הבלתי שגרתית (ראו בהמשך), מנהגיו וחידושי הקבליים קמו לרב חיים מתנגדים מקרב תומכי השיטות הרציונליסטיות בפסיקת הלכה והתפתח פולמוס על דפי עיתון "הלבנון". רבים מחכמי ומכובדי בגדד קמו להגן על רבם

ופירסמו תשובות חריפות בעיתון הלבנון נגד מוציאי הלעז (כלשונם), וכן החרומו אותם ומנעו את כניסתם לכל בתי הכנסת בבגדאד, גם רבנים שטענו כנגד חידושי הרב חיים בנוסחאות תפלה וכיוצא בזה, הוחרמו.

הרב נחשב לגדול לא רק בקרב צאן מרעיתו אלא גם בקרב גדולי התורה של זמנו. בספר "רוב ברכות" [5] מובא סיפור על כעשרים מרבני עיראק, ביניהם רבי יעקב חיים סופר מחבר כף החיים, שעלו בשנת 1904 לארץ ישראל מבגדד והגיעו לירושלים. שם פנו לרבי יעקב שאול אלישר שהיה אז בן 87. כאשר שאלם מדוע באו אליו אמרו להתייעץ ולהתברך. הוא ענה להם "מדוע באתם אלי. יש לכם את רבי יוסף חיים בבגדד. אין כמוהו בכל העולם".

בארץ ישראל

הרב הזכיר תדיר את ארץ הקודש בדרשותיו, ודאגתו לשלומם של היושבים בה הייתה רבה. ולא רק בדיבורים באה לידי ביטוי אהבה זו אלא גם במעשים. חכם יוסף חיים נהג לשלוח את ספריו לדפוס בירושלים ובכך לעזור בפרנסת אנשי ירושלים ולהביע את מעלתה וקדושתה של ארץ ישראל בעיניו. כמו כן הקפיד כי כל הכספים אשר נאספו בקופות ארץ ישראל אכן יגיעו ליעדם על ידי שד"ר (שלוחי דרבנן מארץ ישראל), ותמך רבות מכספו ואף שידל נדיבים מבני קהילתו לבנות בארץ ישראל. בהשפעתו תרם הגביר יוסף אברהם מכלכותא את כל הונו להקמת ישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה בירושלים, וזאת לאחר ששכנע אתו כי עדיף להשקיע בדבר לטובת הנשמה היהודית מאשר לגוף (במקור רצה הגביר להקים בית חולים). חכם יוסף חיים עצמו רכש לו בית ושדה בארץ ישראל, כדי לקיים בה מצוות התלויות בארץ.

בשנת ה'תרכ"ט (1869), בכ"ה בניסן, יצא הרב יוסף חיים עם אחיו רבי יחזקאל לעלות לרגל לארץ ישראל ולהשתטח על קברי הצדיקים שבה, ביום י"ב באייר הגיעו לדמשק ובה קיבלו את פניהם כל גדולי העיר וליוו אותם בדרכם לקברי התנאים בגליל. שם ישב הרב יוסף חיים ימים מספר בקבר בניהו בן יהוידע. נתגלו לו שם "סודות רבים וגדולים", ואף ש"נשמתו באה מנשמתו של בניהו בן יהוידע" ולכן קרא לספריו בשמות של בניהו בן יהוידע ובכינויו [16]. גם בקברו של רבי שמעון בר יוחאי ביקר, ובו חיבר את הפיוט "ואמרתם כה לחי". משם המשיכו לירושלים, בהגיעם אליה, לאחר תלאות רבות, התקבלו בכבוד גדול על ידי כל חכמי וגדולי ירושלים. אחת הסיבות לנסיעתו

של הרב יוסף חיים הייתה ללמוד עם תלמידי ישיבת המקובלים בית אל. לאחר מכן המשיך הרב חיים דרומה לחברון, לפקוד את קברי האבות במערת המכפלה ולבקר את גיסו חכם אליהו מני, אשר כיהן בה כרב ראשי. בשובו לעירו הביא הרב חיים מארץ ישראל עפר, אותו פיזר על רצפת בית הכנסת בו התפלל ואבן מירושלים אותה קיבע בראש כותל המזרח שבבית הכנסת. ביום ז' באב ה'תרמ"ב נפטרה אמו ומאז במשך 7 שנים רבי יוסף חיים לא יצא מפתח ביתו אפילו לדרוש ברבים.

פטירתו

בשנת ה'תרס"ח (1908), נסע הרב חיים לכפר כפיל שבעיראק, להשתטח על קבר יחזקאל הנביא, ושם חיבר את ספרו "מראות יחזקאל". כעבור יותר משנה יצא שוב לקברו של יחזקאל הנביא אך לא הגיע למחוז חפצו, בדרכו ליד הכפר גן תקפה אותו מחלה, וביום י"ג באלול ה'תרס"ט, נפטר.

ארוננו של חכם יוסף חיים הובא במסע בן יומיים מהכפר גן לעיר בגדאד.

לאחר מותו נהגו יהודי בבל לפקוד את קברו של רבי יוסף חיים בכל יום שישי.

על פי דבריהם של חכם בן ציון חזן, תלמידו של הרב יוסף חיים, וחכם אברהם חיים עדס, הועלתה גופתו של הרב לירושלים באורח פלא ונטמנה בבית הקברות בהר הזיתים, בחלקה שעל יד הרש"ש.

נכדו היה הרב דוד חיים.

דרכו בפסיקת הלכה

דרך הפסיקה של הרב הייתה ייחודית בניגוד לשיטה המקובלת לפסיקת הלכה, שהתבססה בעיקר על השולחן ערוך והאחרונים, ועל פי תורת הנגלה, פסק הבן איש חי גם מתוך תורת הנסתר, הקבלה, ושילב בפסקיו מפסקי האר"י ורבי שלום שרעבי. סידור הפסקים נובע מתוך רמזים אסוציאטיביים, שימוש רב בדרשה על אותיות, גימטריה וכדומה. ספרי הפסיקה של הרב אינם שיטתיים, כשולחן ערוך, אלא ערוכים לפי סדר פרשות השבוע, בדומה לספרי דרשנות. לשיטתו, קיום המצוות והתפילה מהוים גם פעולה מיסטית, הוא הקפיד על ביצוע מדויק של המצוות, על הגייה מיוחדת של התפילה ועל פרשנות מילולית.

הרב עובדיה יוסף יצא בספרו הליכות עולם כנגד שיטת הבן איש חי, מייצג את הקוטב ההפוך בפסיקת הלכה ופוסק כשיטת השולחן ערוך, והסביר כי הבן איש חי היה בגדר "חסדאין מיליה" ולכן החמיר כנגד השולחן ערוך [7] למרות הערותיו, התייחס הרב עובדיה יוסף לבן איש חי כאל "גאון עוזנו ותפארתנו, רבן של כל בני הגולה, אביר הרועים, סבא דמשפטים, מופלא שבסנהדרין, המאיר לארץ ולדרים, הגאון הגדול מבצר עוז ומגדול" [18].

דרשותיו

חלק ניכר מפועלו המנהיגותי של רבי יוסף חיים היה בדרשות ושיעורים.

בכל יום נשא הרב שני שיעורים: בכל בוקר לאחר תפילת ותיקין, שיעור ב"שולחן ערוך", "עין יעקב" ו"חוק לישראל" במשך שעה וחצי, לאחר תפילת מנחה – שיעור בפרשת השבוע וענייני דיומא במשך שעה. שיעורים אלו התקיימו במועדס וכסידרם במשך 50 שנה; ומדי ארבע שנים, כאשר סיים רבי יוסף חיים ללמד את סדר הלכות שולחן ערוך, היה עורך סעודת מצווה רבת משתתפים. העידו עליו שכל יום למד, אף על פי החוס הכבד, ארבע שעות מוכתר בתפלין ומעוטף הטלית.

בכל שבת היה הרב נושא את דרשתו בבית הכנסת הקטן של בגדאד "צאלת אל זעירי", שבו כ-1,000 מקומות ישיבה ובמשך כשלוש שעות היה דורש בענייני פרשת השבוע; דבריו היה מתובלים תדיר בדברי הלכה, הגדה, משלים, חידות וסיפורי מעשיות.

בארבע שבתות בשנה: בשבת תשובה, בשבת זכור, בשבת הגדול ובשבת כלה (שבת שלפני חג השבועות), היו מתכנסים רבבות מיהודי בגדאד בבית הכנסת הגדול בעיר אשר בו כעשרת אלפים מקומות ישיבה, "צאלת אל כבירי" ומאזינים לדרשותיו של רבי יוסף חיים.

בדרשותיו היה רבי יוסף חיים משלב דברי אגדה ומוסר, ואף בהקדמה לספרו "בן איש חי" כתב "ידוע כי לדרוש בהלכות בלבד אין לב המון העם נמשך אחריהם אלא צריך שיהיה העיקר הדרש ורובו בדברי אגדה ומוסר...". רבי יוסף חיים כיוון את דבריו לכל שכבות העם ועל כן השתמש רבות במשלים, סיפורי מעשיות וחידות אשר משכו את

הלב לשמוע דברי תורה. גדלותו בהלכה ועומק מחשבותיו וידיעתו בכל תורת הנגלה והנסתר קנו לו אוזן קשבת גם בקרב חכמי ומקובלי בבל.

ייחודם הגדול של דרשותיו היה חידושם המתמיד – אף שרבי יוסף חיים דרש קרוב לחמישים שנה מעולם לא נשמע חוזר על דבר פעמים. בכל דרשה ביאר וחידש פנים נוספות ואופנים חדשים בתורה.

תלמידיו

רבי יוסף חיים זכה להרבה ממשיכי דרכו בזמנו ובזמננו. בין ממשיכיו ניתן למצא מקובלים גדולים. בין המפורסמים ניתן למצא: רבי יהודה פתיה, רבי סלמאן מוצפי, רבי סלמאן אליהו, רבי יהודה צדקה (שאמו היא בת אחותו של רבי יוסף חיים), רבי בן ציון אבא שאול, הבבא סאלי, רבי מרדכי שרעבי, רבי אפרים הכהן, רבי יהושע שהרבני, והבולט מביניהם הראשון לציון הרב מרדכי אליהו.

יצירתו הספרותית

רבי יוסף חיים כתב ספרים רבים ביניהם: ספרי שו"ת שקבצו את תשובותיו לשאלות שנשלחו אליו מכל רחבי תבל, מאמרי הלכה שפרסמו בקביעות בירחון "המאסף" שיצא לאור בירושלים, וכן בכתיבת פיוטים.

ספריו

רבי יוסף חיים כתב למעלה מ-100 חיבורים אך רק 53 מהם יצאו לאור. חיבורים אלו עוסקים בכל מקצועות התורה ומשקפים את ידיעותיו הרבות במדע, ברפואה, באסטרונומיה, בפיזיקה ובכלכלה. כמו כן מתגלה בקיאותו הרבה בספריהם של כל גדולי ישראל: הוא, בנגוד לשאר מקובלי ספרד, לא נשאר תמיד נאמן לפסיקה הספרדית ולעתים קרובות הוא נטה לפסיקת גדולי אשכנז ובמיוחד החסידים.

חלק נכבד מספריו הם אסופות שו"ת אשר נשלחו לרבי יוסף חיים מכל קצוות תבל ובמגוון גדול של נושאים. המפורסם מבין ספרי השו"ת הוא "רב פעלים" אשר מסודר על פי חלקי השולחן ערוך, ובו היה לו משא ומתן בהלכה עם כמה מגדולי דורו ובהם אפשר למצוא את הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר[9]

בספריו שילב רבי יוסף חיים את דברי הקבלה עם פסקי הבית יוסף. כל פעם שישנה מחלוקת בין פסקי הבית יוסף ודברי האר"י או הזוהר, הכריע כדברי המקובלים. הוא היה מחמיר בדינים הרבה ונתפס כפוסק המחמיר ביותר בין פוסקי ספרד וזאת על מנת לצאת ידי כל הדעות בהלכה. בדרך כלל פסק כרב החיד"א, שממנו לקח הרבה חומרות, הרש"ש והאר"י. באשר למחלוקות בין דברי הרש"ש לדברי החיד"א הכריע כרש"ש.

בנוסף לנטייה לקבל פסקי המקובלים המוזכרים, נטה רבי יוסף חיים רבות אחרי חסידי אשכנז ממזרח אירופה אשר היו ראשי החסידויות הגדולות שם. בזאת היה שונה מהחיד"א שגם התעניין בכתביהם אולם לא הכניסם ליצירתו הספרותית או הלכתית. את פסקיהם הוא העדיף פעמים מספר על פני פסקי הבית יוסף וזאת משום שראה בהם פסיקות יתר מתאימות על פי הקבלה. פעמים רבות הוא העדיף את פסקי הרמ"א על פסקי הבית יוסף. בפסיקותיו המנוגדות לבית יוסף הוא יצר מעין שלוב בין פסיקה ספרדית – קבלית ופסיקה אשכנזית – חסידית. לפעמים סותרים דבריו דברי מקובלים ספרדים אחרים כגון החיד"א ותמוהים הם שכן בעניינים אחדים הכריע נגד כל עמודי ההוראה כגון הרמב"ם, השלחן ערוך והרא"ש ונקט עמדה אחרת. הוא כתב באורים על הגמרא והיה בקי בה מאד.

כיום, כשרוב יהודי ספרד נמצאים בארץ, ישנן התנגשויות בין מנהגים שונים. כיום קיימות שלש שיטות:

מנהג יהודי צפון אפריקה לפסוק על פי מנהגיהם של הרבה מן הראשונים, גם נגד דעת השלחן ערוך.

מנהג יהודי המזרח לפסוק בשלוב מנהגי ופסקי האר"י ובעקבות דברי האר"י – על פי דברי המקובלים.

מנהג הרב עובדיה החולק על הבן איש חי וקובע שהשלחן ערוך הוא סמכות שלא ניתן לחלוק עליו.

רבים מספריו של רבי יוסף חיים נקשרים לשמו ותוארו של בניהו בן יהודע, שר צבאו של שלמה המלך. הסיבה לכך, מסופר כי בעת ביקורו בארץ ישראל השתטח על קבר בניהו בן יהודע ובאותו לילה נגלו לו סודות קבלה רבים.

את המהדורה הראשונה לחלק מספריו הוציא רבי חיים בעצמו על ידי בתי דפוס בירושלים וזאת על מנת לחזק את ידי יהודי היישוב הישן שהתקיים בארץ ישראל מאז חורבן בית מקדש שני. אחרי מותו עמל בנו יעקב בכך ולימים הוצאת ספריו עבר לנחלת הכלל של יוצאי עיראק. תחילה על ידי רבי יוסף כצ'ורי. כיום יש עשרות בתי דפוס שונים המוציאים את ספריו. לא היה בדורות האחרונים רב בעל השפעה כה נכרת על יהודי ארצות המזרח כפי שהייתה לרבי חיים בספריו.

כיום בוצעה עריכה מחדש לכל ספריו בסדרה בת 24 כרכים בשם אוצרות חיים בהוצאת אהבת שלום בה נערכה משנתו ההגותית לפי נושאים.

דרשות ועניינים שונים

אדרת אליהו – דרשות על התורה וההפטרות פרשת השבוע.

אורח חיים – פירוש על הגדה של פסח בדרך הפרדס ועם הלכות פסח, ספירת העומר וחג השבועות מכתבי יד.

אות חיים – דרשות עם מעשיות ומשלים בדרך הפרד"ס, לבר מצווה, נישואין ושבע ברכות.

אמרי בינה – דברי אגדה, מוסר וחידות.

בן איש חי (דרשות) – דרשות המסודרות לפי סדר פרשת השבוע שנלמד על ידי גדולי הקבלה בני זמננו. בספר הוא מביא גם כן פרושים על התנ"ך ומסביר אתם על פי הקבלה. בין היתר הוא כתב על יום כיפור ארוך ומקובלי זמננו זיהו זאת כהתייחסות למלחמת יום הכפורים.

בניהו-על התורה – פרפראות וחידושים עם מעשיות ומשלים בדרך הפרד"ס, על פרשיות שבוע. יצא לאחרונה מכתב יד.

בן יהודע-על התורה – דרושים וחידושים על התורה ובסופו רמזים לחנוכה ודרושים לשבת כלה ופירושים חדשים על הירושלמי ובבלי בדרך הפרד"ס. יצא לאחרונה מכתב יד.

בן איש חיל – דרשות לארבע שבתות (שהן: שבת תשובה – בעשרת ימי תשובה, שבת זכור – פרשה שלפני פורים בה הפטרה היא: "זכור את אשר עשה לך עמלק", שבת הגדול – השבת לפני פסח ושבת כלה – שבת שלפני חג השבועות) ודרשות על המועדים

ברכת חיים – ביאור בפרד"ס על כל הפטרות השנה.

גדולת חיים – דרשות מעשיות ומשלים, בדרך הפרד"ס, על שבת הגדול (שבת שלפני חג הפסח). יצא לאחרונה מכתב יד.

דרושי חיים – דרשות עם מעשיות ומשלים, בדרך הפרד"ס, על "שבת כלה". יצא לאחרונה מכתב יד.

חוקי הנשים – מוסר והלכות לנשים. הספר נכתב עבור הנשים בשפת העם, ושמו בערבית הוא "קאנון אל נסא" (قانون النساء)

כתר מלכות (הליכות וסגולות) – הנהגות, תפילות, תיקוני תשובה וסגולות לכל ימי השנה.

מים חיים – מוסר והשקפה.

מלאך הברית – דרשות על ברית המילה לפי סדר הפרשיות.

משל ונמשל – משלים ולקחי מוסר, מלוקטים מכל ספריו על ידי הרב בן ציון חזן.

נפלאים מעשיך – מעשיות ומוסר השכל, מלוקטים מכל ספריו.

עוד יוסף חי (דרשות) – על דרך בן איש חי דרשות. הספר בשני חלקים והוא בנוי על פי סדר פרשיות השבוע.

עטרת תפארת – חידושים ושו"ת בקבלה ואגדה. חקירות בעניינים שונים.

שבת מלכתא – דרשות עם מעשיות ומשלים, בדרך הפרד"ס, על "שבת כלה". יצא לאחרונה מכתב יד.

שיח חיים – דרשות, מעשיות ומשלים, בדרך הפרד"ס, על עצירת גשמים וצרות אחרות.

שערי חיים – פירוש לסדר עבודת יום הכיפורים.

שפתי חיים – דרושים לארבע שבתות, שבת שובה, שבת זכור, שבת הגדול, ושבת כלה. יצא לאחרונה מכתב יד.

תשובה מחיים – דרושים וחקירות נפלאות לשבת תשובה. יצא לאחרונה מכתב יד.

הלכה

בן איש חי (הלכות) – הספר שעצב את שמו של רבי יוסף חיים. הספר יצא בשנת תרנ"ט (1899). ספר זה נחשב אחד מספרי ההלכה המשפיעים ביותר על יהדות ספרד. בספר מובאים פסקיו של רבי יוסף חיים שדרשם במהלך שנתיים בבית הכנסת הגדול בבגדד. ההלכות בו מובאות בסדר שהוא דרש אתם. בתחילת כל פרשה הוא מביא פרושים או באורים על הפרשה שמתקשרים להלכות המופיעות באתו שבוע. ספר זה התפרסם במהירות גדולה בין תפוצות ישראל והגיע למעמד שהוא נקרא כבר קיצור שולחן ערוך. ברוב ההלכות שבו הכריע רבי חיים על פי הקבלה.

ידי חיים – שו"ת ופסקי הלכה אשר נקבצו מספריו ומכתבי יד שונים שהוא כתב.

עוד יוסף חי (הלכות) – ספר במתכונת הבן איש חי על פרשיות השבוע. הוצא לאור על ידי ח"ר בן ציון מרדכי חזן בעיה"ק ירושלים ת"ו, לאחר פטירתו של רבינו יוסף חיים. רבינו כתב הלכות על כל פרשיות התורה, אמנם לפנינו חסרות ההלכות על הספרים ויקרא, במדבר ודברים, מלבד פרשיות בודדות. רבינו שלח את כתבי היד להוציאם לאור – על ידי אונייה. יום אחד פרצו שודדים לאוניה, ובמהומה שפרצה נפלו חלק מכתבי היד לים, וחע"ד. כך סיפר ר' יוסף כצורי בשם ח"ר בן ציון חזן.

רב פעלים – שו"ת שאלות ותשובות שהשיב רבי חיים לקהילת שואליו מכל ארצות ספרד. הספר בנוי על מתכונת השלחן ערוך והוא בן ארבעה חלקים.

מקבציאל – שו"ת על ארבעת חלקי השו"ע. הספר אבד לאחר פטירתו של הבן איש חי, וחלק ממנו נמצא לאחרונה על ידי הרב יוסף חיים מזרחי, והוא בתהליכים של הכנה לדפוס.

רב ברכות – חידושים ופולפולים בהלכה ושו"ת והלכות ברכות.

תורה לשמה – שו"ת על השו"ע ובקבלה (נתחבר על ידי הרב בשם הבדוי יחזקאל כחלי אשר בגימטריא שווה לשמו "יוסף חיים").

משנה ותלמוד

בן יהודע – ביאורים וחידושים על אגדות התלמוד.

בניהו – ביאורים וחידושים על אגדות התלמוד.

ברכת אבות – פירוש על מסכת אבות.

חסדי אבות – פירוש על מסכת אבות.

מוסיף חיים – פירושים וחידושים על המשנה.

נ"ך

אבן שלמה – פירוש למגילת שיר השירים בדרך הרמז והדרש.

אם המלך – דרשות ופירושים על מגילת רות.

דברי חיים – דרשות ופירושים על מגילת קהלת.

חיים והשלום – דרשות ופירושים על תהילים.

נחמת ציון – פירוש על מגילת איכה.

קרן ישועה – פירושים וחידושים על מגילת אסתר.

קבלהדעת ותבונה – הקדמה ומפתח ללימוד הקבלה.

בניהו – פירוש על תיקוני הזוהר.

תפילות ותיקונים

כתב ותיקן עשרות תפילות למועדים ולזמנים, חלקם קובצו לספרים ומקצתם עוד נתונים בכתב יד:

אור זרוע – ליקוט מאמרי התנא רבי עקיבא במשנה, בתלמוד, ובמדרש, ללמדו על ציונו וכן ללמדו ביום כיפור, בו נרצח רבי עקיבא. שם הספר לקוח מהפסוק "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה". (בתלמוד הירושלמי נהוג לכתוב "עקיבה").

אמונת עיתך – תפילות ותיקונים לכל ימות השנה (מצורף עם ספרו "סדר היום") הילולא רבא – סדר לימוד ליום פטירתו של התנא רבי שמעון בר יוחאי.

כתר מלכות (תפילות) – סדר לימוד ליום הכיפורים קודם התפילה, כפי שנוהגים בכל קהילות, אשר בו יבואר עוצם גודלו ותפארתו של הקב"ה בעולמו.

לשון חכמים – בספר זה שמחולק לשני חלקים מביא רבי חיים תפילות רבות לכל אירוע שהוא, כגון תפילה על קברים. גם כן מובא בו נוסח של אמירת לשם ייחוד לפני המצוה שנאמרת כדי לעורר את הכוונה לפני המצוה. בספר יש חלק מוקדש לכתבי האר"י שבו דברים על גלגול נשמות ובו פרושים על הספר שער הגלגולים לרבי חיים ויטאל, תלמיד האר"י.

ממלכת כהנים – סדר לימוד לעילוי נשמת יחזקאל הנביא, יהושע כהן גדול ועזרא הסופר בן שריה הכהן.

מנוחת הנפש – לימוד ליום השבעה, השלושים, השלושים והשנה. תיקון לנפטרים. משמרת החודש – תפילות, לימוד ותיקון לומר בערב ראש חודש.

סדר היום – תפילות ובקשות מידי יום ביומו (מצורף עם ספרו "תיקון תפילה").

רפואת הנפש – תפילות והנהגות ישרות לתיקון השובבי"ם.

תיקון ז' באדר – סדר לימוד ליום פטירתו של משה רבנו.

תיקון ה' באב – סדר לימוד ליום פטירתו של האר"י הקדוש.

תיקון תפילה – הנהגות ישרות, תפילות ותיקוני נוסחאות התפילה על פי האר"י והרש"ש.

כמו כן כתב רבי יוסף חיים קונטרסים שונים שחלקן נדפסו בספריו.

חוט המשולש – שו"ת בקבלה (נדפס בספרו "עוד יוסף חי" – הלכות).

חקרי לב – חקירות נפלאות בעניינים שונים. (נדפס בספרו "אמרי בינה").

מראות יחזקאל – על יחזקאל הנביא וקברו (נדפס בספרו "עוד יוסף חי" – דרשות).

נווה צדיקים – דרשות והספדים על חכמים וצדיקים שנפטרו בדורו (נדפס בספרו "בן איש חיל").

סוד ישרים – שו"ת בקבלה (נדפס בספרו "רב פעלים" וב"תורה לשמה").

שני אליהו – דרשות וחקירות בהלכה (נדפס בספרו "בן איש חיל").

ועוד קונטרסים וספרים קטנים ואלו הם: בית תפילה, ברכת האילנות, דועא אל נסא, חזוריאת ותפסיריהום, ממלכת כוהנים, סדר הקפות לשמחת תורה, שובי שובי השולמית, שנה חדשה, ותפילת בית העלמין.

פיוטיו

רבי יוסף חיים כתב למעלה מ-200 פיוטים וידועים לנו כ-50 מהם והיתר מצויים בכתב יד.

פיוטיו עוסקים במעגל השנה, אישים מהתנ"ך והתלמוד, ארץ ישראל, כנסת ישראל, גאולה, חינוך ומוסר.

פיוטיו נדפסו בסידורים ומחזורים לקהילת בבל, בהקדמות או סופי ספריו וכן בספרי פזמונים שיצאו לאור בבגדד, ארץ ישראל והודו.

פיוטו הידוע ביותר של רבי יוסף חיים הוא "ואמרתם כה לחי" לכבודו של רבי שמעון בר יוחאי, פיוט זה נכתב בארץ ישראל בשנת ה'תרכ"ט, 1869 בציונו של הרשב"י והתפרסם והתקבל בכל קהילות ישראל.

ואמרתם כה לחי – פיוט לכבודו של רבי שמעון בר יוחאי, מושר בכל קהילות ישראל.

אז ירנן – פיוט לט"ו בשבט, מושר בקרב יהדות בבל ומרוקו.

בואי כלה – פיוט לשבועות, מושר בקרב יהדות בבל.

תאלת אל – פיוט לשבועות המופיע בסוף ספרו "רב ברכות".

על בית זה ויושבהו – פיוט שמושר בחנוכת הבית.

כירי רם – פיוט לשמחת תורה, מושר בקרב יהודי בבל ומקובלי ארץ ישראל, ידוע כי כאשר מוחאים כף בפיוט זה ניתן להמתיק את מידת הדין.

שמחו נא – פיוט ברכת הלבנה, מושר בקרב כל יהודי המזרח.

עד אנה יונה – פיוט על גאולת עם ישראל.

פיוטים למוצאי שבת – נכתבו בערבית בבליית והודפסו באותיות עבריות.

כתר מלכות – נוסח מעובד על פי הקבלה של שלמה אבן גבירול משום שנמנעו חסידים מלאמרו בגלל סתירות שיש בו כלפי הקבלה. רבי יוסף חיים עבד את הנוסח הישן וכיום נפוץ בעיקר החדש המותאם לקבלה

6.1 . שלום לעם/ מבט לחיים

אספן האולרים - דוד קליינר

אספן האולרים

אבישי זוכר היטב את הרגע בו פתח את עטיפת מתנת יום ההולדת שקיבל בגיל 11 מדודו אליעזר, אולר שוויצרי קטן בצבץ מבעד לנייר העטיפה המרשרש והצית את דמיונו.

מאז אותו היום הוא החל באספנות אובססיבית של אולרים שונים. מהר מאוד הוא למד להבדיל בין אולרים פשוטים המיוצרים בחברות זולות לבין אולרים שוויצרים מקוריים שמחירם היה גבוה פי כמה.

אם בתחילת הדרך הוא הסתפק באיסוף אולרים 'רגילים' להם יש רק להבים מכמה סוגים של סכינים ומברגים שונים, בהמשך הדרך הוא השתכלל והצליח להשיג אולרים משוכללים שהיו מצוידים גם בפותחן, חולץ פקקים ופינצטה. לאחר מכן הוא הצליח למצוא אולרים המצוידים בקיסם שיניים, מספריים, זכוכית מגדלת, מסור ועט זעיר. האוסף שלו הלך ותפח ולאחר שנתיים הכיל למעלה מ-50 סוגים שונים של אולרים יוקרתיים.

יום אחד סיפר לו חבר על כך שלא רחוק מבית הספר, נפתחה חנות גדולה של שעונים ובה מחלקה מיוחדת לאולרים.

למחרת בבוקר לקח איתו אבישי לבית הספר 15 אולרים מהטובים ביותר מהאוסף שלו. הוא ציפה בקוצר רוח לסיום הלימודים, כדי שיוכל ללכת לחנות החדשה ולבדוק האם יש אולרים משוכללים יותר. במהלך השיעורים הוא לא הפסיק לפתוח את תיקו ולהתענג על ה'אוצר' הנמצא ברשותו, בשלב מסוים הוא אפילו לא הבחין במורה הניצב לידו ומביט בו במבט כועס. מספר דקות לאחר מכן הוא מצא את עצמו בחדר המנהל יחד עם שלל האולרים. רק לאחר תחנונים מרובים הסכים המנהל לוותר על החרמת האולרים עד סיום שנת הלימודים. ובתנאי שלמחרת היום אביו יבוא לבית הספר ויחתום על התחייבות מפורשת שאבישי לא יביא יותר את כלי המשחית הללו לבית הספר.

סוף סוף נשמע הצלצול המבשר על סיום הלימודים, אבישי נטל את תיקו ורץ לעבר החנות החדשה, הוא נכנס אל החנות פנה אל מחלקת האולרים והחל לבחון את התצוגה המרשימה של האולרים, שניצבו על המדפים מוקפים בזכוכית עבה. את רוב האולרים הוא הכיר אבל היו מספר אולרים יוקרתיים בהם נוספו מספר חידושים. לסוג מסוים של אולר התווסף מחזיק מפתחות. ולאולר אחר שעון קטן, ואצבע לייזר, ואילו באולר אחד שהיה גדול מימדים נוסף גם פנס לד עוצמתי, וזיכרון און-קי בנפח 8 ג'יגה בייט. הבעיה הייתה שמחירי האולרים הללו הרקיעו שחקים ולא תאמו את התקציב שעמד לרשותו.

מרוב התלהבות הוא לא שם לב לאיש הביטחון שעמד מחוץ לחנות ונעץ בו מבטים דרך דלתות הזכוכית במשך כל אותן דקות ארוכות בהן הוא בילה ליד מחלקת האולרים, תוך כדי שהוא מוציא ומכניס אולרים שונים מהתיק שלו ובוחן אותם מול המבחר המופיע על מדפי החנות. לאחר מחצית השעה פנה אבישי לעבר היציאה באכזבה, כשהוא מחשב כמה כסף עליו לחסוך כדי שתהיה לו אפשרות לקנות את האולר הענק. אבל אז הוא הרגיש לפתע ביד כבדה שהונחה על כתפו. הוא סובב את ראשו לאחור בהפתעה, ומבטו נפגש בעיניו הקרות של איש הביטחון, שהביט בו בפנים חתומות תוך כדי שהוא מבקש ממנו להתלוות עמו בבקשה אל המשרד. אבישי צעד בחשש אל המשרד תוך כדי תהיה על רצונו של איש הביטחון.

'פתח בבקשה את תיקך ורוקן את תכולתו על השולחן הורה לו האיש. אבישי הוציא את תכולת התיק והבין שהאיש כנראה חושד בו בגניבה.

'מה כל האולרים החדשים הללו עושים בתוך התיק שלך?' שאל איש הביטחון. 'הם שלי' השיב אבישי. 'כן בוודאי, את זה תספר לשוטרים שיגיעו לכאן בעוד כמה דקות...'

אבישי ההמום הביט בו בתדהמה: 'אתה חושד שאני גנב??!' 'כן, בהחלט' ענה האיש בשלווה וסובב אליו את מסך המחשב כשהוא מראה לו את צילומי מצלמת האבטחה בהם רואים בבירור כיצד הוא מוציא ומכניס אולרים לתיקו. 'אתה יכול לבדוק על המדפים אצלך בחנות ולראות שלא גנבתי כלום! הם גם מאחורי זכוכיות, איך יכולתי לגנוב מכאן אולרים?' אמר אבישי בדמעות. על איש הביטחון לא עשו הדמעות רושם מיוחד 'גם אם לא גנבת מכאן, גנבת אותם ממקום אחר...' אמרה בקרירות.

אבישי הבין שבנוסף לכל הצרות שעברו עליו היום, הוא גם עומד לאבד את כל האולרים שלו. וגם להיעצר, הוא ניסה לחשוב כיצד יוכיח לאיש הביטחון שהאולרים הם שלו ואז הבריק אצלו הרעיון... המנהל! המנהל שלו יציל אותו! הרי רק לפני שעתיים הוא ספר במו ידיו את 15 האולרים שנערמו על שולחנו. 'אתה יכול לטלפן למנהל בית הספר שלי ולשאול אותו אם האולרים הללו שלי' אמר אבישי בביטחון ומחה את דמעותיו, הטלפון נעשה והמנהל אישר כי האולרים הללו אכן ברשותו של אבישי, שמצא את עצמו משוחרר מחוויית המעצר שנכפתה עליו במפתיע...

*****

אחד הדברים שאדם צריך להיזהר בהם, הוא שלא יחשדו בו לרעה במעשיו. בתורה נאמר 'והייתם נקיים מה' ומישראל' (במדבר ל"ב כ"ב) וחכמינו למדו מכאן שאדם צריך להיזהר מאוד בכל פעולה שהוא עושה שלא יחשדו בו שהוא עושה דבר אסור. לא מספיק שאדם יחשוב לעצמו 'הרי אלוקים יודע שאני בסדר' אלא עליו לדאוג לכך שגם כל מי שעלול לראות אותו יבין שמעשיו כשרים. באותה מידה גם מוטל על כל אחד מאתנו לנסות ולדון את השני לכף זכות, גם כאשר קשה לנו למצוא את נקודת הזכות ולשפוט אותו לטובה.

6.2 . סיפור לשבת – שלום לעם

ניצחון אמיתי – אריק סגל

גיא וירון היו פעם חברים טובים. הם לא היו רק סתם חברים, אלא ידידים בלב ובנפש, חברותם החלה עוד בימי לימודיהם המשותפים באוניברסיטה, והמשיכה גם בעת שנישאו, ירון הפך למרצה מכובד באוניברסיטה וגיא, ליבואן מצליח. שתי המשפחות שמרו על קשרים טובים והחברות המשיכה לאורך שנים, עד לאותו יום שבו עבר 'חתול' שחור' בין השניים. אין זה חשוב על מה ארעה המחלוקת, שכן העוינות גאתה במהירות והחברים שהיו לאחים, הפכו לשונאים. בדיוק כמו בחברות, גם בשנאה גילו השנים חריצות ודביקות, ותיעבו אחד את השני בכל ליבם.

עם הזמן שכחו השניים אף על מה רבו, אך המריבה רק התעצמה עם הזמן. גיא למשל, לא היה מוכן שיזכירו את שמו של ירון בפניו. אשתו וילדיו ידעו כי כל אזכור של ירון, מעלה את כעסו של גיא לשחקים ומשבית את האווירה הנעימה השוררת בבית. חברים משותפים שניסו בתחילה להשלים בין השניים, התייאשו כששמעו את האש והגופרית ששפכו האחד על רעהו, הם הבינו כי בניסיונות הפיוס הללו הם רק מלבנים את האש והחליטו למשוך את ידיהם מהעניין.

אלא שהנתק הגדול בין משפחות השניים לא היה מוחלט. וזאת בגלל רועי בנו של גיא. רועי, שהיה סטודנט באוניברסיטה נכנס באחד הימים להרצאתו של ד"ר ירון ונשבה בקסמיו. מכיוון שהסכסוך הגדול בין אביו לירון התרחש כאשר היה ילד, לא

הכיר את האיש ורק לאחר שבירר את שמו הבין כי מדובר בשונא של אביו. אלא שעל אף המידע הזה, לא היה רועי מסוגל להתנתק מהרצאותיו.

רועי החל להתקרב לירון, והשתתף בכל הרצאותיו. לאחר שהשתתף במספר רב של הרצאות החל ד"ר ירון להבחין בצעיר שמקפיד להופיע לכל הרצאותיו והוא ביקש ממנו לגשת אליו עם תום ההרצאה. בלב כבד ניגש רועי אל שולחנו של הד"ר, ולאחר שיחה לא ארוכה, הבין הד"ר מי הוא הצעיר. ירון ניסה לברר בעדינות האם הוא מודע להיסטוריה הבלתי סימפטית אך המשותפת שלו ושל אביו, והבין כי רועי מודע בהחלט למצב, והוא אינו מתכוון לאפשר לסכסוך ההורים לפגוע בקשרים שנוצרו ביניהם. כיוון שכך, החליט ירון לא לשוחח על כך יותר, ולקבל את הצעיר הנבון כתלמיד וכחבר. ואמנם קשריהם של השנים הלכו והעמיקו, עד כי דומה היה כי את אותה חיבה שרחש ירון לאביו של רועי, העתיק כעת אל בנו. גם רועי מצדו העריץ את ירון והשתדל ללמוד ממנו ככל שניתן.

שנה לאחר תחילת חברותם של השנים, הופיע ספרו השלישי של ד"ר ירון, שעסק בתחום שבו עסק באוניברסיטה. בפתח הספר הודה הד"ר לכל מי שסייע לו, למשפחתו הקרובה, ולידידיו הטובים וביניהם 'תלמידי וחברי הצעיר רועי'. רועי שהיה מאושר למצוא את שמו בין חבריו הקרובים של מורהו הנערץ, לא דמיין את תוצאת הברכה התמימה הזו. בדרך לא דרך התגלגל הספר לידיו של גיא אביו והוא, בעיניים פעורות זיהה את שמו של בנו מוזכר בהקדמה לספרו של אויבו בנפש. הוא קרא שוב ושוב את השורה בו מודה מחבר הספר ל'רועי' – והרגיש כי יריבו הגדול הנחית עליו מהלומה ניצחת. הוא חש כי בנו בגד בו וכרת ברית עם האיש השנוא עליו ביותר.

לאחר שעתיים נכנס רועי לבית, גם בחלומותיו הרעים ביותר, לא צפה רועי את תגובתו של אביו. כעסו, המילים הקשות שנאמרו בזעם, הבהירו לו כי הוא פגע באביו בצורה אנושה וכי לשווא ינסה להסביר, כי לא ניסה לפגוע בו. הוא ניגש לאביו בכאב ובראש מורכן ושאל כיצד יוכל לכפר על מה שעולל לו. התשובה הפתיעה אותו כשאביו ביקש ממנו לבצע דבר שיפגע קשות ביוקרתו של ד"ר ירון. רק עתה הבין כמה עמוקה התהום בין השנים, והרגיש שלא יוכל להיענות לבקשה שכזו. הוא ביקש מאביו שיחשוב על פתרון אחר, אך הוא סירב בעקשנות והבהיר לו כי במידה ולא ימלא במדויק את בקשתו, הוא מבקש ממנו לעזוב את הבית.

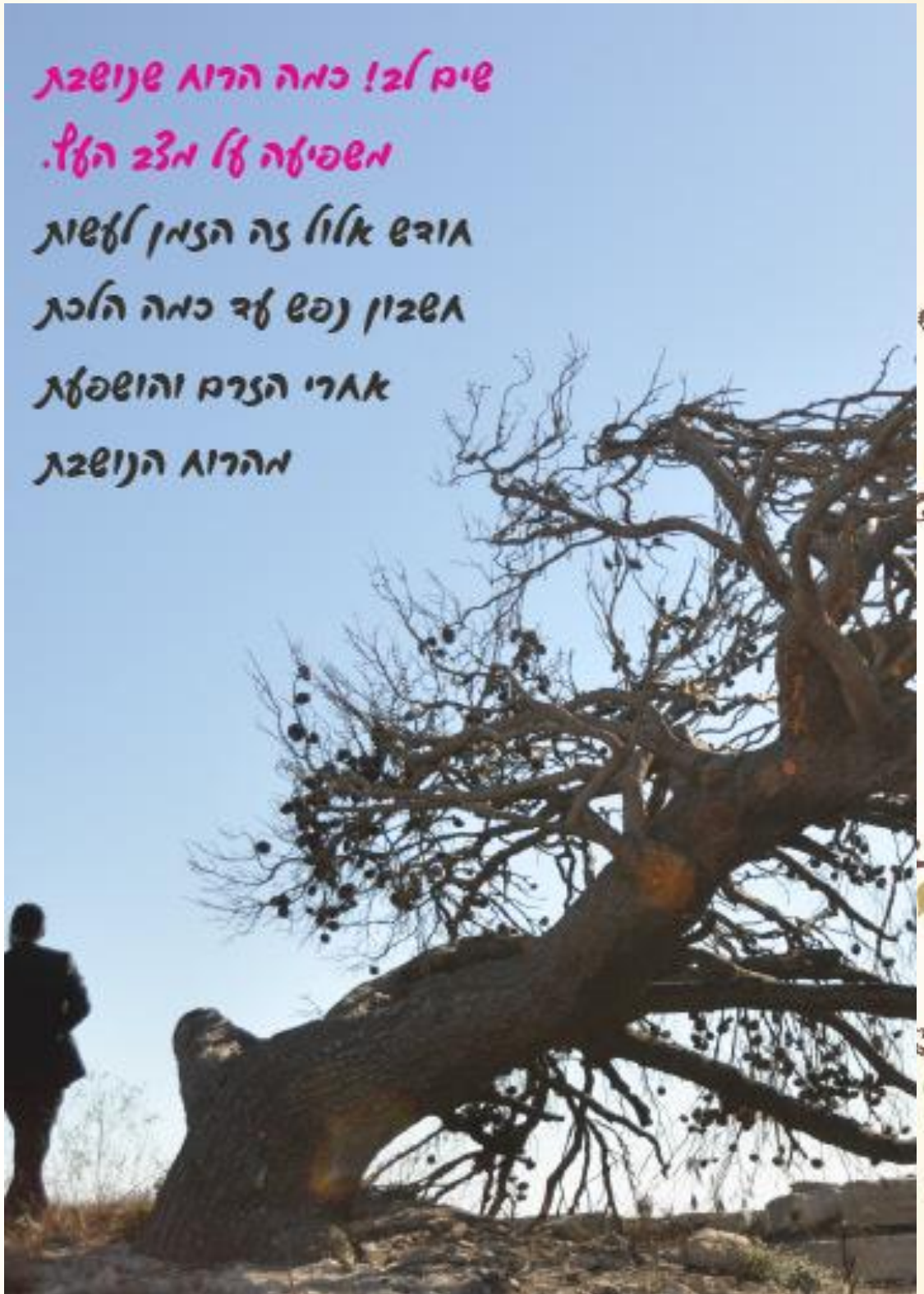
בלב כבד ניאות יואב למלא את בקשת אביו, למחרת התקיימה הרצאה של ד"ר ירון ומאות סטודנטים גדשו את האולם. עם עלייתו של ד"ר ירון לדוכן הנואמים, עלה רועי בעקבותיו והניף כרזה גדולה שבה נכתב: 'ד"ר ירון הוא נוכל ורמאי, התרחקו מאיש מסוכן זה'. הסטודנטים שידעו כי רועי הוא מאנשיו הקרובים של ד"ר ירון, הביטו בכרזה במבוכה ובד"ר ירון שפניו חוורו. ד"ר ירון הביט ברועי במבט כאוב וניסה להבין מדוע עולל לו כך. רועי הניע את שפתיו באיטיות והוא הצליח להבין כי הוא אומר את המילה 'אבא' כעת, הכול היה ברור לו, הוא הבין כי אביו של רועי חשף את הקשר ביניהם, והוא הכריח את בנו לעשות זאת.

ד"ר ירון רצה לחשוף בפני הסטודנטים את השתלשלות הדברים, שהובילה למעשהו של רועי. אלא שאז חשב על יחסיו של רועי עם אביו. הוא הבין כי חשיפת הסיפור תפגע ברועי ותחבל בקשר השברירי בין הבן לאב, הוא החליט במאמץ רב לשתוק ולא לדבר על הנושא. רחש עלה בקהל והוא הרגיש כי חלק מן הסטודנטים סבורים כי הוא ביצע מעשה נלוז – כפי שסיפרה הכרזה שהניף רועי. מבטי הסטודנטים שישבו מולו הפכו את ההחלטה לקשה במיוחד עבורו, הוא חש שנפשו נקרעת במלחמה פנימית. הביט בקהל הדומם, ובפניו המיוסרות של רועי והחליט להמתין מעט. לאחר דקות ארוכות של מתח ולחישות בן הנוכחים, חש ד"ר ירון כי הפיתוי לחשוף את קלונו של אביו של רועי נחלש, הוא נרגע והחל בהרצאתו ללא כל התייחסות לאירוע המביך שהתרחש, עם סיום ההרצאה הוא חש שלווח, שמילאה את נפשו ושמחת הניצחון האמיתית חלחלה אל מעמקי ליבו...

***

מלחמת היצר היא אחת המלחמות הקשות ביותר בימי חייו של האדם. פרשתנו פותחת במילים 'כי תצא למלחמה על אויבך', חז"ל דרשו כי הכוונה היא ליצר הרע – אויבו של האדם. כאשר יוצא האדם למלחמה עם יצרו הרע, אזי נדרש הוא למצוא תחבולות ודרכים כיצד להתגבר עליו. אחת מן הדרכים היא לא להיכנע מיד לפיתוי היצר, אלא להמתין מעט עד ליישוב הדעת. שכן כעבור זמן, תתיישב עליו דעתו והוא יבין את חומרת מעשיו ויתרחק מן העבירה

שׁוּם לְבַי! כֹּהֵה הַרְוֹ שְׁנוֹשֵׁב
מִשְׁפִּיעָה עַל מִצְבֵּי הָעוֹלָם.
אוֹדֵשׁ אֵלּוּל צֶה הַצִּמּוֹן לְשׁוֹב
לְשׁוֹבֵן (נֶפֶשׁ עַד כֹּהֵה הָאֵכָה
אֲרִי הַצִּמּוֹן וְהוֹשֵׁפֵם
מִהַרְוֹ הַנוֹשֵׁב

תזונה נכונה

פרופ' גבריאל אמיתי, ראש החוג לפתולוגיה באוני' בן גוריון מדע התזונה עוסק בקלוריות, בחלבונים, בפחמימות ובשומנים כמקורות אנרגיה, יחד עם ויטמינים ותוספות, הנצרכים לפי הצורך. התזונה הקונבנציונלית מלמדת אותנו רבות בנושאים אלה, וטוב ללמוד את הדברים גם מההיבט שלהם. המדע, עם התובנה המחקרית המעמיקה ומחקרי הסמיות-הכפולה, מציע כמות אדירה של מידע. אנשים יודעים רבות בנושא, אך מוגבלים בהבנתם את הערך המיוחד של מוצרי מזון והשפעתם על כל תחומי חייהם. איננו מכונות ותו-לא, הזקוקות לחלבונים, לשומנים ולפחמימות אשר מוסיפים היצרנים למזון שלנו, כדי "להעשיר" את הערך התזונתי של מה שאנו אוכלים.

עלינו לדעת יותר על המדע הקונבנציונלי ועל תזונה, מאחר ואלה הם יסודותיה של היכולת שלנו לתקשר עם המדע סביבנו. יש אמת רבה במה שנאמר גם שם. שימשתי כדוקטור לרפואה, אשר עסק במקצוע ובהוראת התחום במשך למעלה מ-25 שנה, ואני חש שיש חשיבות רבה בידיעת תחום מדע זה.

ובכל זאת, אני מרגיש בצורך להבין ביתר שאת את ערכו של המזון ואת התגובה האנושית הייחודית למה שנמצא מסביבנו. מדען הוא אדם המחפש, ואינו מפסיק את מלאכת החיפוש, אחר האמת. אם נראה הצלחה בתחום מסוים, אשר נתבעה בידי אחרים שאינם מדענים, אל לנו להתכחש לקיומו בגלל שאיננו מכירים אותו. במקום זאת, עלינו ליטול את היוזמה כדי לחקור ולברר את האמת. למרבה הצער, אוניברסיטאות רבות ופרופסורים רבים מעדיפים לדבוק בעקרונות "מגדל השנהב", ומרחיקים עצמם מאירועים הניצבים בפניהם. מצד אחד, הם "מפחדים" לעזוב את ה"תחום הקונבנציונלי" ולתור באזורים בהם אנשים אחרים (לא-מדענים) דרכו. הרפואה המשלימה מציעה לנו, המדענים, תחומים רבים למחקר, בתנאי שנצעד בזהירות ועם ראש פתוח. רבות נכתב אודות תחומי התזונה, ולמרות שאנו לא רואים את ההגיון שבהסברים, אנו עדים לתוצאות החיוביות. תוצאות אלה צריכות לחייב אותנו ללמוד את הנושא ולמצוא הסברים אמינים, בשפה שבה לכולנו נוח לתקשר.

למשל, ענבים (רצוי אורגניים, כדי להימנע מריכוזים גבוהים של חומרי הדברה ודשנים מלאכותיים) הם מוצר נצרך במדינת ישראל. בפרי יש חומצה סליצילית ובגרעין נוגדי-חמצון. מחקרים רבים הוכיחו את היתרונות הרבים באכילת הפרי וגרעין שלו כדי למנוע מחלות רבות, כולל מחלות לב וניאופלזיה (סרטן). הוכח כי אכילת ענבים מביאה לירידה בשכיחות מחלות כלי-דם.

במילים פשוטות, הגוף שלנו מורכב מכ- 100 טריליון תאים (מתוכם, 25 טריליון תאי-דם אדומים במערכת כלי-הדם). כל תא ניזון מתוך המזון שאנו אוכלים. מערכת העיכול חולצת מזונות אלה מאזור ש"מחוץ לגוף", ומאפשרת להם להיספג אל תוך מחזור הדם, שם מועברים חומרים אלה לכל אחד מהתאים. למה מאזור שהוא מחוץ לגוף? בגלל שהחלק ה"פנימי" של תעלת העיכול נמשך ללא-הפסק מהפה ועד לפי-הטבעת, ויושב "מחוץ" לטריליוני התאים הללו המרכיבים את "הגוף" שלנו. במציאות אנו עשויים מ"גליל כפול", כאשר הגליל הפנימי הוא תעלת העיכול והגליל החיצוני הוא הגוף שלנו. יש בנו שני גבולות שדרכם יכולים פורצים להיכנס כדי לסייע לתאים אלה, או לפגוע בתהליך התפתחותם. גבול אחד מתוך המעטפת החיצונית של העור והשני מתוך תעלת העיכול. מענין לציין כי שתי "כניסות" אלה לגופנו שמורות ומוגנות היטב. יוצר האדם תכנן את הגוף האנושי בדרך שיתמודד עם מיליוני ה"פריטים" שאנו מכניסים למערכת העיכול שלנו, ויוציא את החומרים המזינים ויוצרי-האנרגיה, כדי להפיק מזון לצרכי התאים! כרופא, אני מתפלא מכך שיש אנשים חולים. בעיקר אני מתפלא מכך שאנשים הם רוב הזמן בריאים. אנו מתעללים בגופנו באכילת מזונות שמרעילים אותנו או שהינם באיכות גרועה (אינם מזינים). על גופנו להיאבק ללא-הרף בפגיעה בתאים, כולל בהפקה הקבועה של תאים סרטניים. מערכת החיסון שלנו מתמודדת עם תאים ניאופלסטיים אלה מידי יום. רק כאשר מערכת החיסון כושלת, מתגברים תאים אלה, והאדם חולה, למרבה הצער, בסרטן.

כתזונאי, תפקידך היא לכוון את המטופלים/לקוחות שלך כדי שיבינו את מטרת האכילה. התאים משתמשים במזון לצורך הפקת אנרגיה. אני מזכיר לסטודנטים שלי כי האנרגיה אינה נוצרת ואינה נהרסת, היא רק מקבלת צורה חדשה. אנו לוקחים את האנרגיה מחומרי המזון ומשתמשים בהם לטריליון תפקידים במטרה לשמר את התאים, ולבסוף את כל הגוף. החיים והנשמה, המחזיקים את התאים הללו יחד כל עוד

אנו חיים, זקוקים לכך שתאי הגוף שלנו יתפקדו כהלכה. תזונאי הוא לא רק אדם שתפקידו לרשום לנו דיאטה לירידה או לעליה במשקל. הוא אדם היודע כיצד לייעץ לאחרים אודות המידע האדיר הקיים בתחום זה. הרפואה המשלימה, בנוסף לרפואה הקונבנציונלית, יכולה לתרום רבות לחקר מדעי זה.

הערך התזונתי של מזון וחקר המורכבות של השפעתו ברמה התאית חשובים להבנת מדע התזונה. בנוסף, מטרת מחקרנו היא לדעת מה מוצע כיום, מה טוב יותר מדבר אחר, וממה יש להימנע מתוך האפשרויות המוצעות לנו

8. אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים

י"א אלול תשנ"ד – 18.8.1994 נפטר ישעיהו ליבוביץ, מחשובי הוגי הדעות היהודיים

ישעיהו ליבוביץ נולד בריגה (בירת לטביה) בשנת 1903. ובגיל צעיר התגלה כבעל יכולות שכליות מדהימות וכבר בגיל 21 קיבל תואר ד"ר לפילוסופיה ועשר שנים לאחר מכן הוסיף לייבוביץ תואר ד"ר ברפואה ובביכמיה. בשנת 1935 עלה לארץ והצטרף לסגל ההוראה של האוניברסיטה העברית. ישעיהו ליבוביץ כתב ספרים רבים, בעיקר ספרי מדע ופילוסופיה, ובעיקר סביב ספריו והגותו של הרמב"ם (רבי משה בן מיימון) מגדולי היהדות. בנוסף עקב הכרתו שחשוב להנחיל לציבור הרחב את עיקרי היהדות ערך והגיש תוכנית רדיו במסגרת האוניברסיטה המשודרת. ישעיהו ליבוביץ היה דמות שנויה במחלוקת עד כדי שלאחר שהוחלט להעניק לו את פרס ישראל קמה התנגדות שהביאה לכך שהוא ויתר על הפרס.

ליבוביץ למרות היותו אדם דתי ומאמין שהקפיד על קיום מצוות קלה כחמורה התחבב בעיקר על גופי השמאל בארץ עקב התנגדותו הרבה לשליטה של ישראל באזורי יהודה שומרון וחבל עזה. לייבוביץ גם הטיף להפרדת הדת מהמדינה ואף היה לו וויכוח גדול עם בן גוריון בנושא. לייבוביץ היה גם ידוע כאחד שלא חסך בקורת מאף אחד ובלשונו החדה השתלח לא אחד במראייניו ובמתנגדיו. ידועות גם אימרותיו בנושא חיילי צה"ל ששרתו ביהודה ושומרון אותם אף כינה "יודונאצים". כמו כן התנגד לכל ההתלהבות של עם ישראל מהכותל המערבי ואף הציע בציניות להפוך את רחבת הכותל ל"דיסקו-כותל". אין ספק שאישיותו ששלבה בין ציניות עזה לכל הסובב אותנו לבין אמונה חזקה בבורא עולם וכל זאת שהוא בעל מספר תוארי ד"ר במדע ובפילוסופיה היתה מרתקת.

י"ג אלול תש"ח – 17.9.1948 ארגון הלח"י התנקש במתווך האו"ם, הרוזן ברנדוט

הרוזן השוודי פולקה ברנדוט מונה כמתווך בין היהודים והערבים בארץ ישראל על ידי האו"ם. במהלך שהותו בארץ המליץ על שינויים מסוימים בתכנית החלוקה. הוא הציע שהחלק הערבי

של ארץ ישראל יסופח לירדן, שהנגב יועבר למדינה הירדנית-פלשתינית, ישראל תקבל את הגליל המערבי וכל הפליטים יוחזרו לישראל. בתכניתו המקורית הציע שירושלים תועבר לערבים. מאוחר יותר המליץ שתהיה תחת שלטון בינלאומי. הוא גם הציע שנמל חיפה ושהח התעופה בלוד יהיו בפיקוח בינלאומי. ברנדוט הציע גם על הגבלת העליה. ארגון הלח"י שעדיין לא הצטרף במלואו לצה"ל קיבל החלטה לסכל את רעיונותיו וחוליה של הלח"י התנקשה ברוזן ברנדוט. התנקשות זאת היתה המאיץ האחרון להשתלטות צה"ל על בסיסי הלח"י ושילובם בצבא. בין המתנקשים היה גם יהושע כהן לימים עוזרו האישי של בן גוריון.

ט"ז אלול תשס"ה – 20.9.2005 נפטר שמעון ויזנטל "צייד הנאצי"

(נלקח ככתבו וכלשונו מתוך האתר

<http://news.msn.co.il/news/general/PersonInNew.htm>) לא זמין כיום

שמעון ויזנטל הפך את המרדף אחר פושעי המלחמה הנאצים למרכז חייו, וסייע בלכידתם של יותר מ-1,000 קצינים ואזרחים ששיתפו פעולה עם מכונת ההשמדה, כשהמפורסם שבהם היה אדולף אייכמן. בשנות ה-60 הקים ויזנטל מרכז עולמי שנקרא על שמו, ונלחם באנטישמיות ובגזענות. סיפורו האישי נודע כסמל למאבק עיקש למען הצדק ולהנצחת זיכרון השואה. צייד הנאצים נולד בשנת 1908 למשפחה אמידה בעיר הפולנית בוצ'אץ, בים בשטח אוקראינה, והתמחה כארכיטקט בפראג. כשפרצה מלחמת העולם השנייה התגורר האדריכל הצעיר בעיר לבוב שבפולין. כשנכבשה העיר על ידי הסובייטים עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נאלץ ויזנטל לנטוש את המקצוע בו החזיק. אביו החורג נעצר על ידי הסובייטים ומת בכלא. אחיו החורג נורה למוות. כשפלשו הנאצים לעיר בשנת 1941 הועברו ויזנטל ואשתו, צילה מלר, למחנה עבודה. במהלך המלחמה עבר למעלה מ-10 מחנות נאציים, ואף ניסה להתאבד בשבי כדי שלא יעונה. באוקטובר '43 הצליח ויזנטל להימלט ממחנה העבודה אוסטבאן בפולין, אך נלכד שוב ביוני 1944 והועבר למחנה הריכוז מאטהאוזן באוסטריה. עם שחרור המחנה על ידי הצבא האמריקני נמצא ויזנטל כשהוא על סף מוות.

בשלהי '45 נישאו ויזנטל ואשתו. שנה לאחר מכן נולדה בתם, פאולינה. המפגש המרגש נמהל בעצב כבד: לוויזנטל נודע ש-89 מקרובי משפחתו נספו בשואה. קורותיו של ויזנטל בתקופת השואה ככלל ובמחנה אוסטבאן בפרט הביאו אותו לאסוף ראיות על פשעי

הנאצים עבור הצבא האמריקני. לאחר מכן המשיך במלאכת התייעוד והקים את המרכז היהודי של השואה בלינץ שבאוסטריה. כל החומר מהמרכז האוסטרי הועבר למוזיאון יד ושם להנצחה בשואה בירושלים, מלבד תיק עב כרס אחד שנשא את השם אדולף אייכמן. ב-1953 העביר ויזנטל לישראל מידע שהוביל ללכידתו והוצאתו להורג של הפושע הנאצי בשנת 1962.

מעודד מהצלחתו הקים ויזנטל מחדש את המרכז לתייעוד באוסטריה, ומאז התמקד באיתורם של פושעים נאצים ובהבאתם לדין. משנת 1977 נקרא המכון על שמו, והוקם לו מטה ראשי בעיר לוס אנג'לס שארצות-הברית. "כשההיסטוריה תביט לאחור, הייתי רוצה שאנשים ידעו שהנאצים לא היו מסוגלים לרצוח מליונים ולהימלט מהדין", אמר ויזנטל. שני המרכזים סייעו ללכידתם של למעלה מ-1,000 פושעים נאצים ברחבי העולם. בין היתר סייע ויזנטל בלכידת קצין הגסטאפו קארל זילברבאואר, שעצר את אנה פרנק ומשפחתה, ובאיתורו בברזיל של מפקד מחנות ההשמדה סוביבור וטרבלינקה, פרנץ שטנגל, שהועמד לדין בגרמניה ונידון למאסר עולם..

לצד המאבק העיקש באנטישמיות, פעל ויזנטל גם למען הפצת המסר האוניברסלי של השואה. הוא יזם את הקמת מוזיאון לסובלנות בלוס אנג'לס ועסק במלחמה בגזענות כלפי קבוצות אתניות שונות בעולם. בשנים האחרונות יזם המכון הקמת מוזיאון דומה במרכז ירושלים. "זכיתי שיחלקו לי הרבה כבוד בשנות חיי", אמר ויזנטל, "כשאמות, הכבוד הזה ימות איתי, אבל מרכז שמעון ויזנטל, המורשת שלי - ימשיך לחיות לעד."

י"ז אלול תרצ"ה 15-9-1935 פורסמו "חוקי נירנברג"

בעת בכינוס המפלגה הנאצית בעיר נירנברג בראשותו של הצורר אדולף היטלר יימח שמו פרסם השלטון הנאצי בגרמניה את חוקי נירנברג. חוקים אלו שינו לגמרי את מעמדם של היהודים בגרמניה ממצב של אזרחים למצב של נתינים והגזענות נגד היהודים הפכה לחוק משפטי בגרמניה. חוקים אלו כללו בין השאר את "חוק אזרחי הרייך" שרק בעלי דם גרמני הם אזרחי הרייך ורק להם זכויות פוליטיות מלאות. ואת "חוק ההגנה על הדם הגרמני ועל הכבוד הגרמני" אשר אסר על נישואים או קיום יחסי מין בין גרמנים ליהודים וכן העסקת עוזרות בית ופועלים גרמניים. הסעיפים לחוק זה כללו הגדרת "מיהו יהודי" שמי שלפחות 3 מהורי הוריו (סבים וסבתות) היו יהודים, או מי שרק 2 מהורי הוריו היו יהודים, והוא עצמו בן

דת-משה, או נשוי ליהודי. אסור ליהודי להשתתף בעצרות וכן אסור ליהודים להניף את דגל גרמניה חוקים אלו שימשו אח"כ בסיס משפטי לכל ההגבלות והגזרות שנגזרו על היהודים ברייך ה-3.

את הבסיס והשורשים לחוקים אלו והשנאה התהומית של הגרמנים לעם היהודי ניתן למצוא במאה ה-19. במסגרת החיפוש אחר השורשים הלאומיים בנתה האוכלוסייה בכל ארץ וארץ את ההיסטוריה שלה ואת הגאווה הלאומית ובמסגרת זאת לא נמצא ליהודים מקום. יותר מכך, בגרמניה אף החלה להתפתח "תורת הגזע ובמסגרת זאת לא רק שליהודים אין זכויות אלא יש להקיא אותם מתוך האוכלוסייה. ביטוי לכך ניתן למצוא ב"עשרת הדיברות" של תיאודור פריטש שהיה פוליטיקאי אנטישמי גרמני וכך הוא כותב: "דע שיש לך ולכל אחיך הגרמנים ללא הבדל דת והשקפה מדינית אויב מושבע ושמו - יהודי" או פסקה נוספת "בל תאמין ליהודי והרחק את כתבי היהודים מביתך הגרמני כדי שרעלם והחודר לא ישחית אותך"

גם רבים מהוגי הדעות הגרמנים וגיבורי התרבות שלהם השמיצו ושנאו את היהודים כמו למשל המלחין הידוע לשמצה ריצארד ואגנר, שיצירותיו היו חביבים על היטלר (וכן על מספר יפי נפש "אומנותיים" יהודים ורק לאחורנה ניגנה התזמורת הקמרית יצירה של וגנר ימ"ש על אדמת גרמניה תחת האיצטלא של "הוכחנו לו") אשר פירסם מאמר בשם היהודים והמוסיקה וכך הוא כותב "ישנה רק דרך אחת לגאול את היהודים מהקללה הנוראה הרובצת עליהם - השמדתם" או בהנחיות שלו באחד מהאופרות שכתב כיצד יש להציג את היהודי "עליהם לדבר בנוסח הדיבור היהודי צווחני, שרקני, המולתי, זר לגמרי, סירוס שרירותי גמור של הניב הגרמני שלנו. הדמויות מסלידים בתואר צורתם, נתעבים, אפרפרים ומעוקמים, בעלי אוזניים תלויות ומתמשכות ועיניים זבות עמומות. יצורים תת-אנושיים בנוסח היהודי"

העצוב הוא שגם כמה מהמשכילים היהודים (שהמרו דתם) כפרדיננד לאסל שכותב בין השאר "'הדת היהודית היא הדת של ההשתעבדות.. וכן גורלו של העם הוא גורל העבדות ללא תקנה". "העולם היהודי הוא עולם האישי העלובה" או קארל מרכס (גם הוא יהודי לשעבר) שאמר "ליהודים יעמוד רווח והצלחה רק לכשיחדלו להיות יהודים... והשחרור האמיתי שלהם יבוא כשהעולם ישתחרר מהם ומפולחן הממון שלהם".

נראה לי שאחת מהסיבות בהגדרת חוק השבות של מדינת ישראל המכיר כיהודי בכל מי שסביו וסבתותיו היו יהודים היא תגובת הנגד להגדרות של חוקי נירנברג. חוק השבות נחקק

בשנת 1950 והגדיר שכל יהודי זכאי לעלות לארץ ישראל ולהתאזרח בה. בשנת 1970 בוצע תיקון לחוק: (לקוח מאתר הכנסת) "הזכויות של יהודי לפי חוק זה והזכויות של עולה לפי חוק האזרחות, תשי"ב – 1952 [2], וכן הזכויות של עולה לפי כל חיקוק אחר, מוקנות גם לילד ולנכד של יהודי, לבן זוג של יהודי ולבן זוג של ילד ושל נכד של יהודי

כיום אנו רואים בארץ הרבה עולים (בעיקר מהעליה המזרח אירופאית) אשר הידע שלהם והחיבור שלהם ליהדות הינו מצומצם ולכן (ועל כך יבורכו כל העוסקים במלאכה) קיבלו החלטה בצה"ל על הקמת מכון גיור (תוכנית "נתיב") אשר פועל להעמקת היידע והקשר לעמינו על ידי סמינריונים אשר במהלך של מספר שבועות מלמדים את החיילים והחיילות מבוקר עד ערב (לפחות 12 שעות ביום) היסטוריה יהודית וציונית, קיום מצוות הלכה למעשה וכו' כשהחיילים נבחנים על החומר. כחלק מהתהליך מתארחים החיילים והחיילות בשבתות וחגים במשפחות דתיות ברחבי הארץ ובסופו של התהליך ניצבים בפני בית דין ומקבלים עליהם עול מלכות שמים ולהיות חלק בלתי נפרד מהעם היהודי.

י"ז אלול תש"ח 1948-9-21 פורק סופית הארגון צבאי לאומי (אצ"ל) והצטרף לצה"ל

עם תחילתה של ההפוגה השנייה בזמן מלחמת העצמאות הסתיימה למעשה המלחמה בירושלים ונוצר מצב שבו ירושלים המערבית הייתה בידי היהודים, וירושלים המזרחית (כולל העיר העתיקה) נשארה בידי הערבים (ירדן). עד להפוגה השניה פעל הגדוד הירושלמי של האצ"ל כגוף עצמאי ובתיאום עם כוחות ההגנה לימים צה"ל. שאר כוחות האצ"ל בכל הארץ הצטרפו לצבא הגנה לישראל בעת הקמתו. (חלק מהנשק שהגיע באוניית אלטלנה בשלושה חודשים קודם יועד לגדוד הירושלמי). היות ושאלת סיפוחה של ירושלים המערבית למדינת ישראל היתה עניין של זמן החלו מפקדי האצ"ל בירושלים במשא ומתן עם יצחק גרינבאום (שר הפנים בממשלה הזמנית) על הצטרפות הלוחמים לצה"ל.

לאחר התנקשות אנשי הלח"י בשליח האו"ם הרוזן ברנדוט (ראה שבוע שעבר) פשטו כוחות צה"ל על בסיסי הלח"י ובנוסף פרסמו אולטימטום לאנשי האצ"ל ובו נאמר ש-"כל חייבי הגיוס באצ"ל חייבים להיכנס לצבא הגנה לישראל. וכל הנשק צריך להימסר לצבא הגנה לישראל" וכל זאת תוך 24 שעות. כשעתיים לפני תום האולטימטום ביום י"ז באלול תש"ח

כינסו ראשי האצ"ל מסיבת עיתונאים ובה סיפרו על תהליך המו"מ שהופסק וכן, נאמנים לדרכו של מנחם בגין ז"ל כמו במקרה אלטלנה הודיעו שעקב רצונם להימנע משפיכות דמים הם יתפרקו מנשקם ויצטרפו מיידית לצה"ל בצורה ובאופן שייקבע בינם ובין מפקד החטיבה של צבא ההגנה לישראל בירושל

י"ז אלול תשי"ג 1953-8-28 הוקמה יחידת ה-101

עקב החמרה במצב הביטחוני לאורך גבולות סוריה וירדן, הסתננויות ופעולות חבלה הפרו את שלוות האזרחים. ביקש אל"מ מישאל שחם מפקד חטיבת ירושלים מרס"ן אריאל שרון (לימים אריק שרון שר הבטחון וראש הממשלה) לארגן פשיטה נגד מחבלים בכפר נבי סמואל שליד ירושלים. פעולה זו נכשלה ובעקבות כך הציע אריק שרון להקים יחידה צבאית מקצועית וקטנה אשר תתמחה בפשיטות על מחנות ומתקנים מעבר לקווי האויב. הרמטכ"ל מרדכי מקלף וכן קצין אג"ם (אגף מבצעים) משה דיין התנגדו לכך ואולם דוד בן גוריון הורה על הקמת היחידה בפיקודו של אריק שרון. לאחר קבלת ההנחיה ריכז אריק שרון לוחמים ממספר יחידות ובהם שלמה באום כסגנו, מאיר הר ציון מי שנחשב "לחייל מספר 1" מאיר קהנר (קאצ'ה), ועוד.

במהלך פעולות התגמול נפגעו רבים מהלוחמים ואולם יחידת ה-101 נחשבת עד היום ליחידה שחוללה את המפנה בפעולות הצבא כנגד המחבלים. בין פעולותיה ניתן למנות את חטיפת הקצינים הסורים כקלף מיקוח לשחרור חיילים ישראלים התקפה על משטרות ירדניות וכן חיסול מחבלים בבסיסם. יחידת ה-101 פעלה כארבעה חודשים בלבד ואולם היא הנחילה לכלל הצבא עקרונות של דבקות במשימה ומקצועיות למרות מערך הפיקוד הא-פורמאלי והפעלת המערך לא בצורה צבאית סטנדרטית. יחידת ה-101 הוטמעה בתוך חטיבת הצנחנים והיוותה בסיס להעלאת רמת החיילות של החטיבה.

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבי, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127
 טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010
 נ"ד: 050-5333949
 דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

